

**ANKARA CENAB-I AHMET PAŞA CAMİİ GEÇİRDİĞİ RESTORASYON
AŞAMALARI VE SÜSLEME PROGRAMI**

SÜHEYLÂ DİKİLİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

EL SANATLARI ANABİLİM DALI

GELENEKSEL TÜRK EL SANATLARI BİLİM DALI

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

NİSAN, 2015

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren 2 yıl sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı: Süheylâ

Soyadı: DİKİLİ

Bölümü: El Sanatları Anabilim Dalı, Geleneksel Türk El Sanatları Eğitimi Bilim Dalı

İmza:

Teslim tarihi:

TEZİN

Türkçe Adı: Ankara Cenab-ı Ahmet Paşa Camii Geçirdiği Restorasyon Aşamaları ve Süsleme Programı

İngilizce Adı: Ankara Cenab-ı Ahmet Pasha Mosque Restoration Stages And Decorations Program

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı: Süheylâ DİKİLİ

İmza:

JÜRİ ONAY SAYFASI

Süheylâ DİKİLİ tarafından hazırlanan “Ankara Cenab-ı Ahmet Paşa Camii Geçirdiği Restorasyon Aşamaları ve Süsleme Programı” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Gazi Üniversitesi El Sanatları Anabilim Dalı, Geleneksel Türk El Sanatları Eğitimi Bilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Bekir Eskici

Kültür Varlıklarını Koruma ve Onarım Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi.....

Başkan: Prof. Dr. Bekir Eskici

Kültür Varlıklarını Koruma ve Onarım Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi.....

Üye: Prof. Dr. Yaşar Selçuk Şener

Kültür Varlıklarını Koruma ve Onarım Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi.....

Üye: Yrd. Doç. Dr. Hatice Tozun

Kültür Varlıklarını Koruma ve Onarım Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi.....

Tezin savunma tarihi: 08.04.2015

Bu tezin El Sanatları Anabilim Dalı, Geleneksel Türk El Sanatları Eğitimi Bilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

Prof. Dr. Servet Karabağ

.....

TEŞEKKÜR

Bu araştırmanın hazırlanmasında derin bilgisiyle destek ve katkılarını esirgemeyen tez danışmanım sayın hocam Prof. Dr. Bekir Eskici' ye teşekkürü borç bilirim.

Her zaman bilgisiyle yönlendiren ve yardımlarını esirgemeyen değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Hatice (Öztürk) Tozun ve Hacettepe Üniversitesi Sanat Tarihi Bölümü öğretim üyesi Yrd. Doç. Dr. Fatih Müderrisoğlu'na teşekkürlerimi sunarım.

Kitabelerin çevirisinde yardımlarını esirgemeyen Müze Araştırmacısı Ali Altay'a teşekkür ederim.

Uzun ve yorucu bu süreç boyunca daima yanımda olan arkadaşım Uzman Ayşe Çağlayan'a ne kadar teşekkür etsem azdır.

Ellerindeki verileri benimle paylaşan restorasyon teknikeri Elif Kökdemir ile Vakıflar Genel Müdürlüğü ve Vakıflar Ankara Bölge Müdürlüğü yetkililerine; burada adını sayamayacağım emeği geçen herkese yardımlarından dolayı teşekkür ederim.

Maddi ve manevi olarak her zaman yanımda olan ve yardımlarını esirgemeyen aileme teşekkür ederim.

Süheylâ DİKİLİ

2015, ANKARA

ANKARA CENAB-I AHMET PAŞA CAMİİ GEÇİRDİĞİ RESTORASYON AŞAMALARI VE SÜSLEME PROGRAMI

(Yüksek Lisans Tezi)

SÜHEYLÂ DİKİLİ

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

NİSAN, 2015

ÖZ

Geleneksel sanatlar bir toplumun kendine has kültür mirasının önemli göstergelerindendir. Geleneksel Türk sanatlarında Anadolu, oldukça zengin yapıya sahiptir. Bu kültür mirasının içerisinde dini mimari, sivil mimari ve bunlara bağlı sanatsal birikimler oldukça önemli bir yere sahiptir. 16.yy. Osmanlı'nın en parlak dönemi kabul edilir. Siyasi alandaki getirileri açısından bu yargının ne derece doğru olduğu tartışılabilir; fakat sanatsal açıdan özgün Osmanlı mimarisinin en olgun devrini 16. yy'da yaşamış olduğu su götürmez bir gerçektir.

Bu çalışmada, 16. yüzyılın önemli anıtlarından Ankara'daki Cenab-ı Ahmet Paşa Camisi üzerinde çeşitli dönemlerde gerçekleştirilmiş onarım ve ilaveler ile bunlara bağlı meydana gelen değişikliklerin tespiti amaçlanmıştır. Araştırma ve yerinde gözleme dayalı bu tespitler fotoğraf ve çizimlerle desteklenmiştir. Araştırmamızın; Ankara Cenab-ı Ahmet Paşa Camii geçirdiği tüm müdahale çalışmalarının incelenerek belgelenmesi sonucu Türk kültür zenginliğimizin ve kimliğimizin tanıtılmasına ve gelecek kuşaklara kalıcı bir belge olarak aktarılmasına yardımcı olacağı düşünülmektedir. Yapılan araştırma sonucunda; 16. yy Klasik Osmanlı mimarisi tarzında yapılmış döneminin başarılı örneklerinden biri olan Ankara Cenab-ı Ahmet Paşa Camii mimari özelliklerinin incelenerek süslemelerinin zaman içinde gerek doğa şartları, gerekse bakımsızlık, hatalı onarım, vb. insan kaynaklı etkenler nedeni ile gün geçtikçe tahribata uğradığı tespit edilmiştir. Gelecek nesillere aktarabilecek kaynak oluşturmak ve bu değerli eserimizin daha iyi korunmasına katkı sağlamak için belgelenmesi önem arz etmektedir. Tek kubbeli Osmanlı camilerinin güzel bir örneği olan yapı 1803, 1888, 1940 yıllarında ve yakın tarihlerde esaslı onarımlar görmüştür. Bu onarımlarda yapının daha

çok kalem işleri üzerinde yenileme ve eklemeler yapıldığı tespit edilmiştir. 1940'ta yapılan onarımda pencere alınlıklarında yer alan süslemelerde, yapının barok dönem özelliği gösteren kalem işlerinin tekrar canlandırılması söz konusu olmuş; kubbedeki ilk dönem süslemeler ise üzerine sonradan yapılan bezemeler raspalanarak orijinal haliyle sergilenmiştir. Yapı 2008-2012 yılları arasında geçirmiş olduğu onarım çalışmalarından sonra son halini almıştır.

Bilim Kodu:

Anahtar Kelimeler: Cami, Mimari, Restorasyon, Kalem İşi

Sayfa adedi: XVIİ+106

Danışman: Prof. Dr. Bekir Eskici.

ANKARA CENAB-I AHMET PASHA MOSQUE RESTORATION

STAGES AND DECORATIONS PROGRAM

(M.S Thesis)

SÜHEYLÂ DİKİLİ

GAZI UNİVERSTY

GRADUATE SCHOOL OF EDUCATIONAL SCIENCES

APRIL, 2015

ABSTRACT

Traditional arts are fundamental indications of a society's specific cultural heritage. In traditional Turkish arts, Anatolia has a substantial construction. Religious architecture, civil architecture and artistic accumulations depending on these have an important role in this cultural heritage. 16th century is accepted as the brightest era of the Otoman Empire. It can be discussed that to what extend that this provision is correct from the point of the advantages in political field. However, it is a crystal-clear fact that the ottoman empire which is peculiar in terms of art had its most mature era in 16th centry. In this study, it is aimed to determine that restorations and additions that ongoing on one of the most important monuments of 16th century Cenab-ı Ahmet Pasha Mosque in Ankara in several periods and also some changes occurred linked to these. These studies depend on observation and research is supported with photographs and illustrations. It is thought that our research can be beneficial to introduce our identity and our Turkish cultural wealth and to transfer to future generations as a permanent document. All of these are simply a consequence interference research of Ankara cenab-ı Ahmet pasha mosque. As a result of these research, it is detected that ankara cenab-ı Ahmet pasha mosque, which is the most successful sample of classical ottoman architectural style of 16th centry, ornamentations are damaged by reasons stemming from not only natural circumstances, but also dilapidation, wrong restorations, factors related to humans. All of these is deducted by the observations of architectural features. In order to provide better encouragement for the protection of our valuable monument and creating foundation to transfer to future generations, documenting constitutes great importance. This construction, which is one of the beautiful example of the ottoman mosques with single dome, experienced radical restorations in the years 1803, 1888 and 1940. It is clear that these times are not so far away from now. In these restorations, it is detected that it was made renovations and additions mostly on engravings. In the restoration made in 1940, reanimation of the

engravings which showed baroque characteristics was seen in the ornaments which placed in window pediments. Also ornaments of the first era in dome was displayed with their original shape by some processes such as rusting of surface on it. This constucture has evolved its last shape after the restorations between the years of 2008-2012.

Science Code:

Key Words: Mosque, Architecture, Restoration, Decoration.

Page Number: xvii+106

Supervisor: Prof. Dr. Bekir Eskici.

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI ve TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU	i
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI	ii
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAY SAYFASI	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	ix
ŞEKİL LİSTESİ.....	xii
KISALTMA LİSTESİ.....	xvii

BÖLÜM I

1. GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı.....	2
1.3. Araştırmanın Önemi.....	2
1.4. Varsayımlar.....	3
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	3
1.6. Tanımlar.....	3

BÖLÜM II

2. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	11
-----------------------------	----

BÖLÜM III

3. YÖNTEM.....	15
3.1. Araştırmanın Modeli.....	15
3.2. Evren ve Örneklem.....	15
3.3. Verilerin Toplanması.....	15
3.4. Verilerin Analizi.....	16

BÖLÜM IV

4. KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	17
4.1. Ankara ile İlgili Temel Bilgiler.....	17
4.1.1. Coğrafi Konumu.....	18
4.1.2. Ekonomik Durumu.....	18
4.1.3. Kentin Tarihi Gelişimi.....	19

BÖLÜM V

5. ANKARA’NIN 16. YY DİNİ MİMARİSİ.....	23
5.1. Cenab-ı Ahmet Paşa Camii.....	26
5.1.1. Yapının Mimari Özellikleri.....	30

BÖLÜM VI

6. ANKARA CENAB-I AHMET PAŞA CAMİİ SÜSLEME PROGRAMI.....	41
6.1. Taş Süslemeler.....	41
6.2. Kalem İşi Süslemeler.....	43
6.2.1. Ahşap Üzerine Kalem işleri.....	43
6.2.2. Sıva Üzerine Kalem işleri.....	45
6.3. Alçı Şebeke ve Vitray Süslemeler.....	48
6.4. Metal Süslemeler.....	48

BÖLÜM VII

7. CENAB-I AHMET PAŞA CAMİİ RESTORASYON	
AŞAMALARI.....	51
7.1. Cumhuriyet Öncesi Onarımlar.....	52
7.1.1. Birinci Dönem.....	52
7.1.2. İkinci Dönem.....	56

7.2.Cumhuriyet Dönemi Onarımları.....	60
7.2.1. Üçüncü Dönem.....	61
7.2.2. Dördüncü Dönem.....	68
7.3. Yapı Üzerinde Gerçekleştirilen Araştırma Raspaları.....	71
7.3.1. Ahşap Yüzeylerde Yapılan Raspalar.....	71
7.3.2. Ahşap Yüzeylerde Yer Alan Metal Elemanlarda Yapılan Raspalar.....	73
7.3.3. Taş Yüzeylere Yapılan Raspalar.....	76
7.3.4. Sıvalı Yüzeylere Yapılan Raspalar.....	77
7.4. Yapılan Ekleme ve Değişiklikler.....	82

BÖLÜM VIII

8. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	97
8.1. Sonuç.....	97
8.2. Öneriler.....	100

KAYNAKÇA.....	103
----------------------	------------

EKLER

EK -1 GÖZLEM FORM ÖRNEKLERİ

EK -2 MİMARİ PLAN VE FOTOĞRAFLAR

EK -3 CENAB-I AHMET PAŞA CAMİİ İNCELEME RAPORU

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: 1925 Cenab-ı Ahmet Paşa Camii'nin ahşap revaklı girişi	27
Şekil 2: Cenab-ı Ahmet Paşa Türbesi ve Mevlevihane'nin eski bir fotoğrafı.....	27
Şekil 3: 1965 tarihli kartpostal	28
Şekil 4: 1717 tarihli gravür: Cenab-ı Ahmet Paşa Camii ve Cenab-ı Ahmet Paşa Türbesi.....	29
Şekil 5: Cenab-ı Ahmet Paşa Camii eskizi.	30
Şekil 6: Cenab-ı Ahmet Paşa Camii planı.....	30
Şekil 7: Cenab-ı Ahmet Paşa Türbesi ve Azımı Türbesi.....	31
Şekil 8: Cenab-ı Ahmet Paşa Camii son cemaat yeri.....	32
Şekil 9: Sütun başlıkları	32
Şekil 10: Son cemaat yeri kubbelerinden kalem işleri	32
Şekil 11: Orta kemerle birlikte yükselen silme tüm cepheyi kuşatır.....	33
Şekil 12: Yapım kitabesi.....	33
Şekil 13: Taç kapının solunda yer alan onarım kitabesi.....	34
Şekil 14: Taç kapının sağında yer alan onarım kitabesi.....	34
Şekil 15: İçte kapı üstünde yer alan onarım kitabesi.....	34
Şekil 16: Minber aynalığındaki onarım kitabesi.....	35
Şekil 17: Sağdaki pencere alınlığında dikdörtgen panoda yer alan onarım levhası.....	35
Şekil 18-19: Taç kapının iki yanında yer alan nişlerin sütunceleri.....	35

Şekil 20: Harime giriş kapısı.....	36
Şekil 21: Minare.....	36
Şekil 22: Sivri kemer pencereli cephe.....	36
Şekil 23: Güney cephe.....	36
Şekil 24: Kubbede yer alan kalem işleri	37
Şekil 25: Kubbeden ayrıntı	38
Şekil 26: Beş kenarlı mihrap	39
Şekil 27: Ahşap külahlı minber	39
Şekil 28-29: Müezzin mahfeli	39
Şekil 30: Kalem işleriyle süslü pendentifler	41
Şekil 31: Sivri kemerli pencereler	41
Şekil 32: Mukarnas kavsaralı taç kapı	42
Şekil 33: Baklava motifli sütun başlıkları	42
Şekil 34: Mermer mihrap	42
Şekil 35: Mermer minber	42
Şekil 36: Ahşap tavanlı kadınlar mahfeli	43
Şekil 37-38: Kadınlar mahfeli detay	44
Şekil 39: Minberin kalem işleriyle süslü külahı	44
Şekil 40-41: Pencere alınlıklarında yer alan kalem işleri	45
Şekil 42: Kubbede yer alan kalem işleri.....	46
Şekil 43: Pendentiflerde yer alan madalyon içerisinde yazı ve bitkisel süslemeler.....	46
Şekil 44: Kubbeyi dilimlere ayıran süslemeler.....	47
Şekil 45-46: Kubbe eteğinde yer alan kalem işi süslemeler.....	47
Şekil 47-48: Son cemaat yeri kubbelerinde yer alan kalem işleri.....	48
Şekil 49: Sivri kemerli alçı şebekeli pencereler	48
Şekil 50: Sivri kemerli vitraylı pencereler	48

Şekil 51: Kapı kepenklerinde yenilenen metal aksamlar.....	49
Şekil 52: Taç kapının sol pencere üzerinde yer alan onarım kitabesi.....	52
Şekil 53: İçte, kapı üstünde yer alan onarım kitabesi.....	54
Şekil 54: Yapının dönemini yansıttığı düşünülen dama motifli kemerler ve kalem işleri.....	56
Şekil 55: Taç kapının sağında yer alan onarım kitabesi.....	56
Şekil 56: Minberde yer alan onarım kitabesi.....	59
Şekil 57: Cenab-ı Ahmet Paşa Camii'nin 1920'lerdeki görünümü.....	60
Şekil 58: 1925, Cenab-ı Ahmet Paşa Camii'nin ahşap revaklı girişi.....	61
Şekil 59: 1940 onarımında kaldırılan ahşap revakın üstten görünümü.....	61
Şekil 60: Hermann Jansen imzalı 1930'larda çizilmiş bir eskiz: Cenab-ı Ahmet Paşa Camii'nin kuzeybatıdan kuşbakışı görünümü.....	62
Şekil 61: 1937 tarihli onarımda kubbeye yapılacak kalem işlerinin yerlerini gösteren çizim.....	63
Şekil 62: 1936 onarım sonrası kadınlar mahfelinde yer alan ahşap kafes kaldırılmış ve kalem işleri yenilenmiştir.....	63
Şekil 63: 1936 tarihli cami planı.....	64
Şekil 64: Taç kapının sağında yer alan onarım levhası.....	64
Şekil 65: Ali Saim ÜLGİN tarafından 1941'de 1/100 ölçekli olarak çizilmiş cami kesiti.....	65
Şekil 66: Kadınlar mahfelinin camekân yapılmadan önceki görünümü.....	65
Şekil 67: 1969'da değiştirilmiş olan ahşap pencere doğramaları.....	66
Şekil 68: Cami avlusunun zemini taş kaplanmadan önceki görünümü.....	66
Şekil 69: Camide zemin şap yapılmadan önce bulunan ahşap secdelikler.....	67
Şekil 70: Onarım öncesi dama motifli kemer ve pendantsiflerdeki süslemeler ve içte yer alan kitabe.....	67

Şekil 71-72: 1981’de (?) Caminin dış cephelerindeki taşların değiştirilmesi ve minare şerefesinin onarımı.....	68
Şekil 73-74: Kadınlar mahfeli tavanını çevreleyen ahşap banttaki kalem işleri.....	72
Şekil 75-76: Cami ahşap giriş kapısı ve kapıdan ayrıntı.....	72
Şekil 77-78: Ahşap pencere kepenkleri ve kepenklerden ayrıntı.....	73
Şekil 79-80: Kepenkler üzerindeki metal aksamlar ve ayrıntı.....	73
Şekil 81: Kepenk üzerindeki metal aksamdan ayrıntı.....	74
Şekil 82: Güney cephede yapılan boya araştırmalarından görüntü.....	74
Şekil 83: Minber külahı üzerindeki boya araştırmasından ayrıntı.....	75
Şekil 84-85: Minberin taş gövdesi ve ayrıntı.....	76
Şekil 86: Güney cephede korunan birimler.....	77
Şekil 87: Güney cephedeki pencere alınlığı boya araştırmasından ayrıntı.....	77
Şekil 88: Minberin sağında alınlığı bitkisel bezemeli korunan kemer, özgün katman.....	78
Şekil 89: Batı cephede alınlığı bitkisel bezemeli, özgün katmandan (III. Dönem) ayrıntı.....	79
Şekil 90: Yuvarlak revzen.....	79
Şekil 91: Pandantif ve kemerler.....	80
Şekil 92: Güney cephede, külahın sol tarafındaki kemerde yapılan boya araştırmasından ayrıntı.....	80
Şekil 93-94-95: II. Dönem boya katmanının kalıntıları.....	81
Şekil 96-97: Giriş kapısının içte yer alan el yazması kitabesi bu onarımlarla ortaya çıkarılmıştır.....	85
Şekil 98: Yapının korunan ilk dönem tuğla döşemesi.....	86
Şekil 99: 2007 onarımı.....	87
Şekil 100: 2010 onarımı.....	87

Şekil 101-102: Barok dönemi yansıtan kalemişleri.....	87
Şekil 103: Son onarımda yeniden canlandırılan barok kalemişleri.....	87
Şekil 104: 2007 onarımı.....	88
Şekil 105: 2010 onarımı.....	88
Şekil 106-107: 2010 onarımında orta ve üst kasnak pencereler ile fil gözü penceresinin etrafındaki kalemişleri kapatılmıştır.....	88
Şekil 108-109: İlk dönem süslemeleri yansıttığı düşünülen pendentifteki kalemişleri ile dama motifli kemerler 2010 onarım.....	88
Şekil 110-111: Son dönem onarımlarla kalem işleri madalyondaki yazılar hariç kapatılmıştır.....	89
Şekil 112: Son dönem onarımlarla kalem işleri madalyondaki yazılar hariç kapatılmıştır.....	89
Şekil 113: Kubbeye kadar korunan mevcut süslemeler.....	89
Şekil 114-115: Kubbede ortaya çıkan yıldız motifleri ile kubbe göbeğinin etrafında ortaya çıkan palmetler.....	90
Şekil 116: Ahşap pencere kepenklerinin son hali.....	91
Şekil 117: Kepenklerde bulunan metal aksamaların son hali.....	93
Şekil 118: Son onarımda kadınlar mahfeline takılan stor perde.....	93

KISALTMALAR LİSTESİ

ODTÜ	Ortadoğu Teknik Üniversitesi
VGM	Vakıflar Genel Müdürlüğü

BÖLÜM I

GİRİŞ

El sanatları ve mimarlık ürünleri, toplumun geçmişteki yaşayış biçimlerini, duygu ve düşüncelerini, sanat anlayışını, ulaştığı teknik düzeyi bizlere aktaran önemli kültür değerleridir. Geleneksel Türk el sanatları ve mimarisi, Anadolu'nun binlerce yıllık tarihinden gelen çeşitli uygarlıkların kültür mirasıyla, kendi öz değerlerini birleştirerek zengin bir mozaik oluşturmuştur.

16.yy, Osmanlı tarihinin en parlak dönemi kabul edilir. Siyasi alandaki getirileri açısından bu yargının ne derece doğru olduğu tartışılabilir; fakat sanatsal açıdan özgün Osmanlı mimarisinin en olgun devrini 16.yy'da yaşamış olduğu su götürmez bir gerçektir.

Bu çalışmada, Kanuni Sultan Süleyman Dönemi'nde Anadolu Beylerbeyi olan Cenab-ı Ahmet Paşa tarafından yaptırılmaya başlanan ancak ölümünden sonra, 1566'da tamamlanan Cenab-ı Ahmet Paşa Camii araştırma konusu olarak ele alınmıştır.

Bu araştırmada, yapının çizim ve ölçümlerinin alınıp fotoğraflanarak belgelenmesi daha sonra yapılacak araştırmalara kaynak teşkil edecek biçimde sunulması ve tanıtılması sağlanacaktır.

1.1. Problem Durumu

Araştırmamıza konu olan Cenab-ı Ahmet Paşa Camii, Ankara'nın Ön Cebeci semtinde, Ulucanlar Caddesi üzerinde Mimar Sinan Meydanı'nda yer almaktadır. Yeni Camii veya Hayali Ahmet Paşa Camii olarak da bilinen yapının, yakınındaki Cenab-ı Ahmet Paşa Türbesi, Mevlevihane ve hazire ile birlikte küçük bir külliye şeklinde tasarlandığı söyleneceği söz konusu yapılardan sadece cami ve türbe günümüze ulaşmıştır (Konyalı, 1978, s. 93). Caminin avlusunda ikinci bir türbe yapısı olarak dikkati çeken Azımi Türbesi'nin daha geç devirlerde (17-18. yy) inşa edildiği sanılmaktadır.

16. yy Klasik Osmanlı mimarisi tarzında yapılmış, döneminin başarılı örneklerinden biri olan Cenab-ı Ahmet Paşa Camii çeşitli devirlerde geçirdiği onarımlar ile mimari bütünlüğünü büyük ölçüde koruyarak bugüne ulaşmıştır. Bununla birlikte yapı malzeme ve süslemelerinin gerek doğa şartları, gerekse bakımsızlık, hatalı onarım, vb. nedenler ile değişikliğe ve tahribata uğradığı saptanmıştır. Yapı üzerinde meydana gelen bu değişiklikler ve özgün unsurlarının belgelenmesi, bilgi birikiminin gelecek kuşaklara aktarılması ve korunması bakımından önem arz etmektedir. Bu nedenle Cenab-ı Ahmet Paşa Camii'ne ait mimari birimler ve süslemelerinin fotoğraf yolu ile belgelenmesi problem olarak ele alınmıştır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Anadolu Beylerbeyi Cenab-ı Ahmet Paşa'nın yaptırdığı Klasik Dönem Türk dini mimarisinin örneklerinden biri olan Cenab-ı Ahmet Paşa Camii'nin doğa şartları, zamanın yıpratıcı etkisi, insan vb. faktörler nedeni ile zarar görmekte olduğu belirlenmiştir. Mimar Sinan ve öğrencilerinin eseri olduğu ileri sürülen bu yapının mimari özelliklerinin belirlenerek çizim ve fotoğraflarla belgelenmesi, bulunduğu şehir açısından değerlendirilmesi, hangi birimlerinde ne gibi onarım ve değişikliklerin yapıldığının gün yüzüne çıkarılması bu çalışmanın başlıca hedefleri arasındadır.

Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevaplar aranacaktır.

- 1- Yapının, 16. yy Klasik Osmanlı mimarisi içerisindeki yeri nasıldır?
- 2- Kubbe, pencere alınlıkları ve son cemaat yerinde yer alan, kalem işi süslemelerinin;
 - a- Motif ve kompozisyon özellikleri nasıldır?
 - b- Teknik özellikleri nelerdir?
- 3- Cenab-ı Ahmet Paşa Cami'nin onarım çalışmalarının;
 - a- Mimari birimler üzerindeki etkisi nasıldır?
 - b- Süsleme birimleri üzerindeki etkisi nelerdir?

1.3. Araştırmanın Önemi

Ankara'daki Klasik Osmanlı mimarisini yansıtan yapının çözümlenmesi, geçirdiği dönemsel farklılıkların belirlenmesi bu kültür mirasımızın gelecek kuşaklara aktarılabilmesi için dokümantasyon materyal yöntemleri ile belgelenmesinin önemli bir boşluğu dolduracağı düşünülmüştür.

Günümüze kadar zorluklarla korunan yapının bir an önce hak ettiği değere kavuşması açısından, tarihi eser koruma bilincini arttırmada yapacağı en küçük katkı araştırmanın önemini arttırmaktadır.

1.4.Varsayımlar

Zaman ve olanaklar, araştırmayı gerçekleştirmek için yeterlidir. Araştırmada belirlenen örneklem evreni temsil edecek niteliktedir.

1.5. Araştırmanın Sınırlıkları

16. yy Klasik Osmanlı mimarisi çerçevesinde yapının araştırılması, geçirdiği onarımlar ve kubbedeki kalem işi süslemeler ulaşılabilen belgeler ve ilgili kaynaklar ile sınırlıdır.

1.6.Tanımlar

Abidevi: Anıtsal (Sözen ve Tanyeli, 2005, s.11).

Açıklık: Mimarlık ve inşaat mühendisliğinde bir girişin mesnetleri arasında kalan kesiminin uzunluğu. Buna giriş açıklığı da denir (Sözen ve Tanyeli, 2005, s.12).

Ajur: Ahşap, mermer ya da taş levhaları kafes biçiminde oyarak bezeme (Sözen ve Tanyeli, 2005, s.14).

Alçı Revzen: Alçı şebekeli pencere (Sözen ve Tanyeli, 2005, s.202).

Âlem: Osmanlı mimarlığında kubbe, aynalı tonoz, manastır tonozu ve minare gibi öğelerin tepe noktalarında yer alan hilal biçiminde tepelikli, tunç, bakır ya da pirinçten yapılmış süs ögesi (Sözen ve Tanyeli, 2005, s.17).

Almaşık Duvar: Aşağıdan yukarıya doğru ardışık olarak sıralanan farklı malzeme dizileriyle oluşturulmuş duvar. Genellikle taş ve tuğla ile örülür (Sözen ve Tanyeli, 2005, s.18).

Atkı: Kapı, pencere gibi açıklıkların üstüne yerleştirilen ahşap, taş ya da metal giriş. “Lento” da denir (Sözen ve Tanyeli, 2005, s.30).

Avlu: En az üç yönden yapılar ya da yüksek duvarlarla çevrili üstü açık mekân (Sözen ve Tanyeli, 2005, s.31).

Ayak: Taş ya da tuğla örgü teknikleri kullanılarak yapılmış ve sütun gibi çalışan kalın taşıyıcı yapı ögesi (Sözen ve Tanyeli, 2005, s.31).

Ayaklık: Mihraplı halı ve kilimlerde mihrap betisinin alt tarafında yer alan enine dikdörtgen biçiminde şerit. Ayetlik parçasının karşısındaki kenara paralel olarak yerleştirilmiştir (Sözen ve Tanyeli, 2005, s.31).

Ayna Duvarı: İki pencere ya da boşluk arasında kalan sağır duvar parçası. Aralama duvarı da denir (Sözen ve Tanyeli, 2005, s.32).

Baklavali Başlık: Geometrik biçimli bir Osmanlı sütun başlığı. Taşın ya da mermerlerin baklava ve üçgen yüzeyler oluşturacak biçimde işlenmesiyle yapılır (Sözen ve Tanyeli, 2005, s.34).

Başlık: Sütunla taşıdığı üst yapı öğeleri arasında yer alan ve yastık görevi yapan yapı ögesi (Sözen ve Tanyeli, 2005, s.36).

Bilezik: Sütunun kaide ve başlıkla birleştiği çizgiler boyunca yer alan halka biçiminde metal öge. Genellikle Osmanlı mimarlığında görülür (Sözen ve Tanyeli, 2005, s.42).

Bingi: Kare bir alt yapı üzerine kubbeyi oturtabilmek için yapılan her türden geçiş ögesine verilen ad. Pandantif, tromp, Türk üçgeni gibi geniş öğelerin genel adıdır (Sözen ve Tanyeli, 2005, s.43).

Bingi Alınlığı: Binginin iç mekâna bakan yüzeyi (Sözen ve Tanyeli, 2005, s.43).

Cami: İslami ibadet yapısı. Mescitten farkı bir minbere sahip olması ve içinde hutbe okunmasıdır (Sözen ve Tanyeli, 2005, s.49).

Çakma Kapı: Yatay iki taşıyıcı ahşap öge üzerine yan yana ve düşey konumda çakılan enli tahtalarla yapılan kapı kanadı (Sözen ve Tanyeli, 2005, s.56).

Derz: Taş, tuğla gibi kâgir malzemeye oluşturulan duvarlarda, öğelerin birbirine değdikleri yüzeylerin dıştan çizgi biçiminde gözüken kesimi (Sözen ve Tanyeli, 2005, s.65-66).

Derzleme: Duvar örgüsünde derzleri görünür ve düzenli hale getirme işlemi (Sözen ve Tanyeli, 2005, s.66).

Dışlık: Revzenlerin yapının dış tarafında kalanı. Osmanlı revzenleri iki katlıdır. Bunlardan içteki bezeli, dıştakiyse yalındır (Sözen ve Tanyeli, 2005, s.67).

Eşik: Kapı açıklığının alt kenarında zeminden az yükseltilmiş bölüm ya da metal, ahşap veya taş parça (Sözen ve Tanyeli, 2005, s.80).

Gergi: Bir yapıda, iki düşey taşıyıcının üstten gelen yük nedeniyle iki yana doğru açılmasını önlemek amacıyla, aralarına yerleştirilen ve bunları birbirine bağlayan çelik ya da ahşap öge. Özellikle kemerleri taşıyan sütunların birbirine bağlanması için kullanılır. Klasik Osmanlı mimarlığının vazgeçilmez strüktürel öğelerinden biridir (Sözen ve Tanyeli, 2005, s.90).

Hafifletme Kemer: Yapılarda kapı, pencere gibi açıklıkların üzerine gelen yükü azaltmak için üst kesimlerine yapılan kemer. Hafifletme kemeri sayesinde örtü öğelerinden gelen yükün yönü değiştirilerek, kapı ve pencerelerin üstünü geçen lento ya da kemerler yalnızca hafifletme kemerinin altında kalan duvar parçasının yükünü taşır (Sözen ve Tanyeli, 2005, s.97).

Harim: Osmanlı camilerinin çevresinde yer alan ve cami alanını kentsel alandan ayıran duvarla çevrili dış avlu. (Ayrıca, camilerde ibadet edilen iç mekân bölümü yerine de kullanılmaktadır) (Sözen ve Tanyeli, 2005, s.100).

Hazire: Cami, medrese vs. gibi bir kamusal Osmanlı yapısının bahçesinde yer alan, duvar ya da parmaklıkla çevrili küçük mezarlık (Sözen ve Tanyeli, 2005, s.102).

İbadethane: Tapınma mekânı ya da yapısı (Sözen ve Tanyeli, 2005, s.110).

Kabara: Ahşap kapı ya da sandık gibi öğelerin üzerine çakılan başı genişçe ve bezemeli iri çivi. Taş yüzey üzerine bezeme amacıyla yapılan yarım küre biçiminde kabartma süs ögesi. Genellikle taş kapı alınlıklarında görülür (Sözen ve Tanyeli, 2005, s.119).

Kabartma: Taş, metal, kil, ahşap ya da alçı yüzeyi üzerinde, bazı kesimleri oyuk, bazı kesimleri ise kabartılı bırakarak betileri oluşturma yöntemiyle yapılmış sanat yapıtı ya da bir yapının bu anlamda oluşturulmuş parçası (Sözen ve Tanyeli, 2005, s.119).

Kafes Oyma: Taş, mermer ya da ahşap yüzeyleri kafes biçiminde oyarak yapılan bezeme (Sözen ve Tanyeli, 2005, s.120).

Kâgir: Taş, tuğla ve kerpiçten yapılmış her tür yapıyı niteler (Sözen ve Tanyeli, 2005, s.120).

Kaide: Üzerine bir yapının ya da taşıyıcı bir yapı öğesinin veya heykelin oturduğu prizmatik kâgir öge (Sözen ve Tanyeli, 2005, s.120).

Kalem İşi: Osmanlı mimarlığında sıva üzerine boyayla yapılan bezeme. “kalemkâri” de denilir (Sözen ve Tanyeli, 2005, s.121).

Kasnak: Üzerine kubbe ya da manastır tonozunun oturduğu çokgen ya da daire planlı kaide (Sözen ve Tanyeli, 2005, s.126).

Kavsara: Kemerin eğrisel alt yüzeyi. Taç kapıda asıl giriş kapısının üstünde kalan içbükey örtü kesimi. Mukarnas ya da tonozla örtülü olabilir (Sözen ve Tanyeli, 2005, s.127).

Kesme Taş: Tüm yüzeyleri ince yonu tekniğiyle işlenmiş prizmatik yapı taşı (Sözen ve Tanyeli, 2005, s.130).

Kilit Taşı: Kemerin zirve noktasında yer alan taş. Tepesi kesik üçgen biçimindedir (Sözen ve Tanyeli, 2005, s.131).

Kitabe: Yazıt (Sözen ve Tanyeli, 2005, s.132).

Konservasyon: Her tür sanat yapıtında bir onarıma ya da yıpranmanın durdurulmasına yönelik yürütülen koruma çalışması (Sözen ve Tanyeli, 2005, s.135).

Konstrüksiyon: Bir yapıda taşıyıcı nitelikte olan ya da olmayan bütün imalatlar. Bir inşa etme eylemi sonucu ortaya çıkan ve bir araya gelerek yapıyı oluşturan öğeler bütünü (Sözen ve Tanyeli, 2005, s.135).

Konstrüktif: Konstrüksiyona ilişkin. İnşai (Sözen ve Tanyeli, 2005, s.136).

Kubbe: Yarım küre biçiminde mimari örtü ögesi (Sözen ve Tanyeli, 2005, s.140).

Kubbe Eteği: Kubbenin kasnağa birleştiği kesim (Sözen ve Tanyeli, 2005, s.140).

Kubbe Kasnağı: Üzerine kubbenin oturduğu çokgen planlı geçiş ögesi. İşlevi, kubbenin örttüğü dörtgen biçimli strüktürden dairesel planlı kubbeye geçişi sağlamaktır (Sözen ve Tanyeli, 2005, s.140).

Küfeki: Organik kalkerler içlerindeki fosillere göre adlandırılırlar. Bu taşlar, süngerimsi, boşluklu olduklarından küfeki denilmiştir. Bakırköy kalker, mahtrak kalker, lümaselli kalker diğer adlarıdır. İşlenmesi özellikle ocaktan yeni çıkarıldığında kolaydır. Zamanla sertleşir. Süngerimsi yapısı nedeniyle çok ince işçiliğe uygun değildir, daha çok prizmatik bloklar haline getirilerek yapı taşı olarak kullanılır (Sözen ve Tanyeli, 2005, s.144).

Külâh: Osmanlı minaresinin konik üst parçası (Sözen ve Tanyeli, 2005, s.144).

Külliye: İşlevleri birbirini tamamlar nitelikte ve üslup özellikleri aynı olan birden fazla yapıdan oluşan topluluk. Bir camiye merkez alan imaret, medrese, çarşı, hamam han vs. gibi birimleri içeren yapı topluluğu (Sözen ve Tanyeli, 2005, s.144).

Lento: Kapı, pencere gibi açıklıkların veya iki sütun arasının üstünde kalan kesimin yükünü yanlara aktaran yatay ahşap veya kâgir kiriş (Sözen ve Tanyeli, 2005, s.147).

Mihrabiye: Taç kapı nişinin yan duvarlarında yer alan süslü küçük nişler (Sözen ve Tanyeli, 2005, s.161).

Mihrap: Bir tapınma mekânında litürjik yönelme doğrultusuna işaret eden küçük girinti, niş (Sözen ve Tanyeli, 2005, s.161).

Mihrap Duvarı: Caminin kible doğrultusuna dik yöndeki, üzerinde mihrabın yer aldığı duvar (Sözen ve Tanyeli, 2005, s.161).

Minare: Caminin ezan okunma işlevi için yapılmış kulemsi bölümü (Sözen ve Tanyeli, 2005, s.162).

Minber: Camide üzerinde hutbe okunan merdiven biçiminde liturjik öge. Mihrabın sağında yer alır. Mermer, taş, ahşap ve çini gibi malzemelerden yapılabilir (Sözen ve Tanyeli, 2005, s.162).

Motif: Bezeme ve süslemede bütünü oluşturan parçalardan her birine verilen ad. Rumi motifi, akant motifi gibi (Sözen ve Tanyeli, 2005, s.166).

Mukarnas: Yan yana ve üst üste yerleşen prizmatik öğelerin dışa doğru derece derece taşarak, genellikle simetrik bir düzen içinde dizildiği üç boyutlu bir mimari bezeme ögesi ve strüktür. Yalnız İslam ülkelerinde uygulanan mukarnasın örneklerine sütun başlıklarında, taç kapılar, geçiş öğelerinde, şerefelerde, kornişlerde ve nişlerde rastlanır (Sözen ve Tanyeli, 2005, s.167).

Nakışlı Pencere: Alçı kayıtlar arasına renkli cam parçaları yerleştirerek yapılan desenli pencere camı. Alçı pencere ve revzen de denir. Osmanlı mimarisinde çokça kullanılır (Sözen ve Tanyeli, 2005, s.170).

Neşefe: Osmanlıcada küfeki taşı (Sözen ve Tanyeli, 2005, s.172).

Niş: Süsleme ya da başka amaçlarla duvarlara yapılan hücre, yuva, oyuklar (Sözen ve Tanyeli, 2005, s.173).

Onarım: Her tür nesne ve strüktür üzerindeki yıpranma izlerinin giderilerek, yeniden kullanılabilir duruma getirilmesi işlemi (Sözen ve Tanyeli, 2005, s.176).

Pabuç: Osmanlı minarelerinde kürsüden gövdeye geçişi sağlayan kısım. Koni, piramit, Türk üçgenli ve ender olarak da mukarnaslı biçimlerde yapılır (Sözen ve Tanyeli, 2005, s.183).

Pendantif: Bir geçiş ögesi. Kare planlı bir duvar sistemi üzerine kubbenin oturabilmesini sağlar. Bu amaçla köşelerde oluşturulan üçgen biçiminde içbükey parçalara denir. Küresel bingi diye de adlandırılır (Sözen ve Tanyeli, 2005, s.184).

Pencere: Bir iç mekâna ışık ve hava vermek için yapılmış açıklık ya da delik (Sözen ve Tanyeli, 2005, s.188).

Portal: Taç kapı (Sözen ve Tanyeli, 2005, s.193).

Raspa: Sıvalı, boyalı ya da cilalı yüzeylerin üzerini kazıyarak alttaki asıl malzemeyi ortaya çıkarma işlemi ve bu işlem için kullanılan saplı küçük üçgen biçimli metalik araç (Sözen ve Tanyeli, 2005, s.199).

Raspalamak: Bir yüzeyi raspa ile temizleme eylemi (Sözen ve Tanyeli, 2005, s.199).

Rekonstrüksiyon: Bir sanat yapıtının ve özellikle de bir yapının elde kalan az sayıda kalıntısı ve başka belgeler yardımıyla eski biçiminin belirlenerek yeniden yapımı işlemi (Sözen ve Tanyeli, 2005, s.200).

Restitüsyon: Var olmayan ya da ancak bir bölümü var olan yapıların, belgelere ve eldeki kalıntılara dayanarak özgün biçiminin yeniden çizimi (Sözen ve Tanyeli, 2005, s.202).

Restorasyon: Tarihsel belge niteliğindeki kültür varlıklarının gelecek kuşaklara aktarılabilmesi için yapılan onarım müdahalelerinin tümü. Restorasyonun amacı, yapının tarihsel kimliğini ve belge değerini korumaktır. Yapıya yeni bir işlev verilmesi restorasyonun amacı değil aracıdır (Sözen ve Tanyeli, 2005, s.202).

Restore Etmek: Restorasyon çalışması sonucu bir yapıyı belirlenen ölçütlere göre özgün niteliklerine kavuşturma eylemi (Sözen ve Tanyeli, 2005, s.202).

Revzen: Alçı kayıtlar arasına renkli ya da renksiz cam parçaları yerleştirilerek yapılan desenli pencere. “Alçı pencere” deyimi de kullanılmaktadır (Sözen ve Tanyeli, 2005, s.202).

Revzen Şebekesi: Revzen adı verilen Osmanlı alçı pencerelerinin renkli camları taşıyan kayıtlardan oluşan bölümü (Sözen ve Tanyeli, 2005, s.202).

Rölöve: Mevcut bir yapının yerinde yapılan ölçümlere dayanarak hazırlanan plan, kesit ve görünüşleri ile ayrıntı çizimlerinin tümü (Sözen ve Tanyeli, 2005, s.204).

Rumi: Türk sanatında çok sık kullanılan üsluplaştırılmış yaprak betisi biçiminde bir bezeme ögesi (Sözen ve Tanyeli, 2005, s.205).

Sağır Kemer: Bir kemer biçiminde yapıldığı halde, sınırladığı alan açık olmayıp masif olarak duvarla kapatılmış yapı ögesi (Sözen ve Tanyeli, 2005, s.206).

Sarkıt: Mukarnasta aşağıya doğru düşey konumda uzanan uç bölümleri (Sözen ve Tanyeli, 2005, s.210).

Sedefe: İstiridye kabuğu biçiminde bezeme ögesi (Sözen ve Tanyeli, 2005, s.212).

Son Cemaat Yeri: Osmanlı camilerinde sahnın denilen asıl namaz kılma bölümüne avludan giren kapının iki yanında kalıp avluya bakan revak-altı mekânı. Zemini avlu döşemesinden en az yarım metre kadar yüksektedir. Ayrı bir mihrabı vardır (Sözen ve Tanyeli, 2005, s.218).

Söve: Pencere ve kapı gibi açıklıkların çevresini dolanan ahşap, taş ya da beton çerçeve (Sözen ve Tanyeli, 2005, s.219).

Stalâktit: Mukarnas (Sözen ve Tanyeli, 2005, s.220).

Süsleme: Bir yüzeyi estetik açıdan daha etkileyici kılmak amacıyla üzerinde yapılan her tür çalışma (Sözen ve Tanyeli, 2005, s.223).

Sütun: Kare, çokgen ya da daire planlı, taştan ya da mermerden yapılmış düşey taşıyıcı öge. Genellikle yekpare olur (Sözen ve Tanyeli, 2005, s.223).

Sütun Başlığı: Sütun gövdesi ile onun taşıdığı üst yapı ögeleri arasında kalan mimari parça (Sözen ve Tanyeli, 2005, s.224).

Sütunce: Küçük sütun. Türk mimarisinde genellikle mihrap ya da taç kapı köşelerine yerleştirilir (Sözen ve Tanyeli, 2005, s.224).

Şadırvan: Cami avlularında yer alan ve abdest almak için kullanılan genellikle çokgen ya da daire planlı, üstü piramidal ya da konik çatıyla örtülü, çevresi açık küçük çeşme yapısı (Sözen ve Tanyeli, 2005, s.225).

Şamdan: Üzerine mum dikilip aydınlatma amacıyla kullanılan ayaklı araç (Sözen ve Tanyeli, 2005, s.225).

Şebeke: Osmanlı yapılarında metal ya da mermerden yapılmış, kafes biçiminde, bezeli korkuluk veya parmaklık levhası. Revzenin alçıyla dökülmüş ana taşıyıcı strüktürü (Sözen ve Tanyeli, 2005, s.226).

Şerefe: Minarenin çevresini dolanan küçük bir balkon gibi biçimlendirilmiş ve üzerinde ezan okunan bölüm (Sözen ve Tanyeli, 2005, s.226).

Taç kapı: Genellikle bir kamusal yapıya giriş-çıkışı sağlayan anıtsal kapı. “portal” de denir (Sözen ve Tanyeli, 2005, s.228).

Tonozbingi: Tromp (Sözen ve Tanyeli, 2005, s.238).

Türbe: Osmanlı ya da İslam mezar yapısı. Çokgen planlı ve kubbelidir (Sözen ve Tanyeli, 2005, s.242).

Üzengitaşı: Kemerin ayağa oturduğu noktada yer alan ilk taş (Sözen ve Tanyeli, 2005, s.247).

Vakfiye: Bir vakıf kurmak amacıyla vakfedilen taşınır ve taşınmazların listesini ve bunların gelecekteki kullanım biçimlerini saptayan kuralları içeren hukuksal metin (Sözen ve Tanyeli, 2005, s.248).

Vaziyet Planı: Konum planı (Sözen ve Tanyeli, 2005, s.248).

Vitray: Renkli camların bir kompozisyon oluşturacak biçimde, kurşun şeritler aracılığıyla bir araya getirilmesiyle oluşturulan resimsel yapıt (Sözen ve Tanyeli, 2005, s.249).

BÖLÜM II

İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Ankara’da inşa edilen Türk devri yapıları, farklı özelliklere değinilerek birçok araştırmacı tarafından incelenmiştir. Ancak Ankara’da Osmanlı dönemi dini mimarisi ve bunların geçirdiği restorasyon aşamaları üzerinde ayrıntılı bilimsel bir yayına rastlanmamıştır. İnceleme konusu olarak daha çok camilerin bazı mimari elemanları üzerinde durulmuş ve süsleme özelliklerine yoğunluk verilmiştir. Bunlardan bazıları aşağıda kısaca sıralanmıştır:

T. Şahin, “Mimar Sinan ve Cenab-ı Ahmet Paşa Camii” adlı lisans tezinde Mimar Sinan’ın 16. yy eserleri kapsamında Ankara Cenab-ı Ahmet Paşa Camii tanıtılmıştır¹.

N. Dikenoğlu, “Ankara’da 14-15. yy cami ve mescitlerindeki kalem işi süslemeler” adlı lisans tezinde kalem işi süslemeleri 14-15. yy’da cami ve mescitlerde renk, motif ve teknik olarak ele alınmıştır².

S. Büyükdere, “Ankara camilerinde bulunan dört ahşap minber” adlı lisans tezinde ahşap minberlerin dönemsel özelliklerinin yanı sıra ahşap süslemelerde kullanılan teknik ve motif özellikleri üzerinde durulmuştur³.

A. Şağar, “Ankara Karacabey Külliyesi” adlı lisans tezinde günümüze sadece cami ve hamamı gelen külliyenin, imar edildiği tarihten geçirdiği onarım çalışmalarına kadar mimari özellikleri üzerinde ayrıntılı bir çalışma olarak karşımıza çıkmaktadır⁴.

Ö. Taşçı, “Ankara Arslanhane (Ahi Şerafeddin) Camii” adlı lisans tezinde yapının mimari özellikleri ele alınarak dönem içerisinde genel bir değerlendirme şeklindedir⁵.

¹ AÜ İlahiyat Fak. Kütüphanesi.

² AÜ DTCTF Sanat Tarihi Bölümü tez odası.

³ AÜ DTCTF Sanat Tarihi Bölümü tez odası.

⁴ AÜ DTCTF Sanat Tarihi Bölümü tez odası.

⁵ AÜ DTCTF Sanat Tarihi Bölümü tez odası.

Ş. Yıldırım, tarihsel yapı ve çevre semineri “Ankara Hacı Bayram-ı Veli Camii ve Çevresi” seminer kapsamında ele alınan yapının dönemin önemli eserlerinden olan cami, tarihsel çerçeve içerisinde ele alınıp değerlendirilmiştir¹.

M. Öztop, “Ankara Ahi Elvan Camii ve Alâeddin Camii ahşap süslemeleri üzerine bir araştırma” (2010) adlı yüksek lisans tezinde dönemin önemli iki yapısının ahşap süslemeleri karşılaştırılarak dönem içerisinde değerlendirilmiştir².

Z. Karaseki, “Ankara Arslanhane - Ağaç Ayak camilerinin ahşap süsleme özellikleri” (2007) adlı yüksek lisans tezinde tarihi ve süsleme unsurları açısından karşılaştırılan bu iki yapının bazı birimlerinin orijinalliğini koruduğu, birçok birimin de onarım gördüğü ve günümüze gelemeyen bazı yapı elemanları üzerinde durulmuştur³.

N. L. Hancıoğlu, “Bazı Ankara camilerinde bulunan kalem işi süslemeli ahşap minberler” (1990) adlı bilim uzmanlığı tezi 13. yy’a ait Ankara’daki bazı camilerin kalem işi süslemelerin yer aldığı ahşap minberleri ele alan araştırmalara dikkat çekmektedir⁴.

M. Boztepe, A “Microclimatic investigation in relation to the state of preservation of Wall paintings in Cenabi Ahmet Paşa mosque” (1987) adlı yüksek lisans tezinde, duvar resimlerinin bozulma nedenleri ve süreçlerini, yapıda iklimin tanımını ve duvar resimlerinin iklimten ne şekilde etkilendiği gibi açıklamalar yer almakta ayrıca iklim araştırmalarında kullanılan yöntem ve aletlerle ilgili temel bilgi verilmektedir⁵.

B. Eskici, “Ankara Mihrabları” (1999) adlı doktora tezinde dinsel mimarinin önemli öğelerinden olan mihrablar, Ankara ve çevresi ile ele alınıp tanıtılmış ve dönemleri içerisinde değerlendirilmiştir.

G. Öney’in “Ankara’da Türk Devri Yapıları” (1971), İ. H. Konyalı’nın “Ankara Camileri” (1978) kitapları mimari katalog niteliğinde çalışmalardır.

Y. Demiriz’in “Osmanlı Mimarisinde Süsleme-Erken Devir” (1979) adlı kitap 14-15.yy’lara ait Ankara’daki alçı mihrap süsleme özelliklerini ele almıştır.

S. Başkan’ın “Ankara Cenab-ı Ahmet Paşa Camii” (1998), adlı kitabı 16. yy’da yapılmış olan Cenab-ı Ahmet Paşa Camii mimari özellikleriyle incelenmiştir.

¹ AÜ DTCF Sanat Tarihi Bölümü tez odası.

² YÖK Tez Merkezi.

³ YÖK Tez Merkezi.

⁴ İÜ Edebiyat Fak. Sanat Tarihi Bölümü.

⁵ ODTÜ Tez Koleksiyonu.

A. Erdoğan, G. Günel, A. Kılıcı'nın hazırladıkları Ankara Büyükşehir Belediye Başkanlığı tarafından yayına hazırlanan “Osmanlı’da Ankara” adlı eserde Ankara’nın Osmanlı dönemindeki ekonomi, coğrafi konumun etkileri, dönemin siyasi olayları, mimari, sanat gibi daha birçok başlık altında Ankara, dönem çerçevesinde tanıtılmıştır.

Bu çalışmada, Cenab-ı Ahmet Paşa Camii 16.yy klasik dönem yapıları içerisinde değerlendirilecek, geçirdiği onarım aşamalarında uğradığı değişiklikler ve yeniliklerin neler olduğunun tespiti ve kalem işi süslemelerin kompozisyon ve motif açısından dönem özelliklerini ne kadar yansıttığı sorularına cevaplar aranacaktır.

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Araştırma tarama modeline dayalı betimsel bir araştırmadır.

3.2.Evren ve Örneklem

Araştırma evrenini Ankara ilindeki 16. yy Osmanlı dönemi camileri oluşturmaktadır.

Araştırmanın örneklemini ise Osmanlı dönemi 16. yy yapılarından Cenab-ı Ahmet Paşa Camii restorasyon aşamaları ve süsleme özellikleri oluşturmaktadır.

3.3.Veri Toplama Araçları

Arşiv ve kütüphane taramasıyla elde edilen verilerin yanı sıra, yapının onarım gören birimlerinin boyut, tür, malzeme-teknik, motif ve kompozisyon özellikleri göz önüne alınarak araştırmacı tarafından hazırlanan gözlem formu, internet ve fotoğraf makinesi gibi teknik araçlarla elde edilen veriler araştırmanın temelini oluşturmaktadır.

3.4.Verilerin Toplanması

Ankara İl Müftülüğü ziyaret edilerek konuyla ilgili görüşmeler ve incelemeler yapılmıştır. Araştırmanın yapılabilmesi için gerekli izinler alınarak ön alan araştırmasında kaynak kişilerle görüşülüp konu ile ilgili bilgiler alınmıştır.

Alan çalışmaları sürdürülerek, yapının süsleme örnekleri yerinde incelenip fotoğraflanmasıyla motif ve kompozisyon özellikleri gözlem fişlerine işlenerek araştırma amaçları doğrultusunda belgelenmiştir. Yapının geçirdiği restorasyon aşamalarını, yapılan

raspa ve temizleme çalışmaları ışığında eldeki veriler de incelenerek tarihlendirilmeye gidilmiştir. Ayrıca, konunun kavramsal içeriğiyle ilgili literatür taramaları yapılmıştır.

3.5.Verilerin Analizi

Araştırma sonucunda gözlem formları doğrultusunda toplanan verilerin dönemsel analizi yapılmıştır. Cenab-ı Ahmet Paşa Camii süsleme örneklerinin kullanım alanları, boyutları, malzeme, renk, motif ve kompozisyon özelliklerinin analizleri yapılmıştır. Restorasyon aşamalarının tarihlendirilmesiyle, yapının günümüze kadar hangi aşamalardan geçerek geldiği üzerine fikir edinilmiştir.

BÖLÜM IV

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

4.1. Ankara İli ile İlgili Temel Bilgiler

Anadolu; Avrupa ile Yakındoğu, Ortadoğu ve Uzakdoğu ülkeleri arasında, ana ticaret yolları üzerinde bulunduğundan, Osmanlılardan önceki dönemlerde de çok sayıda gezgin, coğrafyacı, bilim adamı veya asker çoğunlukla ana kervan yollarını izleyerek Anadolu'ya üç yüzü aşkın inceleme gezisi düzenlemiştir (Aktüre, 1978, s. 31).

16. ve 19 yy arasında Ankara'dan geçen ve anılarını derleyerek şehir hakkında değerli bilgiler veren seyyah sayısının 30'dan fazla olduğu, bunun yanı sıra kent tarihi üzerine araştırma yapılırken seyahatnameler, anılar, gezi notları, tahrirler, Şer'îye sicilleri, vakfiyeler, salnameler (il yıllıkları), eski harita, resim ve gravürleri yararlanılabilecek değerli kaynaklar olarak belirtilmiştir (Başkan, 1998, s.1; Eyice, 1972, s. 63-68).

Ankara topografik açıdan, hisardan bugünkü demiryolu istasyonuna doğru giderek alçalan eğimli bir alan üzerinde yer almıştır. Şehrin görünümüne kale egemendir ve kale dışında şehir iki bölümden oluşmuştur. Kale ve şehrin en eski kesimleri olan bedesten, hanlar bölgesi ve uzun çarşının bir kısmı yukarı yüz, bugünkü Anafartalar Caddesi'nin altında kalan ve Hacı Bayram Cami'den Karacabey Külliyesi'ne kadar uzanan kısım ise aşağı yüz olarak adlandırılmıştır (Kandemir, 1932, s.132). 16. yy'ın başlarından itibaren, Celali saldırılarına karşı şehri savunmak amacıyla, şehir sakinlerinin de katılımıyla inşa edilmiş bir üçüncü surun varlığı, gravürlerden, bu dönem Şer'îye Sicilleri'nden ve seyyahların anlattıklarından anlaşılmaktadır (Ergenç, 1980, s. 87).

Aynı kayıtlar yardımıyla şehri kuşatan bu surun üç ana kapısı olduğu bilinmektedir. Doğuda Cenab-ı Paşa kapısı, batıda Doğanbey kapısı ve güneyde Araba Pazarı kapısıdır (Çelebi, 2005, s. 430).

Cenab-ı Paşa kapısı; adını yakınında bulunan ve Klasik Osmanlı mimari örneklerinden olan Cenab-ı Ahmet Paşa Camii'nden almıştır (Mamboury, 1933, s. 78-79).

16. yy Osmanlı Türk şehirlerinde merkezin etrafında yer alan konut alanları mahalleler halinde örgütlenmiştir. Ankara'da mahalleler, bir dini yapının etrafında oluşmuş ya da meslek gruplarından bazılarının veya aynı dini inanç ve gelenek etrafında toplananların bir arada oturmaları sonucu ortaya çıkmıştır. Mahallelerin sınıfsal olarak, toplumdaki dini ve etnik gruplara göre farklılaşma gösterdiği ve Ankara'da Müslüman, Rum, Ermeni ve Yahudi mahallelerinin ayrı ayrı fakat şehirdeki yabancı uyrukluların az sayıda olmalarından ayrı bir mahalle oluşturmadıkları, kale çevresindeki mahallelerin daha çok Müslümanlara ait, yabancıların ise merkeze yakın yerleştikleri bilinmektedir. Bu mahallelerin adlarını ve büyüklüklerini, şehrin hangi kesiminde yer aldıklarını, hem Kanuni dönemi tahrir defterlerinden, hem de 17. yy başlarındaki avarız-hanesi kayıtlarından öğrenmek mümkündür (Başkan, 1998, s. 2; Çelebi, 2005, s. 524).

4.1.1. Coğrafi Konumu

Ankara, İç Anadolu'nun kuzeybatısında, Karadeniz'in dağlık bölgesinden uzak bir ova üzerinde, korunmaya elverişli bir mevkide kurulduğundan, birçok yolun uğrak merkezi olmuştur. Selçuklu ve Osmanlıların kullandığı tarihi "Kral Yolu" buradan geçer. XV. yüzyılda canlılığını koruyan Bursa-Tebriz arasındaki "İpek Yolu'nun bir kolu, Ankara-Çankırı-Çorum-Amasya-Tokat istikametinden Erzincan ve Erzurum'a, oradan da Aras vadisine uzanır. Şehir, Konya üzerinden Antalya ve oradan deniz yoluyla İskenderiye'ye bağlanırken, Afyon ve Sandıklı üzerinden de İzmir'e ulaşır. İç Anadolu'nun önemli bir kavşak noktasında yer alan Ankara'nın bu konumu şehirde sanayi ve ticaret faaliyetlerinin artmasına olanak tanımıştır (Özdemir, 1998, s. 206).

4.1.2. Ekonomik Durumu

16.yy sonları ile 17.yy başlarında Ankara'nın toplam nüfusunun 23-25.000 civarında olduğu bilinmektedir (Başkan, 1998, s. 3).

Ankara'nın ticaret yolları üzerinde, ya da onlarla bağlantılı oluşu, burada yoğun sof üretiminin ve sofa dayalı bir sanayi ve ticaretin bulunuşu, nüfus yoğunluğunu arttırıcı nedenlerinden biri olarak görülmüştür (Başkan, 1998, s. 3).

Ayrıca 16. yy’ın sonlarında Ankara, Anadolu eyaleti içinde kendi adıyla anılan bir sancağın ve kadılık bölgesinin merkezi konumundadır. Çevresindeki tarım ürünleriyle rahatça beslenebilme olanağı, diğer nedenlerle birleşince, bu dönemde Ankara karşımıza kalabalık canlı bir sanat ve ticaret şehri olarak çıkmaktadır. Ankara’da ekonomik ve sosyal yaşamı etkileyen sof dokumacılığının 16. yy sonlarından 19 yy. ortalarına kadar evlerde el tezgâhlarında dokunup, Bursa, Şam, Halep gibi iç pazarlarda satıldığı; Venedik, Lehistan gibi dış pazarlara da ihraç edildiği bilinmektedir (Özdemir, 1986, s. 60; Erdoğan, Günel, Kılıcı, 2008, s. 99-100).

Ancak 19. yy sonlarına doğru üretimin düştüğü ve zamanla bu tür dokumacılığın yok olduğu böylelikle Ankara’nın ticaret hayatının da büyük kayba uğradığı saptanmıştır. (Özdemir, 1986, s. 59-236; Erdoğan, Günel, Kılıcı, 2008, s. 100).

Sofçuluğun yanı sıra, şehirde işlenmiş mal üretimine ve ticaretine ilişkin eylem türlerinin büyük bir çeşitlilik kazandığı ve 16. yy sonunda şer’ iye sicillerinde adı geçen esnaf kolunun 43’e ulaştığı görülmektedir. Ankara sofları şehrin çok önemli bir ihraç malı haline gelmiş, bu durum şehri ziyaret eden seyyahların da dikkatini çekerek, “sof” üretimiyle ilgili geniş bilgiler vermişlerdir. (Eyice, 1972, s. 68).

Görüldüğü gibi sof üretimi ve ticareti, 16. yy Ankara’sının ekonomik gelişiminin başlıca nedenlerinden biri ve en önemlisidir. Bedesten ve çevresindeki ticari hanlar bu ticaretten paylarını çokça almış olmalıdırlar.

4.1.3. Kentin Tarihi Gelişimi

Ankara ilinin geçmişi, tarih öncesi çağlara uzanmaktadır. İlin adı da tarih öncesinden bu güne birçok kez değişmiştir. Ankara isminin (Ank.) kökünden geldiği kaynaklarda ileri sürülmektedir. “Ankara adı klasik çağ metinlerinde Ancyra, Yakut İbnel Esir’de Engüriye, Evliya Çelebi’de Engürü ve Ankara şekillerinde yazılmıştır. Haçlı Seferlerinin tarihçisi Albertus şehre Ancras der. Arap tarihlerinde Beldet-el Selasıl olarak yazılmıştır.” (İl Yılığ, 1973, s. 2).

Anadolu yarımadasının ortasında bulunan Ankara aynı zamanda tarihi “Kral Yolu” üzerindedir. Bu nedenlerle Selçuklu ve Osmanlı döneminden XIX. yüzyılın başlarına kadar pek çok ticaret kervanının uğrak yeri olan Ankara, önemli bir ticaret merkezi durumundadır.

Önemli coğrafi konuma sahip olan il, tüm çağlarda dikkatleri üzerine çekmiş; farklı tarihlerde farklı uygarlıkların yerleşim merkezi olmuştur.

Sırasıyla kent, Hititler, Frigler, Galatlar, Romalılar ve Bizanslılar gibi Anadolu uygarlıklarının hâkimiyeti altına girmiştir. Bugün de mevcut olan Ankara Kalesi büyük ölçüde Ortaçağ'da inşa edilmiş bir Bizans yapısıdır. Şehir, Selçuklulardan Danişment hükümdarı Emir Gazi tarafından 1127 tarihinde kesin olarak fethedilip, Türk topraklarına katılmıştır. Bu tarihten itibaren, şehrin kale içindeki yapısını sürdürdüğü gibi, güney ve doğu yönünde de genişleyerek büyüdüğü, XIII. yy'dan itibaren ise Türk- İslam karakterine bürünerek yeni, dini ve sosyal yapılarla zenginleşip geliştiği anlaşılmaktadır (Özdemir, 1986, s. 21-22). Ankara'nın ekonomik ve sosyal hayatının kalkınmasında Ahilik teşkilatı özellikle Selçuklular ve Beylikler döneminde önemli rol oynamıştır (438 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri, 1993, s. 337-411).

Ankara, Osmanlı hâkimiyetinde Anadolu eyalet merkezi, merkez sancak, paşa sancağı gibi idari birim olarak varlığını sürdürmüştür (H. Çınar - O. Gümüşçü, 2002, s. 126-127). Osmanlı döneminde Ankara, "hisar" merkezli bir yerleşime sahiptir. Selçuklu dönemi şehir yerleşimi genellikle hisar merkezli olmuş ve zamanla hisarın dışına çıkılarak, yerleşim genişlemiştir. Özellikle kalenin kuzeyinde akan "Hatip Çayı" kıyısına; kalenin batı cihetinde İncesu Deresi ve Ankara Çayı istikametine; güneyde Hacı tepesi istikametine; doğuda ise Kayabaşı istikametine doğru şehir genişlemeye başlamıştır. "Pazar yeri" ve "Cuma meydanı" olan Arslanhane Camii merkezli yerleşim, Selçuklu döneminde şehrin idari bölgesi olmuştur (Ergenç, 1990, s. 55-67).

Ahilerin yoğunlukta bulunduğu bölgeler ise Hacı Bayram Tepesi ve Roma su bendi civarı, hisarın güneyinde bulunan yamaçtan Hacı Tepesine kadar olan yerleşim yerleridir.

Osmanlı hâkimiyetinin ilk yıllarında şehrin güneyde Hacı Tepesi (Hacettepe), Develik ve Kazlık (Sıhhiye); güney-batıda Namazgâh Tepe (Türk Ocağı) ve Sultan Meydanı (Her gelen Meydanı); batıda Kızılbaş Külliyesi ve Belkıs sütunu; kuzeybatıda Bent deresi; doğuda ise Kayabaşı yönüne gelişme gösterir. Şehirdeki bu gelişmeyi, dini ve sosyal amaçlı vakıf yapıların vakfiyelerinden (vakıf senedi) öğreniyoruz (Ergenç, 1990, s. 55-67).

1427'de Anadolu Beylerbeyi Sultan Çelebi Mehmed'in damadı Abdullah oğlu Karaca Bey, Hacı Tepesi yakınına bir külliye (cami, imaret, çift hamam ve su yolları) yaptırarak şehrin bu yöne doğru gelişmesini sağlamıştır. Aynı yıllarda Hacı Bayram-ı Veli Hazretleri Ağustos

Mabedi yanına bir külliye yaptırarak, bu bölgeyi kültür merkezi haline dönüştürmüştür (Ergenç, 1990, s. 55-67).

Sultan Mehmed Han zamanından itibaren Ankara bir ticaret şehri olmuştur. Şehrin kalabalık mahalleleri, iş muhitlerine yakın olanları ve bazı meslek gruplarının topluca oturdukları mahallelerdir. Kentin doğusunda kaleye doğru yükselen alan içinde bulunan Avancıklar Mahallesi, sofçuların oturduğu yerdir. Bu mahalle, Kanuni Sultan Süleyman döneminde, 84 vergi yükümlüsü hanesi ile kaleden sonra şehrin en kalabalık bölgesidir. (Ergenç, 1990, s. 55-67).

Kurtuluş Savaşı ve sonrasında Türkiye Cumhuriyeti'nin kalbi olan Ankara 13 Ekim 1923'te başkent olmuş; eski şehir merkezi olan Ulus civarının etrafına yeni mahalleler eklenerek büyümüştür.

BÖLÜM V

16. YY'DA ANKARA'NIN DİNİ MİMARİSİ

Türk-İslam sanatında dini mimari denilince ilk akla gelen yapı türü, kuşkusuz camilerdir. Türbe, medrese, zaviye gibi dinsel işlevleri olan yapı grupları da bu genel ayırım içinde yerlerini almaktadır (Eskici, 2006, s. 10).

Ankara ve çevresinin Türkler tarafından ele geçirilmesiyle başlayan nüfus sayısının artışına paralel olarak bu bölgede, çok sayıda cami ve mescit yapılmıştır. Cuma ve bayram namazı kılınmayan küçük ibadethaneler diyebileceğimiz mescitler, Osmanlı devrinde cemaatin çoğalması üzerine özel izinle camiye çevrilirken, günümüzde hepsi birer cami haline gelmiştir. Ayrıca bunların çoğuna sonradan birer ahşap minare eklenmiştir. (Tuncer, 1979, s. 155).

Birer mabet olmalarının yanında, halkın bir araya geldiği, eğitildiği, sosyal ve kültürel etkileri olan mekânlar olarak camiler, tarih boyu mahalle ve şehir hayatının merkezi mekânları olmuştur. Selçuklular devrinde Ankara'da, Alâeddin Camii ve Arslanhane Camii gibi büyük camiler yapılmış, bu camiler yeterince ihtiyacı karşılamadığından, Osmanlı devrinde, şehrin büyüyen kısımlarında ve mahalle aralarında küçük cami ve mescitler yapılmıştır. Selçuklu devrinden itibaren başlayan ahşap kuruluşlu camilerin yapımına, Osmanlı devrinde de devam edildiğini görmekteyiz; fakat Ankara'da klasik manada geniş programlı büyük bir Osmanlı külliyesi yoktur. Ankara'da günümüze gelen külliyelerden Arslanhane (Ahi Şerafeddin), Hacı Bayram-ı Veli, Karacabey İmaretî ve Cenab-ı Ahmet Paşa Külliyesi tasavvufî anlayışla yapılmış olup sadece Ankaravi Mehmed Emin Efendi'nin Zincirli Camii için kurduğu vakıf ve günümüze gelemeyen Kızılbey Külliyesi bu anlayış dışında kalmaktadır (Erdoğan, Günel, Kılıcı, 2008, s. 136).

Ankara'daki cami ve mescitlerin genellikle kerpiçten yapılmış olmaları nedeniyle dıştan ilk bakışta sade yapılar gibi algılanmalarına karşılık; iç mekânlarında üst örtülerini meydana getiren geleneksel ahşap kuruluşları ve alçı mihrapları ile çoğu, mimari bir zenginliğe sahiptir. Geleneksel tarzdaki bu tip Ankara camilerinin bazılarındaki ahşap üzerine çeşitli tekniklerde yapılmış kalem işi süslemeleri önemlidir (Tuncer, 1979, s. 155).

Ankara'da çok sayıda ahşap tavanlı camilerin varlığına karşılık, kubbeli olanların sayısı azdır. Cami ve mescitlerin genellikle kuzeyinde yer alan son cemaat yerlerinin, Ankara'daki birçok cami ve mescidin yan tarafında yer almasını, arazi durumunun zorlamasının yanında, geleneksel bir durum olarak değerlendirildiği öne sürülmektedir (Eskici, 2002, s. 217).

Yol açmak, kamu binası yapmak gibi sebeplerle bazı cami ve mescitler resmi kurumlar tarafından istimlak edilmiş ve yıktırılmıştır. Bu cami ve mescitlere ait birer sanat şaheseri olan ahşap mimari parçalar, halen Ankara Etnografya Müzesi'nin en kıymetli eserlerini teşkil etmektedir (Öztürk, 1987, s. 473).

14-15. yy'ın sayıları çok kabarık olan camilerine göre 16. yy'ın eser adedi bakımından fakir olduğu ve bu eserlerin Cenab-ı Ahmet Paşa Camii (1565-1566), Hallaç Mahmud Mescidi (1545) ve Kurşunlu Camii'nden ibaret olduğu bilinmektedir. Sayıları az olan bu eserlerden Cenab-ı Ahmet Paşa Camii, Ankara'nın en abidevi yapısı olarak belirmiştir. Bu yapıların Ankara'ya getirdiği yenilik, Osmanlı devrinde çok rastlanan üstü kurşun kaplı tek kubbeli ve taş duvar yapılar olmalarıdır. Bunlardan Cenab-ı Ahmet Paşa Camii'nin üç kubbeli son cemaat yeri orijinaldir, diğer iki yapının ise yakın devirlerin ilavesidir (Öney, 1971, s. 104).

Plan ve malzemenin getirdiği yeniliğin yanı sıra, Ankara için alışılmamış unsurların kullanıldığı ve bu devrin özelliği olan kat kat sivri kemerli pencerelerle süslenmiş cepheler de dikkat çekmektedir. Cenab-ı Ahmet Paşa Camii'nde taş, Kurşunlu Cami'de tuğladan silindirik minareler çoğu minaresiz olan 14-15. yy camilerinden sonra bir yenilik olarak karşımıza çıkmaktadır (Öney, 1971, s. 104).

16. yy Ankara camilerinde ahşap malzeme yerini tamamen sıvaya terk etmiştir.

Ankara ve çevresindeki cami ve mescitlerde görülen geleneksel alçı mihrap yapımı da, mimari bir geleneğin sonucudur (Eskici, 2002, s. 217). Kurşunlu ve Hallaç Mahmud camilerinin kalıplama tekniğiyle yapılmış alçı mihrapları 14-15. yy alçı mihraplarının geleneğini teknik, malzeme ve stil bakımından devam ettiren örneklerdir.

Cenab-ı Ahmet Paşa Camii'nin klasik Osmanlı üslubunda yapılmış sade taş mihrabı ise Ankara alçı mihrap ekolünden ayrılan örnek olarak dikkati çeker. Tepesinde palmet yaprakları şeklinde, mazgal sırası gibi taç diğer alçı mihrapların tacını hatırlatır (Öney, 1971, s. 104).

Hallaç Mahmud ve Kurşunlu Camilerinin yeni ahşap minberlerine mukabil Cenab-ı Ahmet Paşa Camii'nin abidevi mermer minberi yine Ankara'da tek taş örnek olarak önem kazanır. (Öney, 1971, s. 104).

Ankara'da bulunan çok sayıdaki cami ve mescidin bir kısmının, satılması veya istimlak edilmesi gibi sebepler nedeniyle günümüze ulaşamamıştır. Sandal Mescidi (Helvâî Mahallesi), Şemsed-din Mescidi, Alessabah Mescidi, Şemseddinzâde Mescidi, Nerdübanlı Mescidi (Erzurum Mahallesi), Ali Bey Mescidi (Hacı Murad Mahallesi), İbni Gökçe Mescidi çeşitli tarihi kayıtlarda geçen, ancak günümüze ulaşmayan mescitlerden bazılarıdır (Muallim, 1932, s. 228).

17-18. yy cami ve mescitleri 14-15. yy örnekleri gibi sayıca boldur. Ağaç ayak, Eskicioğlu, İbadullah, Hacı Bayram-ı Veli, Hacı İlyas, Sarıkadı, Zincirli camileri bu dönem örnekleri arasındadır (Öney, 1971, s. 105).

Bu dönem camiler genellikle uzunlamasına dikdörtgen planlı, ön cephede son cemaatli olan bu yapılar kiremit çatılı ve düz tavanlıdır. Bazılarında tamamen kerpiç, bazılarında ise son cemaat cephesinde taş-tuğla sıralı, yan ve arkalarda ahşap hatıllı kerpiçtir. Ön cephede ortada giriş, iki yanda pencere veya son cemaat açıklığı ile üç sivri tuğla kemerli düzen ve ahşap saçaklar dönem özelliklerini yansıtır. Yapıların çoğunda ise bu cephede üstte kadınlar mahfeline açılan üç dikdörtgen pencere bulunur. Ağaç ayak, Hacı Musa, Zincirli camileri bunlara örnektir. Çiçeklioğlu, Eskicioğlu, Telli Hacı Halil gibi örnekler de ahşap direklerle taşınan 14-15.yy camileri geleneğini devam ettiren son cemaat yeri görülür. Hacı İlyas, Saraçlar camii gibi yapılar da sadelikleriyle 14-15. yy'dan ayırt edilemezler (Öney, 1971, s. 105).

Bu grup camilerinin çoğunda ahşap minare yer alırken sayıları az olmakla birlikte silindirik gövdeli ve tuğlalı camiler de görülür. Yapıların tavanları ise çitalarla bölünmüş ortada büyük bir altıgen göbek yer alır. Bu dönem yapılarında ahşap malzeme hâkimdir.

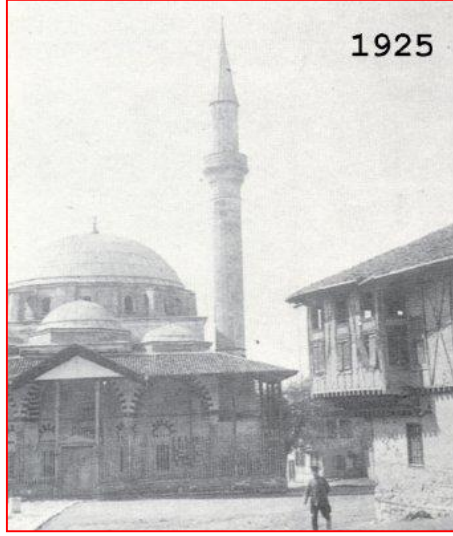
Görüldüğü gibi sayıları az olan 16. yy Ankara cami ve mescitleri plan, mimari ve süsleme özellikleri bakımından erken (14-15. yy) ve geç (17-18.yy) dönem cami ekollerinden ayrılırlar (Öney, 1971, s. 105).

5.1. Cenab-ı Ahmet Paşa Camii

1565'te yapılmış olan Cenab-ı Ahmet Paşa Camii, şimdiki adıyla Yeni Cami, Ankara'nın Altındağ ilçesinin Ulucanlar semtinde bulunmaktadır. Cami, türbe, mevlevihane ve hazireden oluşan Cenab-ı (Hayali) Ahmet Paşa Külliyesi'nin bir parçası olarak değerlendirilen (Kılıcı, 1998, s. 126) yapının bahçesi içinde, bugün Cenab-ı Ahmet Paşa Türbesi ve Azımi Türbesi bulunmaktadır (Başkan, 1998, s. 7). Etrafı duvarla çevrili olan bu alanın kuzeyinde Ulucanlar Caddesi, doğusunda bir çocuk parkı, batısında otopark olarak kullanılan bir açık alan ve güneyinde Uzun Kavak sokak çevreler. Mevlevihane ve çeşme günümüze ulaşmamıştır. Caminin yakın çevresinin önceki durumuna ilişkin bilgiler kısıtlıdır. Eski tarihli fotoğraflarda, caminin bir mahalle arasında açılmış bir meydanın ortasında olduğu ve etrafının duvarla çevrili olmadığı görülmektedir (şekil 1). 1942'de askeri idare tarafından (Dağlıoğlu, 1942, s. 213) depo olarak kullanılan (Ülgen, 1942, s. 221-222) ve Ulucanlar Caddesi'nin açılması sırasında yıkılan (Kılıcı, 1998, s. 126) mevlevihanenin kuzeydoğu köşede bulunduğu şekil 2'de görülmektedir¹ (Dağlıoğlu, 1942, s. 213).

Evliya Çelebi, mevlevihanenin Cenab-ı Ahmet Paşa tarafından yapıldığını ve üç tarafının gül bahçesi olduğunu belirtmektedir (Akgün, 1996, s. 290).

¹Önceden mevlevihanenin tarikatların canlı bir faaliyet merkezi olduğu bilinmektedir. Türbenin yan tarafındaki mevlevi mezarlığı'nda yatanların hepsi Mevlevi tarikatındandır. Bunlar arasında Ankara Mevlevi tarikatı postnişinden mevlevihan Mehmed, Süleyman, Mustafa Nureddin dedezade ve Ayşe Hanım vardır.

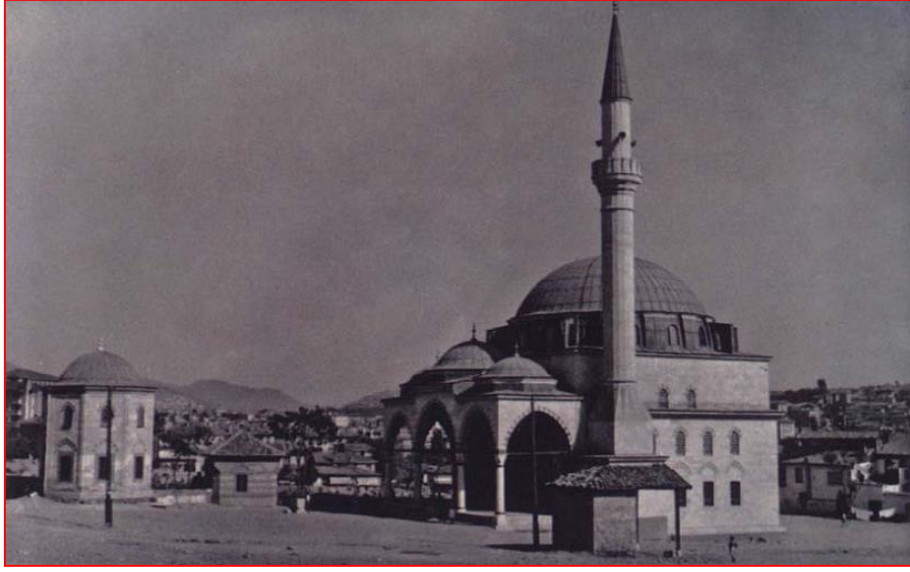
Şekil 1: 1925 Cenab-ı Ahmet Paşa Camii'nin ahşap revaklı girişi
(Kılıcı, 1998, s. 128).

Şekil 2: Cenab-ı Ahmet Paşa Türbesi ve Mevlevihane'nin eski bir fotoğrafı
(Kılıcı, 1998, s. 128).

Cami bahçesindeki konumu eski bir fotoğrafta (şekil 3) görülen çeşmenin 1329 H. yılında tamir edildiği üzerindeki kitabeden bilinmektedir (Konyalı, 1978, s. 93-101).

1965 tarihli kartpostalda caminin yakın çevresindeki konut dokusunun bir kısmının yıkıldığı, caminin doğusunda yer alan çeşmenin o tarihte mevcut olduğu görülmektedir (şekil 3).

Şekil 3: 1965 tarihli kartpostal (Cangır, 2007, s. 920.)

Yapılışından günümüze kadar geçirdiği birtakım onarım çalışmalarının yapı üzerinde ne gibi farklı özellikler taşıdığı ve onarım geçirdiği dönemler tespit edilirken, çeşitli kaynaklardan yararlanılmıştır.

Bu kaynakların birincisi ve en önemlisi yapıların kendisidir. Üzerlerindeki kitabelerden, yapının yapım ve onarım tarihleri anlaşılmaktadır.

Bunun dışında mevcut boya ve sıva katmanlarından, yapının geçirdiği müdahalelere ve alttaki katmanlara yönelik bilgiler de edinilmektedir¹.

Yapılardaki çalışmaların yanı sıra, Cenab-ı Ahmet Paşa Camii ile ilgili yapılan araştırmada, kütüphanelerdeki ve arşivlerdeki yazılı ve görsel, her türlü bilgi ve belgeye ulaşılmaya çalışılmıştır².

Yapının kendisinden sonra ikinci sırada görsel kaynaklar gelmektedir. Yapıya ilişkin bilgilerin bulunduğu görsel kaynaklar, 1717 tarihli bir gravür, eski tarihli fotoğraflar ve 1936 – 1941 yıllarında çizilmiş 1/100 ölçekli plan ve kesittir. 1565–66 yıllarında yapılan Cenab-ı Ahmet Paşa Camii ile ilgili en eski görsel belge 1717 tarihli Ankara gravürü, cami ve

¹ SAYKA İnşaat tarafından yapılan boya sıva katmanları araştırmaları ve ODTÜ Malzeme Araştırma Laboratuvarınca tamamlanan malzeme analizlerine ilişkin ayrıntılı bilgiler ilgili raporlardan temin edilmiştir.

² Cenab-ı Ahmet Paşa Camii ile ilgili yapılan araştırmada, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, Vakıflar Ankara Bölge Müdürlüğü Arşivi, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivi, Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü'nün Ankara'daki Cumhuriyet Arşivi, Ankara Büyükşehir Belediye Başkanlığı Basın Arşivi, Altındağ Belediyesi Başkanlığı Basın Arşivi ile Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesi, Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi, Ankara Üniversitesi Kütüphanesi, Gazi Üniversitesi Kütüphanesi ve Milli Kütüphane taranmıştır. Ayrıca internet üzerinden araştırma yapılmıştır.

Cenab-ı Ahmet Paşa Türbesi'nin uzaktan görüldüğü bu gravür, yapının çevresi hakkında ipuçları vermektedir (şekil 4).

Üçüncü tür bilgi kaynağı, yapı ile ilgili yazılı kaynaklardır. Cami ile ilgili 1936–1939 tarihleri arasında yapılan onarıma ilişkin kararname ve çeşitli tarihlerde alınmış Vakıflar Ankara Bölge Koruma Kurulu kararları bulunmaktadır.

Yapının dönemleri araştırıldığında, cami üzerindeki onarım kitabelerinden, yapının farklı zamanlarda müdahaleler görmüş olduğu anlaşılmaktadır.

Yapıdaki mevcut durum ve sınırlı sayıdaki mevcut kaynak incelendiğinde, Cenab-ı Ahmet Paşa Camii'nde bu müdahaleler sonrasında süsleme ve mimari elemanlar bazında farklılıkların olduğu üç dönem tespit edilmiştir¹, bunların yanı sıra son dönem onarımlarını da eklemek mümkündür.

Şekil 4: 1717 tarihli gravür: Cenab-ı Ahmet Paşa Camii ve Cenab-ı Ahmet Paşa Türbesi. (VGM Arşivi).

Yapı yapıldıktan sonra ilk onarıma kadarki döneme ilişkin tahmin edilebilen müdahalelerden biri, altlardaki büyük levha camlı pencerelerin eklenmesidir² (Bakırer, 2008, s. 113-126).

¹ SAYKA İnşaat tarafından yapılan boya sıva katmanları araştırmaları sonuçları.

² Cam kullanımının İstanbul ve Bursa'da 15. yüzyıl sonundan itibaren olduğu bilinmektedir. 16. yüzyılda da camın kullanımının yaygınlaştığını elimizdeki kaynaklardan öğrenmekteyiz. Bu bilgilerle Ankara'da da 16. yüzyıldan itibaren kullanıldığı düşünülmektedir.

Caminin yapıldığı dönemde altlarda yalnızca kepenk kullanılmaktaydı. Büyük levha cam 1670’lerde Fransızlar tarafından yapılmaya başlanmıştır. Bunların Osmanlı’ya gelmesi bir yüzyılı bulmuş olmalıdır (Bakırer, 2008, s. 113-126). Bu nedenle Cenab-ı Ahmet Paşa Camii’nde de alttaki pencerelerin 18. yüzyıldan sonra yapıldığı düşünülebilir. Malzeme itibarıyla üst pencerelerin camları da birçok kez değişmiş olmalıdır.

Bunun dışında, 1936’da başlayan onarım öncesinde yapıda bulunduğu bilinen ve Barok etkilerini yansıtan duvar resimleri, 19. yüzyılın başındaki ilk onarımda yapılmış olabilir.

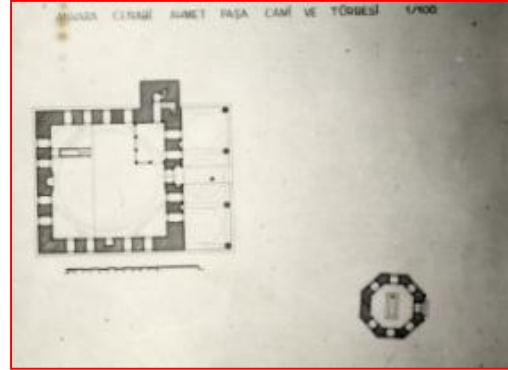
Bu nedenle, ilk onarım öncesinde yapıda, Mimar Sinan döneminin bitkisel motifli duvar resimleri olmalıdır¹.

5.1.1. Yapının Mimari Özellikleri

Öncebeci’de Ulucanlar Caddesi üzerinde bulunan Cenab-ı Ahmet Paşa Camii, kesme taş duvarlı, kubbeleri kurşun kaplı klasik Osmanlı yapılarından. Kuzeydoğusunda Azımi Türbesi ve Cenab-ı Ahmet Paşa Türbesi yer alır (Başkan, 1998, s. 8). 1600’lü yıllarda Ankara’ya gelen Evliya Çelebi, caminin bahçesinde Ankara Mevlevihanesi’nin yer aldığını ve bunu da Cenab-ı Ahmed Paşa tarafından yaptırıldığını, etrafının da gül bahçesi olduğunu belirtmektedir (Atsız’dan aktaran Erdoğan, Günel, Kılıcı, 2008, s. 186).

Şekil 5: Cenab-ı Ahmet Paşa Camii eskizi.
(VGM Arşivi).

Şekil 6: Cenab-ı Ahmet Paşa Camii
planı. (VGM Arşivi).

¹ SAYKA İnşaat tarafından yapılan boya sıva katmanları araştırmaları sonuçlarından elde edilen bilgilerin yanı sıra eski fotoğraflardan yapılan çıkarsamalara dayanarak.

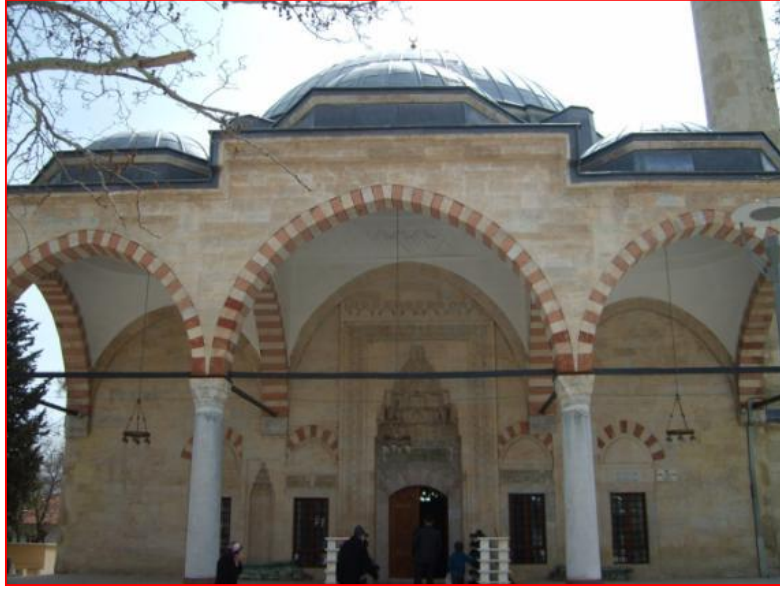
Cami, kitabesine göre Kanuni Sultan Süleyman devrinde Ankara Beylerbeyi olan Cenab-ı Ahmet Paşa tarafından 1565-66 yılında (H. 973) inşa ettirilmiştir (Akyurt, 1942, s. 14). Kaynaklarda Mimar Sinan'a ait olduğu söylenen Klasik Osmanlı mimari üslubundaki cami ve türbe, bir ustalık ürünüdür (Meriç, 1965, s. 26; Başkan, 1998, s. 7). Ancak bazı araştırmacılar caminin, Sinan'ın bir kalfası tarafından yapılmış olabileceğini ileri sürerler (Öney, 1971, s. 55; Kuran, 1986, s. 274).

Kuzeyindeki Cenab-ı Ahmet Paşa Türbesini yapan mimar hakkında bir kayıt olmamakla birlikte cami ile aynı ekolün eseri olduğunu söylemek mümkündür (Öney, 1971, s. 56; Kuran, 1986, s. 274).

Şekil 7: Cenab-ı Ahmet Paşa Türbesi ve Azımi Türbesi. (2014).

Cami, kare planlı, tek kubbeli kuruluşu sahiptir. Kuzeyde üç kubbeli son cemaat yeri yer alır. Minare kuzey batı köşede yükselir. Tamamı düzgün kesme taşla yapılan caminin kubbesi, kurşun kaplıdır (Başkan, 1998, s. 9; Erdoğan, Günel, Kılıcı, 2008, s. 186).

Şekil 8: Cenab-ı Ahmet Paşa Camii son cemaat yeri. (2014).

Kuzeydeki son cemaat yerinin kubbeleri ise sivri kemerlerle dört mermer sütuna oturur. Demir gergilerle desteklenen kemerler, kırmızı ve beyaz renkli taşlarla örülerek cepheye hareketlilik kazandırılmıştır (Başkan, 1998, s. 9).

Diğerlerinden yüksek olan ortadaki kubbede baklavalı kuşakla, yandakilerde pandantiflerle kareden daireye geçilmiştir. Orta kubbenin ortası da kalem işi göbekte süslü olup renk bakımından diğerlerinden farklılık gösterir. Sütun başlıkları baklavalarla süslüdür. Son cemaat yerindeki pencereleri sivri kemerli, iki renkli taşla örülmüştür (Erdoğan, Günel, Kılıcı, 2008, s. 186).

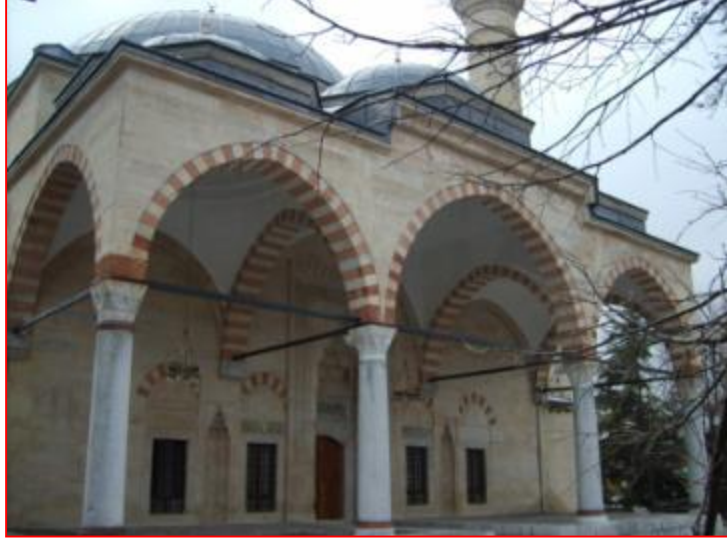

Şekil 9: Sütun başlıkları
(2014).

Şekil 10: Son cemaat yeri kubbelerindeki
kalem işleri (2014).

Caminin bütün cepheleri sade bir saçak silmesi ile bitmektedir. Son cemaat yerinin orta kemeriyle birlikte silme, ortada yükselmiştir. Aynı silme, beden duvarlarının üstünde kasnak eteği olarak dört cepheyi kuşatmaktadır. Son cemaat yerinin ortasındaki taç kapının iki yanında, ikişer dikdörtgen pencere ile pencerelerin aralarında birer mihrabiye bulunmaktadır (Başkan, 1998, s. 13; Erdoğan, Günel, Kılıcı, 2008, s. 186).

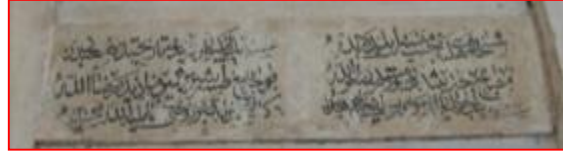
Şekil 11: Orta kemerle birlikte yükselen silme tüm cepheyi kuşatır. (2014).

Mukarnas kavsaralı taç kapı nişinin içinde, kapı kemerinin üstünde bir kartuş içine iki sıralı üç pano halinde yazılmış caminin yapım kitabesi bulunmaktadır.

Şekil 12: Yapım kitabesi. (2014).

Cami bu kitabeye göre; Kanunî Sultan Süleyman'ın veziri, Ankara beylerbeyliği yapmış olan Cenab-ı Ahmed Paşa'nın adına vefatından sonra, 1565-6 yılında inşa edildiği anlaşılmaktadır. Cenab-ı Ahmed Paşa 1561 yılında vefat etmiştir. Ahmed Paşa'nın vakfiyesi ele geçmemiştir (Özcan, 1988, s. 138).

Şekil 13: Taç kapının solunda yer alan onarım kitabeleri. (2014).

Şekil 14: Taç kapının sağında yer alan onarım kitabeleri. (2014).

Şekil 15: İçte kapı üstünde yer alan onarım kitabesi. (2014).

İç kapının üstünde iki sütun, beşer satır halinde yazılmış caminin onarım kitabesi bulunmaktadır. Kitabede, caminin 1802 yılında, Safranbolulu Şerife el-hac Âlime Hatun tarafından, onartıldığı belirtilmektedir.

Ayrıca, taç kapının sağında ve solundaki pencere üstlerinde yer alan kitabelerle minberdeki kayıttan da 1887 yılında, Ankara Valisi Abidin Paşa tarafından caminin onarıldığını öğreniyoruz (Dağlıoğlu, 1942, s. 213).

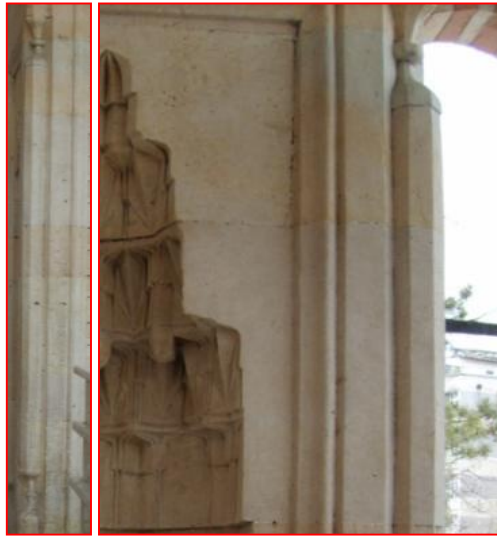
Şekil 16: Minber aynalığındaki onarım kitabesi. (2014).

Şekil 17: Sağdaki pencere alınlığında dikdörtgen panoda yer alan onarım levhası. (2014).

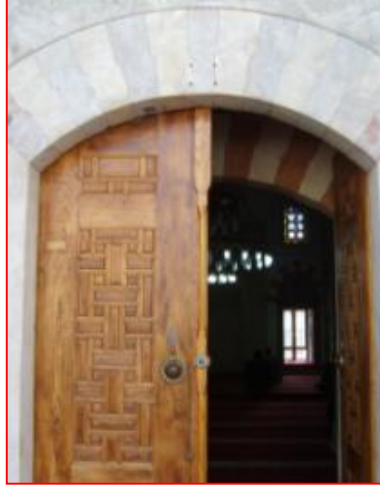
Portalin orta kısmına açılan harime giriş kapısı ahşaptan olup yakın dönem onarımlarıyla yenilenmiştir.

Kapının iki yanında mukarnaslı kavsaraya sahip yarım daire nişli birer mihrabiye bulunmaktadır. Nişin iki köşesi, kum saati şeklindeki sütuncelerle hareketlendirilmiştir (Erdoğan, Günel, Kılıcı, 2008, s. 186).

Şekil 18-19: Taç kapının iki yanında yer alan nişlerin sütunceleri. (2014).

Kare kaideli, silindirik gövdeli ve tek şerefeli kuruluşa sahip minare kesme taştan örülmüş olup harimin kuzeybatısında yer alır. Çokgen minare gövdesine üçgenlerle geçilmekte, altı S profilili şerefe üstündeki petek sivri bir külâhla bitmektedir (Erdoğan, Günel, Kılıcı, 2008, s. 187).

Şekil 20: Harime giriş kapısı.(2014). Şekil 21: Minare. (2014)

Caminin doğu, batı ve güney cepheleri ikişer sıra pencere dizilerine sahiptir. Dörderli iki sıra halinde dizilmiş sivri kemerli pencerelerin üstü, cami gövdesini saran geniş sade silme ile sınırlandırılmıştır. Silmenin üstünde ikinci bir gövde gibi devam eden dörtgen kasağın her cephesine yan yana ikişer pencere yerleştirilmiş olup, üstü geniş sade bir silme ile çevrilmiştir. Daha büyük olan dikdörtgen çerçeveli alt pencereler sağır sivri kemerli, demir parmaklıklıdır. Üst pencereler ise alçı şebekelidir. Güney cephedeki fil gözü pencere ise cephe düzeninde bir istisnadır (Başkan, 1998: 21; Erdoğan, Günel, Kılıcı, 2008, s. 187).

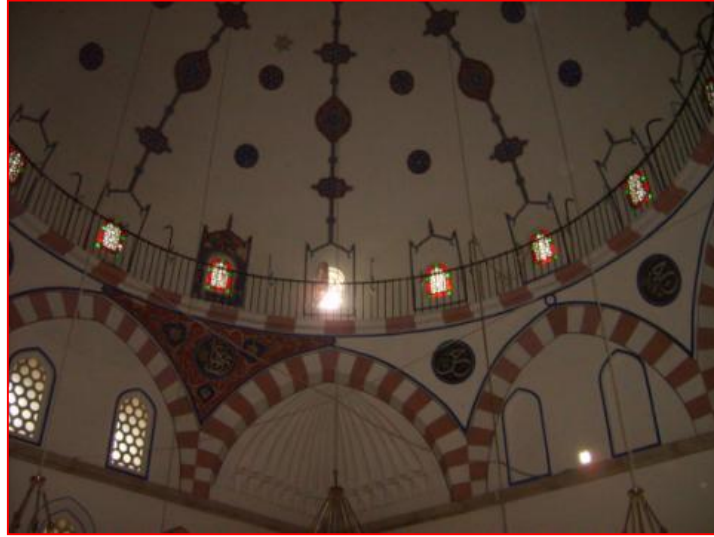

Şekil 22: Sivri kemer pencereli cephe. (2014). Şekil 23: Güney cephe. (2014).

Cami, eğimli bir arazide yer aldığından güney cephe, yüksekçedir. Kübik gövdeye oturan kubbenin dışta payandaları vardır. Her payandanın arasından kasnağa birer pencere açılmıştır (Başkan, 1998, s. 21; Erdoğan, Günel, Kılıcı, 2008, s. 187).

Dıştakine benzer şekilde cami içini ikinci sıra pencerelerin üstünde konsol gibi geniş bir silme çevrelemektedir. Köşelerde kare plandan kubbeye geçişi sağlayan, içi istiridye şeklindeki tromplarla bunları birleştiren yanları sağır kemerler, bu silmeye oturmaktadır. Kemerlerin üstündeki geniş bir konsol ile daireye geçilmiştir. Kubbe kasnağında on altı pencere yer alır (Başkan, 1998, s. 21; Erdoğan, Günel, Kılıcı, 2008, s. 188).

Kasnağı sekizgen olup kubbe, ortasında yazı olan bir göbekten kubbe eteğine inen kollar şeklindeki kalem işleri ile süslüdür (Başkan, 1998, s. 22; Erdoğan, Günel, Kılıcı, 2008, s. 188).

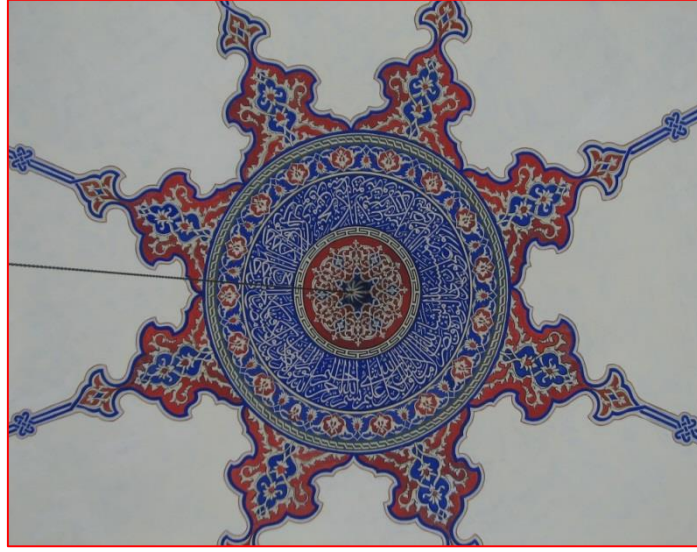

Şekil 24: Kubbede yer alan kalem işleri. (2014).

Harim, toplamda elli bir pencere ile aydınlanır. Alt pencereler dikdörtgen formlu ve iki renk taşla işlenmiş sivri kemerli alınlıklara sahiptir.

Alınlıklar bitkisel ve rumi motifli kalem işleriyle süslenmiştir. Bütün üst pencereler geometrik kafesli, vitraylı, sivri kemerli olup kalem işleriyle süslüdür (Başkan, 1998, s. 22; Erdoğan, Günel, Kılıcı, 2008, s. 188).

Kalem işleri kubbe kasnağındaki kemer köşeliklerini de doldurmuştur. Bu süslemeler yakın dönem onarımlarıyla büyük ölçüde kapatılmıştır.

Şekil 25: Kubbeden ayrıntı. (VGM Arşivi).

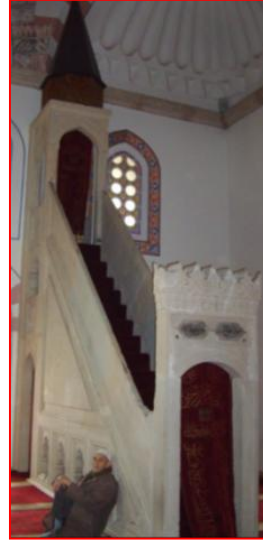
Süslemelerde kırmızı, mavi, açık sarı ve açık mavi renkleri kullanılarak narçiçeği, kıvrık dal gibi bitkisel motiflerin yanı sıra rumi motifleri çeşitli kompozisyonlar şeklinde uygulanmıştır.

Dikdörtgen biçimli pencerelerin üstlerinde sağır sivri kemerler vardır. Üstteki pencere sırasından güney duvarındakiler renkli cam vitraylarla süslü, yandakiler ise sade alçı şebekelidir.

Harimin güney duvarı ortasında mermerden yapılmış mihrap yer alır. Sade iki sıra silmenin kuşattığı beş kenarlı mihrap nişi, mukarnas kavsaralıdır. Kavsaranın iki yanında birer rozet işlenmiştir. Mihrap iri bir palmet sırası ile taçlandırılmıştır. Sade profilli üç bordürle kuşatılmıştır. Mihrabın batısında yine mermerden yapılmış sade minber kuruluşu bulunmaktadır. Minberin külâhı ahşaptır. Minber alınlığında 1887 tarihi veren sülüs bir beyit yer alır (Başkan, 1998, s. 22; Erdoğan, Günel, Kılıcı, 2008,s. 188).

Şekil 26: Beş kenarlı mihrap. (2014).

Şekil 27: Ahşap külahlı minber. (2014).

Kuzeybatı köşedeki dikdörtgen planlı mermer müezzin mahfeli kaş kemerli kuruluşu sahiptir. Güneyde üç, doğu yönde iki kemer kuruluşu ile yanlara açılmaktadır. Üstü geometrik şebeke ile sonlanır. Döşemesi ahşap olan mahfele, batı duvarının kuzeyindeki minareye de geçilen bir kapıdan çıkılmaktadır. Bazı kaynaklarda bu kısmın mevlevihanenin semahanesi olarak kullanılmış olabileceği ileri sürülmektedir (Meriç, 1965, s. 26).

Şekil 28-29: Müezzin mahfeli. (VGM Arşivi). (2014).

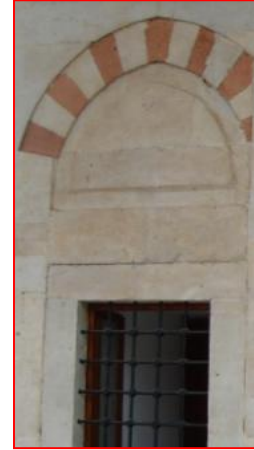
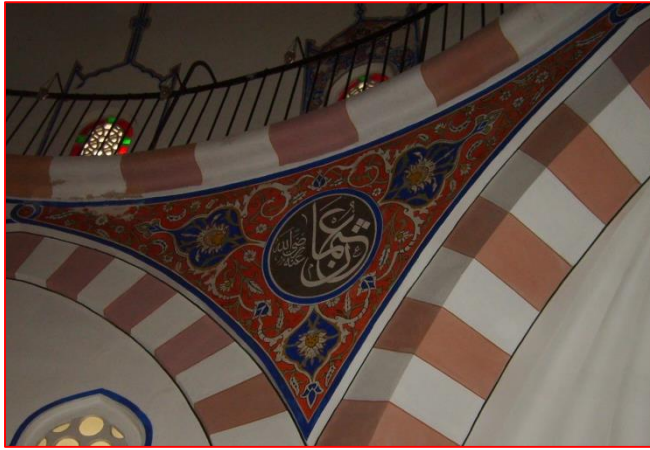
Son onarımlarla Vakıflar Ankara Bölge Koruma Kurulu tarafından hazırlanan raporlarda sunulan bazı öneriler üzerine stor perde takılmıştır. Ahşap tavan ve süslemelerinde yenileme çalışmalarına da yer verilmiştir. Kadınlar mahfeli önündeki demirden yapılmış raflar ise kaldırılmıştır.

BÖLÜM VI

ANKARA CENAB-I AHMET PAŞA CAMİİ SÜSLEME PROGRAMI

6.1. Taş Süslemeler

Yapı düzgün kesme taşla yapılmıştır. Sade görüntüsünün yanı sıra özellikle kemerlerde, pencere ve kapı alınlıklarında kullanılan kırmızı renkli taşlarla cephelere hareketlilik kazandırılmıştır. Aynı hareketlilik yapının içerisinde kubbeye geçişte kullanılan kemerlerde de karşımıza çıkmaktadır.

Şekil 30: Kalem işleriyle süslü pandantifler. (2014). Şekil 31: Sivri kemerli pencereler. (2014).

Yapıda taş oyma süslemelere sütun başlıkları, taç kapı, müezzin mahfeli, mihrap ve minberde rastlanmaktadır. Sütun başlıklarında baklava motifleri, taç kapıda ve mihrapta mukarnaslar yer alır.

Taç kapıda mukarnasların yanı sıra geniş bir bordürde ortada altıgenleri oluşturan iç içe geçmiş dairelerden oluşan geometrik süslemeler, iki sarkıtle sonlanmış mukarnaslar, köşekliklerinde ise rozetler bulunmaktadır.

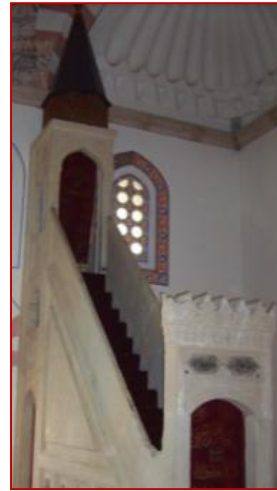
Basık kemerli giriş kapısının iki yanında üç cepheli nişler ve çokgen sütuncelerle çok süslü olmayan bir taç kapıdan harime girilir.

Şekil 32: Mukarnas kavsaralı taç kapı. (2014). Şekil 33: Baklava motifli sütun başlıkları. (2014).

Son cemaat yeri kubbelerini taşıyan sütunların başlıkları mermerden ve baklava motiflidir. Sütun başlıklarının bilezik bölümünde ise birbirinden farklı bitkisel motifli rozetler yer alır.

Minber ve kadınlar mahfeli oldukça sade birimler olarak karşımıza çıkar. Mihrap da taç kapının tekrarı niteliğinde dikdörtgen silmelerle sınırlandırılmış beş kenarlı ve altı sıra mukarnasın iki yanında rozetlerle süslenmiş oldukça sade bir yapıya sahiptir.

Şekil 34: Mermer mihrap. (2014). Şekil 35: Mermer minber. (2014).

Minber, basık kemerli ve alınlıkta iki pano içerisinde kitabenin yer aldığı palmetlerle sonlanmıştır. Aynalık oldukça sadedir. Pabuçluk kısmında simetrik açıklıklar yer alır.

6.2. Kalem İşi Süslemeler

Yapının son cemaat yeri kubbelerinde, harimi örten ana kubbe, pencere alınlıkları, kemer köşelikleri ve mahfelde yoğun olarak kalem işleri görülür. Yapının gördüğü son onarımlarla bu kalem işlerinin neredeyse hepsi kapatılmıştır.

Yapıda bulunan kalem işi süslemeleri ahşap ve sıvalı yüzeylerde olmak üzere iki farklı şekilde incelemek mümkündür.

6.2.1. Ahşap Üzerine Kalem İşleri

Harim kapısının hemen sağında yer alan kadınlar mahfelinin tavanı ahşaptandır. Bordo ile turuncu rengin hâkim olduğu, yatay ve dikey üçer ahşap panodan oluşan ve birbirinden ince çitalarla ayrılan oldukça sade tavanda iki renk kullanılarak ahenk oluşturulmaya çalışılmıştır.

Şekil 36: Ahşap tavanlı kadınlar mahfeli. (2014).

Tavanın duvarla birleştiği şeritte ise, ahşap zemin üzerine bitkisel motifli kalem işleri yer almaktadır. Bu kalem işlerinde sarmal dallarda kahverengi, açık mavi kullanılmıştır.

Dört yapraklı (cihar berk) pençlerde ise; turuncu, açık lila ve açık mavi renklerin kullanıldığı görülmektedir. Birbirini takip eden pençler, C ve S kıvrımları ve ara bağlantıda gonca güller ile bitkisel kompozisyon oluşturulmuştur.

Şekil 37-38: Kadınlar mahfeli detay. (2014).

Kadınlar mahfelindeki ahşap yüzeylerde, sıva üzerine kalem işi süslemelere göre farklı renk ve tonlarda desenler kullanılmıştır.

Şekil 39: Minberin kalem işleriyle süslü külâhı. (2014).

Minber külâhının oturduğu çokgen kasnakta kırmızı ve haki yeşilin kullanıldığı bitkisel ve rumi motifli kalem işlerinin yanı sıra rumi motifleri bulunmaktadır.

6.2.2. Sıva Üzerine Kalem İşleri

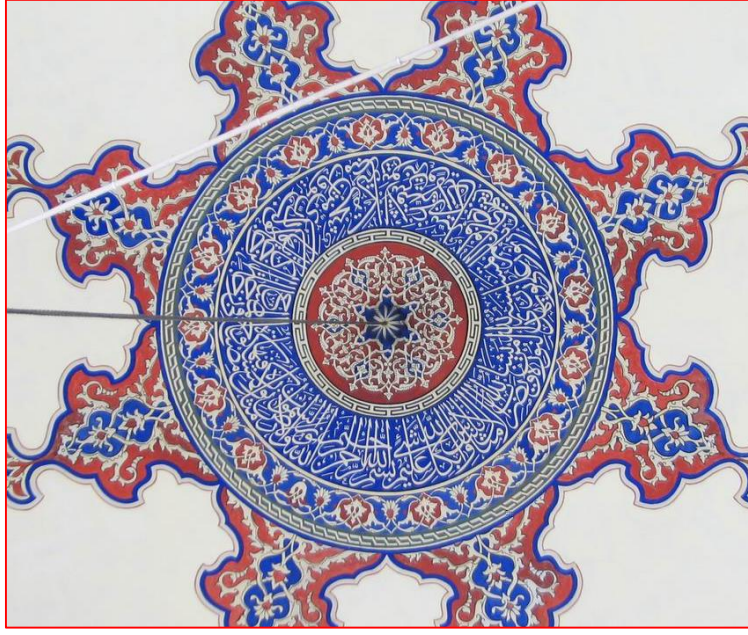
Harimi örten kubbe ile son cemaat yeri kubbelerinde ve pencere alınlıklarında daha çok bitkisel motifler ve rumi motifleri tercih edilmiştir. Camide sıva üzerine yapılan kalem işi süslemeler yakın dönem onarımları sırasında bütünüyle yenilenmiştir. Bazı birimlerde yenilemenin yanı sıra birçok kalem işi süsleme kaldırılmıştır.

Şekil 40-41: Pencere alınlıklarında yer alan kalem işleri. (VGM Arşivi).

Sivri kemerli pencere alınlıkları, mavi zemin üzerine bitkisel ve rumi motiflerle süslüdür. Kemerli çevreleyen bordürde kırmızı zemin üzerine Hatayilerle iki iplik kullanılarak S kıvrımları verilmiştir. Kemer alınlığındaki motiflerde ise mavi zemin üzerine simetrik $\frac{1}{2}$ ölçüsü ile zemin üzerine mavi kullanılmıştır. İki duvar arasında rumi, içinde hatayi ile bağlantılı ruminin kanatları ve ara bağlantıda ise goncagül motifleri yer almaktadır. Sarı, mavi ve kırmızı ile iki duvar kenarında ise yarım pençerle süslenmiştir. Üst pencere kemerlerinde de (şekil 40-41) tepelik kısmıyla birlikte aynı bitkisel süslemeleri görmekteyiz.

Ana kubbede mavi ve kırmızı zemin üzerine merkezde rumi motiflerini çevreleyen ters “T”lerin kullanıldığı iki iplik sistemiyle yapılan geçme motifini sülüs yazı çevrelemektedir. Yine rumi motifi ile goncagülün S kıvrımları oluşturduğu ardından zencerek motifinin yer aldığı ve buradan rumi motiflerin $\frac{1}{8}$ ölçüsü kullanılarak sekiz parça halinde simetrik bitkisel motiflerle kubbe eteğine kadar kubbeyi adeta dilimlere ayıran mekik motifleri ile aralarda yıldız ve kartuşların da yer aldığı bir kompozisyon oluşturulmuştur.

Şekil 42: Kubbeye yer alan kalem işleri. (VGM Arşivi).

Kubbeye geçişte trompların aralarındaki pendentif yüzeylerde merkezden dağılan bitkisel süslemeler yer almaktadır. Ortada madalyon içerisinde, her birinde birer olmak üzere dört halifenin isimlerini içeren yazılar bulunmaktadır. Bunu çevreleyen üç tane tepelikli simetrik rumi motifinin içerisinde hatayi ile goncagül ve yaprak motifleri yer almaktadır. Son onarımlarla buradaki kalem işlerinin üzeri tamamen kapatılmış, sadece madalyon içerisindeki yazılar mevcuttur.

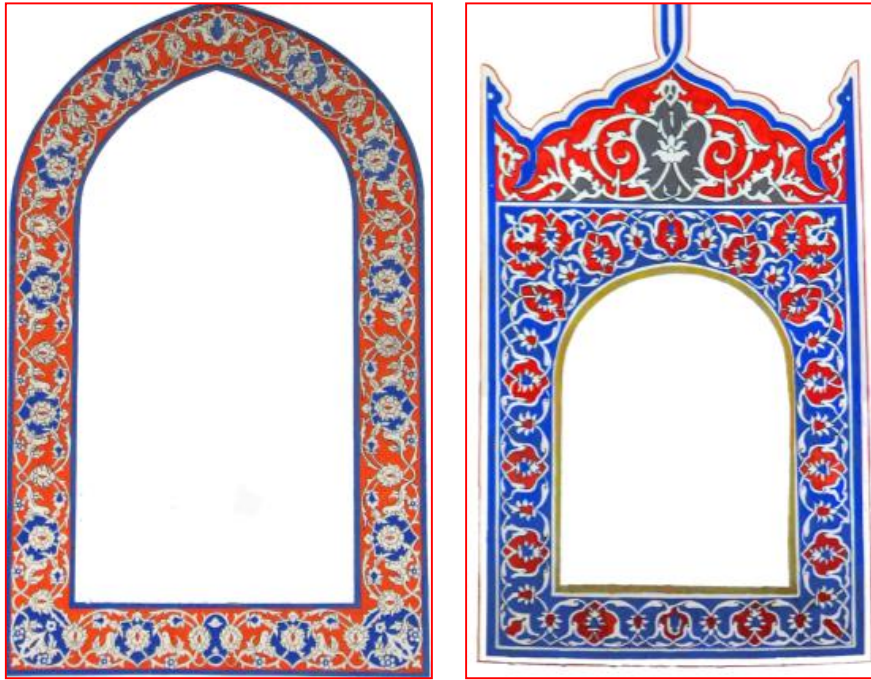
Şekil 43: Pendentiflerde yer alan madalyon içerisinde yazı ve bitkisel süslemeler. (VGM Arşivi).

Kubbeye merkezden dağılan kollarda iki madalyonu birbirine bağlayan ve aralarda madalyonlarda mekik motifi, kartuş ve yıldızların yer aldığı iki iplik sistemi ile süslemeler kubbeyi adeta dilimlere ayırmaktadır.

Şekil 44: Kubbeyi dilimlere ayıran süslemeler. (VGM Arşivi).

Kubbedeki pencereleri çevreleyen yine bitkisel ve rumi motiflerin yer aldığı kalem işleri, motif özellikleri açısından diğerleriyle benzerdir.

Şekil 45-46: Kubbe eteğinde yer alan kalem işi süslemeler. (VGM Arşivi).

Kırmızı ve mavi renklerin yoğun olarak kullanıldığı pencere alınlıklarında bulunan kalem işlerinde rumi motifleri görülür. Son dönem onarımlarda bu kalem işleri de kapatılıp, pencereler sadece konturlarla belirginleştirilmiştir.

Son cemaat yerinde ise zemin renginde değişiklikler yapılmış, zemin üzerinde altın yaldız ve kırmızının hâkim olduğu rumi, penç ve yaprak motifleri ile iç içe geçmiş üçgen motifi yer alır. 1/6 oranı kullanılarak yapılmış simetrik üçgenlerden büyük üçgeni oluşturan rumilerin içinde hatayi motifleri yer alırken küçük üçgenler sadece rumi motiflerinden oluşmaktadır.

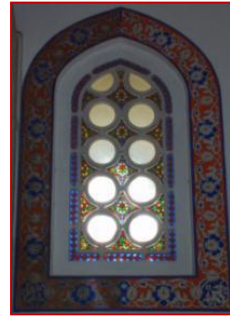
Bunu çevreleyen ince bordürde zemin üzerine altın yaldız zencerek motifi yer almaktadır. En dışta ise tepelikler, penç ve yapraklarla etraf düzenlemesi yapılmıştır.

Şekil 47-48: Son cemaat yeri kubbelerinde yer alan kalem işleri. (2014).

6.3. Alçı Şebeke ve Vitray Süslemeler

Camide alt kat pencereler demir, üst kat pencereler ise alçı şebekelidir. İçten ve dıştan sivri kemerli olan bu pencerelerin kemerleri kırmızı-beyaz taşlarla renklendirilmiş olup alçı şebekelerin araları ise içten renkli cam vitraylarla süslenmiştir. Pencere şebekeleri ve vitraylar yakın dönem onarımları sırasında bütünüyle yenilenmiştir.

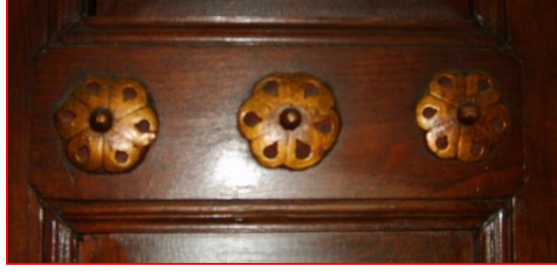

Şekil 49: Sivri kemerli alçı şebekeli pencereler.
(2014)

Şekil 50: Sivri kemerli vitraylı pencereler.
(2014)

6.4. Metal Süslemeler

Metal süslemeler; giriş kapısı tokmağı, pencere bini çıtalarında yer alan metal aksamlar ve alt kat pencere korkuluklarında kullanılmıştır. Bahsettiğimiz metal süslemeler de yapılan tespitler sonucunda el yapımı oldukları ve son dönem onarım çalışmalarıyla tamamen yenilendiği ortaya çıkmıştır.

Şekil 51: Kapı kepenklerinde yenilenen metal aksamlar.(2014).

BÖLÜM VII

7. CENAB-I AHMET PAŞA CAMİİ RESTORASYON AŞAMALARI

16. yy’ da inşa edilmiş olan Cenab-ı Ahmet Paşa Camii, Osmanlı klasik dönem dini mimari özelliklerini yansıtan plan şeması ve günümüze kadar gelebilmiş dönemin önemli eserlerinden biridir.

Yapının inşasından sonra farklı dönemlerde bir takım onarım ve ilavelerle önemli değişikliklerin meydana geldiği bilinmektedir.

Osmanlı klasik dönemin anıtlarından biri olan yapının ne derece korunduğu tartışma konusudur. Cumhuriyet öncesi ve Cumhuriyet döneminde yapılan birtakım onarımlarla yapının günümüze kadar ayakta kalması sağlanmıştır.

Vakıflar Ankara Bölge Müdürlüğü arşivinden edinilen bilgilere ve onarım kitabelerine göre yapı 1802, 1887, 1940, 1959, 1970 ve 2007 yıllarında çeşitli niteliklerde onarımlar görmüştür. Bunun yanı sıra 1970 ve sonrasında çeşitli birimlerde küçük çaplı onarımlar yapıldığı bilinmektedir. Bu bilgilerden yola çıkarak yapı üzerinde gerçekleştirilen esaslı onarımları 4 dönem¹ altında değerlendirmek mümkündür.

¹SAYKA İnşaat Mimarlık Mühendislik Ltd. Şti. tarafından hazırlanan 19.12.2007 tarihli restitüsyon raporunda onarımlar 3 döneme ayrılmıştır. Yapılan son incelemelerle 1970 sonrası ve yakın tarihli onarımları da eklemek mümkündür.

7.1. Cumhuriyet Öncesi Onarımlar

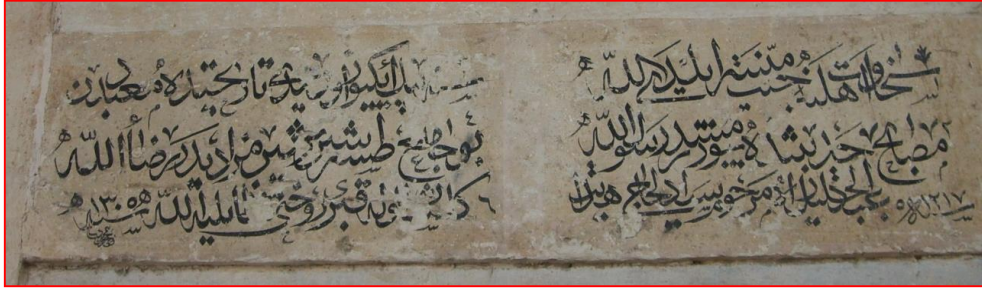
7.1.1. Birinci Dönem (1802/3)

Yapının değişik kısımlarında farklı tarih ve dönemlere ait onarım ve ilavelere işaret eden çeşitli mahiyetlerde kitabeler mevcuttur.

Ancak bu kitabelerden yapının hangi evresinde ne gibi değişiklikler uygulandığını tam olarak tespit etmek oldukça güçtür.

Cenab-ı Ahmet Paşa Camii'nin 1565-66'da yapıldıktan sonra bilinen ilk onarımını 1802-03 tarihinde geçirdiği, kuzey cephesindeki onarım kitabesinden anlaşılmaktadır. Bu kitabe aynı yüzey üzerine farklı tarihli iki kitabe şeklinde düzenlenmiştir¹.

4. Taç kapının sol yanındaki pencere üzerinde yer alan onarım kitabesi.

Şekil 52: Taç kapının sol pencere üzerinde yer alan onarım kitabesi. (2014).

sol

sağ

سنه بين إيكبيوز اون يدي تاريخنده معبد دن بو جامع طشرسن تزيبين مراد إيدر رضا الله كلستان اوله قبري روحني شاد أيليه الله سنه ١٣٠٥ كتبه محمد خيرى	سخت اهلنه جنت مبنيه ايلدي الله مصباح حديثه بيور مشدر رسول الله عبد الجليل زاده مرحوم سيد الحاج هدايت سنه ١٢١٧
--	--

¹Kitabeyi çeviren Ali ALTAY'a göre, muhtemeldir ki sağ kitabede adı geçen Abdulcelilzade Hidayetin 1802 tarihli onarım kitabesi sökülüş ve o kişiye atf yapılarak 1887 yılındaki onarımın kaydı düşülmüştür.

Transkripsiyon

Sene bin iki yüz on yedi tarihinde mabedden Bu cami taşrasın tezyin muradider Rıza'u-llah Gülistan ola kabri ruhunu şad eyleye Allah Sene 1305 Ketebehu Mehmed Hayri	Sehavet ¹ ehline cennet mebniye ² eyledi Allah Mesabih ³ Hadisde buyurmuşdur Resullah Abdulcelil zade merhum seyid ³ el-Hac Hidayet Sene 1217
--	--

Sadeleştirme

Bin iki yüz on yedi tarihindeki Mabet'ten;* Bu caminin dışını tezyinle(Hidayet Efendi) Allahın rızasını murat eder. Gülistan ola kabri, ruhunu şad eyleye Allah Sene 1305 (1887 m.)	“Allah cömerde cennette bina yaptı”(diye) Mesabih ⁴ Hadis'te buyurmuştur Resulullah. Abdulcelilzade, Merhum Hacı Hidayet Efendi Sene 1217 (1802 m.) Çev: Ali ALTAY ⁵
---	---

İçerideki kapının üzerinde ikinci bir onarım kitabesi bulunmaktadır. Diğer kitabe ile aynı tarihi (1802) taşıyan duvar üzerine boya ile yazılmış bu kitabede, caminin “Zafranbolulu Şerife El-hac Âlime Hatun” tarafından tamir ettirildiği yazmaktadır (Başkan, 1998, s. 16-17; Erdoğan, Günel, Kılıcı, 2008, s. 191). Bu kitabe önceleri badana ile kapalı iken son onarımlarla tekrar ortaya çıkarılmıştır.

İçte kapı üstünde yer alan 1802 tarihli onarım kitabesi.

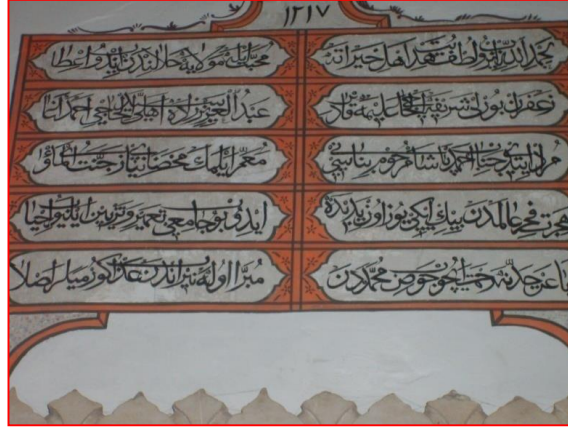
¹ Sehâvet: Eli açıklık, esirgemeksizin bol bol verme sıfatı.

² Mebnî: Bina edilen, kurulan.

³ Seyyid: Kendisine hizmet edilen, efendi, peygamberimizin soyu.

⁴ Mesabih: Ebû Muhammed el-Hüseyn b. Mes'ûd el-Ferrâ el-Beğavî'nin (516/1122), tarafından tasnif edilmiş bir hadis kitabıdır

⁵ Müze Araştırmacısı (Cumhuriyet Müzesi).

Şekil 53: İçte, kapı üstünde yer alan onarım kitabesi. (2014).

۱۲۱۷

الحمد لله إيدوب لطف هدايت أهل خيراته
 محبت أيله مولايه حالندن إيدب إعطاء
 زعفران بورلي شريفه الحاجي عليمه قادين
 عبد العزيززاده اهلي سيد الحاجي أحمد اغا
 مراد إيتدي جناب أحمد پاشا مرحوم بناسي ني
 معمر أيلمك محضاي نیاز جنت ألمأوي
 هجرت فحر عالمدن بيك إيك يوز اون يديده
 إيدوب بو جامعي تعمير و تزيين ايليوب إحياء
 أبا عن جدّ نه رحمت إچوب حوض محمد دن
 مبرّا اوله نيراندن عذاب گورمیلر اصلا

Çev: Ali ALTAY

Transkripsiyon

1217

El-hamdu li'l-lah idüb lutf-u hidayet ehl-i hayrata

Muhabbet eyle Mevlaya helalinden idüb ita

Zaferan Borlu Şerife el-Hacı Alime Kadın
Abdulaziz zade ehli seyyid el-Hacı Ahmed Ağa
Murad itdi Cenab Ahmed Paşa Merhum binasını
Muammir¹ eylemek mahza²-i niyaz-i Cennetü'l- me'va³
Hicret-i fahr-i âlemden bin iki yüz on yedide
İdüb bu camii tamir ve tezyin eyleyüb ihya
Eba an ceddine rahmet içüb Havz-ı Muhammedden
Müberra⁴ ola nirandan⁵ azab görmeyeler asla

Sadeleştirme

1217 (1802)

“Elhamdu lillah”, hayır sahibine hidayet lütuf ettiğine.

Muhabbet et Mevla'ya, helalinden verdiğine.

Safranbolu'lu Şerife Hacı Âlime Kadın

Abdulaziz zade soyundan Seyyid Hacı Ahmet Ağa

İstedi, Merhum Cenab Ahmed Paşa binasını,

Saf bir arzuyla tamir ederek, ulaşmak Cennetü'l-Me'vâ'ya.

Fahr-i âlemin hicretinden sonra bin iki yüz on yedide

Bu camiye tamir ve tezyinle, etti ihya.

Atasına babasına rahmet, Muhammed (sas) Havzından içip,

Arına, cehennemde azab görmeyeler asla.

¹ Muammir: Bir binayı tamir eden veya ettiren.

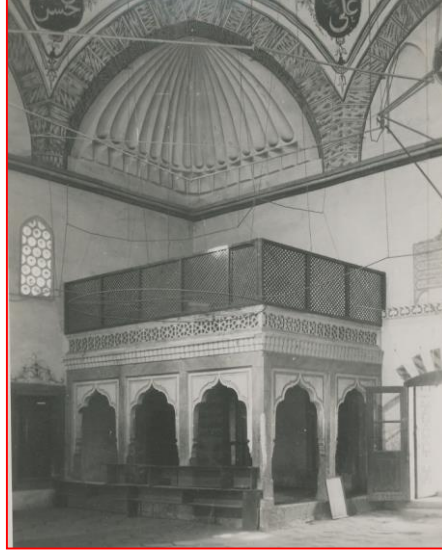
² Mahzâ:Sade

³ Cennetü'l-Me'vâ: Cennetin yedi tabakasından dördüncü tabakanın adıdır.

⁴ Müberrâ: Arınmış, temize çıkmış

⁵ Nîran: Ateşler, cehennem

İlk onarım hakkında başka bir kaynağa ve bilgiye ulaşamamıştır. Bununla birlikte pencere alınlıklarındaki kalem işlerinin stilistik özellikleri bakımından 1802 tarihindeki bu onarımlar sırasında değiştirilmiş olabileceği düşünülmektedir¹.

Şekil 54: Yapının dönemini yansıttığı düşünülen dama motifli kemerler ve kalem işleri (VGM Arşivi).

7.1.2. İkinci Dönem (1887)

Kuzey cephede yapıya ait bir diğer onarım kitabesi bulunmaktadır. Taç kapının sağında yer alan bu kitabeye göre 1887 tarihli onarımı Ankara Valisi Abidin Paşa yaptırmışlardır. Onarım kitabesinden caminin onarım öncesinde harap halde olduğu bilinmektedir.

Taç kapının sağ yanındaki pencere üzerinde yer alan 1887 tarihli onarım kitabesi

Şekil 55: Taç kapının sağında yer alan onarım kitabesi. (2014).

¹ Eldeki veriler doğrultusunda yapılan tespitlerle, son dönem restitüsyon raporları da göz önünde bulundurularak yapının dönemini yansıttığı düşünülen kalem işleri ortaya çıkarılmıştır.

وجود پاكي مهر فيضدر عبد الحميد خانڭ
كه عصرنده تجدد بولدي هر اشيا او خاقانڭ
أمر خير إيله إحيأ قلوب سرتاب پا ملكن
مدار إفتخاري اولدي جمله پادشاهانڭ
أز آن جمله بو جامع كه خارابه زاره دونشدي
تحطر إيتمامشدي بونجه بيلدر كمسنه عمرانڭ
وزير بي نظيري عابدين پاشا إيدوب همّت
إيمانك أرباب نيجه بر حقآ آلدې دعاسن
كمال شوق إيله اگاه يازدم إيشته تاريخن
بو تأميرات بيلڭ أوجبوز بش بيلنده اولدي دورانڭ
سنه ۱۳۰۵
نمقه رحمي

Çev: Ali ALTAY

Transkripsiyon

Vücut-u pâki mühr-ü feyzdir Abdulhamid Hanın
Ki asrında teceddüd buldu her eşya o Hakanın
Umur-u hayr ile ihya kılub sertab¹-ı pa-i mülkün
Medâr-ı iftiharı oldu cümle padişahanın
Ez an cümle bu Cami ki harabezara² dönüştü
Tahaddur itmemişdi bunca yıldır kimesne umranın

¹ Sertab: Direngen, ayak direyici.

² Harâbezâr: Yıkılmış yer.

Vezir-i bi Naziri¹ Abidin Paşa idüb himmet
Duasın aldı hakken ber² nice erbab-ı imanın
Kemal-i şevk³ ile âgâh yazdım işte tarihin
Bu tamirat bin üç yüz beş yılında oldu devranın
Sene 1305
Nemakahu Rahmi

Sadeleştirme:

Temiz varlığı feyizden bir mühürdür Abdülhamit Han'ın
Ki, devrinde her şey yenilendi o Hakan'ın
Hayırlı işlerle Osmanlı'nın temellerini güçlendirip,
Bütün padişahların medar-ı iftiharı oldu.
Bu cümleden olarak; bu cami harabeye dönmüştü.
Düşünmemişti kimse bunca yıldır, imarını.
Eşsiz Vezir Abidin Paşa (bu işe) himmet edince,
Doğrusu, sayısız nice iman sahibinin duasını aldı.
Tarihini, coşkun bir şevkle bilerek yazdım;
Bu tamirat bin üç yüz beş yılında (tamam)oldu, hayatın (Başkan, 1998, s. 18-19, Erdoğan, Günel, Kılıcı, 2008, s. 191).
Sene 1305
Yazanı; Rahmi

¹ Bi nazir: Benzersiz, eşsiz

² Ber: "Alan, dinleyen, yeden, götüren" manasında son ek

³ Şavk: Işık, parıltı.

5. Minber alınlığında yer alan onarım kitabesi.

Şekil 56: Minberde yer alan onarım kitabesi. (2014).

چراغ مسجد مخراب منبر

أبو بكر عمر عثمان حيدر

Çev: Ali ALTAY

Çerağ¹-ı mescid mihrab minber

Ebu Bekir Ömer Osman Hayder²

Sadeleştirme

Mescidin kandili mihrap ve minberdir.

Ebu Bekir, Ömer, Osman, Haydar (Ali) yol göstericidir.

Minberin üzerindeki 1887 tarihli kitabeden, bu onarımda minberin yenilendiği anlaşılmaktadır. Öncesinde mevcut minberden daha küçük bir minberin olabileceği duvardaki silmenin yeni minber yapılırken bir miktar kesilmiş olmasından anlaşılmaktadır³.

Kadınlar mahfelinin de bu dönemde yapılmış olabileceği kabul edilmektedir⁴. İçerideki ikinci giriş kapısını çevreleyen üstü palmet frizli taç kapının kadınlar mahfelinin taş kolonu ile birleşiminden, bunun da kadınlar mahfeliyle aynı zamanda veya daha sonraki bir dönemde

¹ Çerağ: 1- Lamba, mum, kandil 2-aydınlatan 3- kılavuz, pir mürşit.

² Haydar: Ali'nin lakabı, cesur, yiğit.

³SAYKA İnşaat Mimarlık Mühendislik Ltd. Şti. tarafından hazırlanan 19.12.2007 tarihli restitüsyon raporu.

⁴Mevcut kadınlar mahfelinin minberle olan benzerlikleri ikisinin de aynı dönem eki olduğunu göstermektedir.

yapılmış olduğu düşünülmektedir. İkinci taç kapılı girişin bir dönem eki olduğu, girişte, dış kapı üzerindeki tonozun sonradan kapatılmış olmasından da anlaşılmaktadır¹.

Şekil 57: Cenab-ı Ahmet Paşa Camii'nin 1920'lerdeki görünümü (VGM Arşivi).

1887-88 tarihli onarımla ilgili olarak Osmanlı Arşivi'nde bir belge bulunmaktadır. Bu belgede Evkaf Nezareti'nin Hayali Ahmet Paşa Camii için gerekli 40.260 kuruşluk masrafın II. Mahmut tarafından karşılanması isteği (8.1.1887),

Hayali Ahmet Paşa Camii'nin tamirine hemen başlanması yolunda padişahın emri (13.1.1887) ve son olarak caminin tamirine Şura-yı devlet'in de onay verdiği (15.1.1887) yazılıdır². Şura-yı devlet'in takdim ettiği anlaşılan camiye ait keşif defteri arşivde bulunamadığı için onarımların yapının hangi birimlerinde uygulandığına dair bir bilgiye ulaşılamamıştır.

7.2. Cumhuriyet Dönemi Onarımları

Bilinen üçüncü büyük onarıma Cumhuriyet döneminde 1936 yılında başlanmıştır³.

¹ SAYKA İnşaat Mimarlık Mühendislik Ltd. Şti. tarafından hazırlanan 19.12.2007 tarihli restitüsyon raporu.

² Şura-yı Devlet (15 Ocak 1887), "Nezaret-i Evkaf-ı Hümayun Masarifat İdare-i Umumiyesi". (Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Belge kodu: İ. DH., Dosya no: 1017, Gömlek no: 80243, Belgenin tarihi: 1304 R 17).

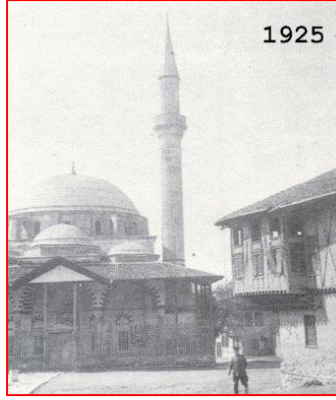
³ Caminin onarılmasına ilişkin kararname, Atatürk'ün başkanlığındaki İcra Vekilleri Heyetince 1.10.1936 tarihinde onanmıştır. T.C. Başvekâlet Kararlar Müdürlüğü, Karar sayısı: 2/5381, 1936, Ankara. (T.C. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Dosya: 229/111, Fon Kodu:30.18.1.2, Yer no:68.78.19.)

1940 yılında yapının onarıldığına dair taç kapının sağ pencere alınlığında onarım levhası yer almaktadır.

Başvekâlet Kararlar Müdürlüğü tarafından hazırlanan kararlar doğrultusunda Atatürk'ün başkanlığındaki İcra Vekilleri Heyetince onanan kararname ve Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından 1959'da daha büyük çaplı onarım yapıldığına dair sınırlı kaynak mevcuttur.

7.2.1. Üçüncü Dönem (1936 – 1940)

Caminin 1936–40 onarımı öncesindeki bu dönemine ilişkin bilgi veren 1925 tarihli bir fotoğraf bulunmaktadır. Bu fotoğrafta 1936'da başlayan onarımla kaldırılan yapının önündeki ahşap revak ve yakın çevresi görülmektedir (şekil 57, 58, 59).

Şekil 58: 1925, Cenab-ı Ahmet Paşa Camii'nin ahşap revaklı girişi
(Kılıcı, 1998, s. 128).

Şekil 59: 1940 onarımında kaldırılan ahşap revakın üstten görünümü (ÜLGEN, 1942).

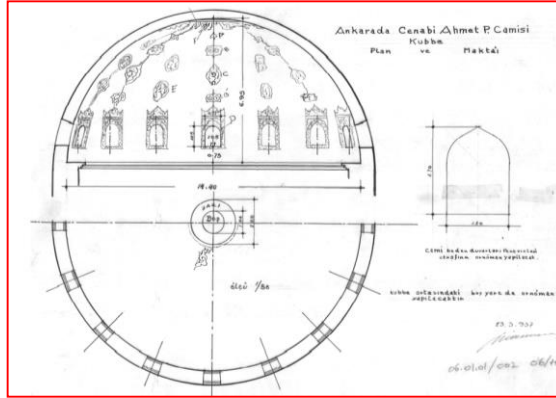
Bunun dışında, H. Jansen tarafından çizilen, cami ve etrafındaki yapıların 1940 onarımı öncesindeki kuşbakışı görünümü hakkında bilgi veren bir eskiz bulunmaktadır (Şekil 60). Bu çizimde son cemaat yeri önündeki ahşap revak, türbe girişi önündeki ahşap sundurma,

bahçede caminin batısında yer alan ahşap revak ve caminin kuzeybatısındaki çeşmeye yönelik bilgiler bulunmaktadır.

Şekil 60: Hermann Jansen imzalı 1930’larda çizilmiş bir eskiz: Cenab-ı Ahmet Paşa Camii’nin kuzeybatıdan kuşbakışı görünümü (Kılıcı, 1998, s.128)

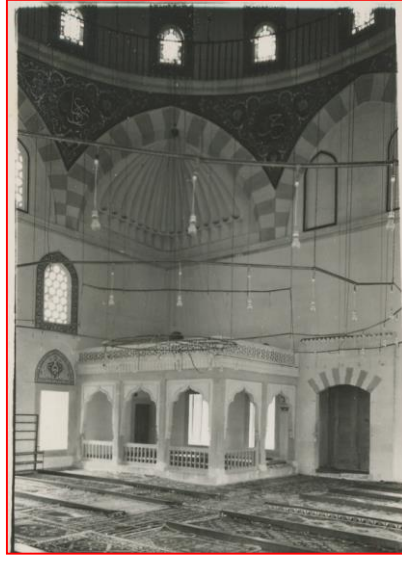
Kubbeye yapılan kalem işlerini gösteren 1937 tarihli bir eskiz bulunmaktadır.

Şekil 61: 1937 tarihli onarımda kubbeye yapılacak kalem işlerinin yerlerini gösteren çizim. (VGM Arşivi).

Büyük olasılıkla bir önceki onarımda yapıldığı düşünülen mevcut kalem işleri kaldırılıp yerine 16. yüzyıl tezyinat anlayışını yansıtan bitkisel motifli kalem işleri yapılmıştır.

Girişte içteki kapı üstünde yer alan kitabenin üzeri bu onarımlarla kapatılmıştır (şekil 54).

Şekil 62: 1936 onarım sonrası kadınlar mahfelinde yer alan ahşap kafes kaldırılmış ve kalem işleri yenilenmiştir. (VGM Arşivi).

Bu onarım sırasında bazı birimlerin onarılması zorunlu görüldüğü için K. Atatürk başkanlığındaki İcra Vekilleri Heyeti'nce 23.11.1937'de ek ödenek çıkartılmıştır¹.

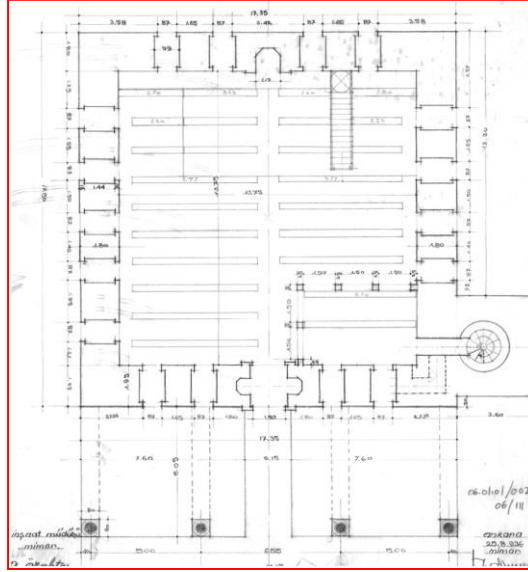
10.6.1938'de, “son cemaat mahalli döşemelerinin ve minaresinin şerefe altından yukarı kısmının yeniden yaptırılması ve secdelikler inşasına” karar verilmiştir².

Bu secdeliklerin konumları ve ölçüleri Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nden elde edilen 1936 tarihli 1/50 ölçekli planda bulunmaktadır (şekil 63).

Ayrıca, secdelikler onarım sonrasında çekilmiş bir fotoğrafta da görülmektedir (şekil 69).

¹ T.C. Başvekâlet Kararlar Müdürlüğü, Karar sayısı: 2/7720, 23.11.937, Ankara. (T.C. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Fon Kodu:30.18.1.2, Yer No:80.96.8.)

² Bu bilgi, İsmet İnönü başkanlığındaki İcra Vekilleri Heyeti'nce imzalanmış, 10.6.1938 tarih ve 2/8988 sayılı kararname ekinde yer almaktadır. T.C. Başvekâlet Kararlar Dairesi Müdürlüğü, Karar Sayısı: 11076, 25.5.1939, Ankara. (T.C. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Tarih: 25/5/1939, Sayı:2/11076, Dosya: 229-161, Fon Kodu: 30.18.1.2, Yer no:87.47.4.)

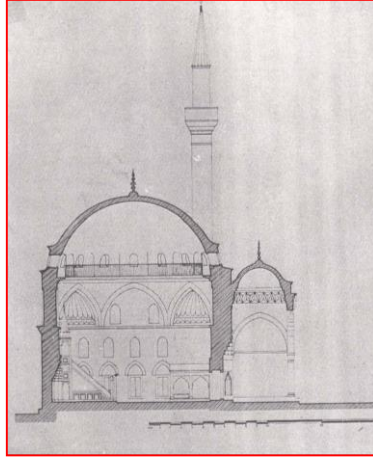
Şekil 63: 1936 yılına ait cami planı (VGM Arşivi).

Şekil 64: Taç kapının sağında yer alan onarım levhası (2014).

1940 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün yaptırdığı onarım, son cemaat yerinde giriş kapısının sağındaki duvarda tek satırla ifade edilmiştir. Büyük olasılıkla bu tamirler sonucunda, son cemaat yeri, kemerleri caminin kuzey duvarındaki pencere üstü hafifletme kemerlerini kesecek biçimde düzensiz bir biçimde oturtulmuştur (Peker, 2007, s. 5).

Bu onarım sonrasında, kadınlar mahfelinde alt katta ahşap parmaklıklar bulunmaktadır. 1941 tarihli 1/100 ölçekli Y. Mimar Ali Saim ÜLGİN tarafından çizilmiş batı duvarını ve minareyi gören cami kesitinden parmaklıklarla ilgili bilgi verilmektedir (şekil 65).

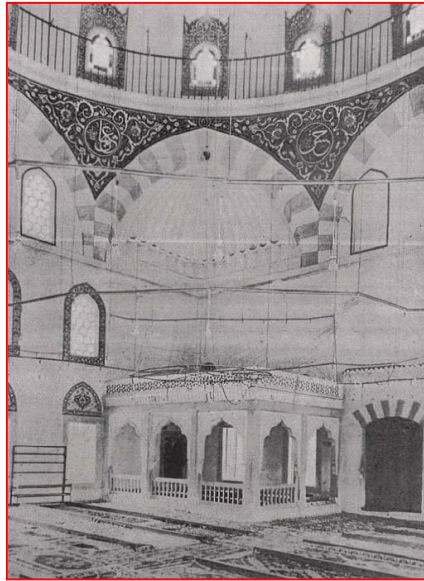

Şekil 65 Ali Saim ÜLGEN tarafından 1941’de 1/100 ölçekli olarak çizilmiş cami kesiti. (VGM Arşivi).

Dağlıoğlu, 1942 tarihli makalesinde, onarımın 1941 yılında devam etmekte olduğunu, “caminin sütun başlıklarının değiştirilmesine ve sonradan yapılmış olan lüzumsuz ilavelerin kaldırılmasına” çalışıldığını belirtmektedir (Dağlıoğlu, 1942, s. 215).

Cami, 1940 yıllarında bir müddet askeri amaçla kullanılmıştır. Bazı kaynaklara göre 1940 onarımında kadınlar mahfelinin üzerinde yer alan ahşap kafes onarım sırasında kaldırılmıştır (şekil 70-66).

Onarım sonrasında çekilen bir fotoğrafta da kadınlar mahfelinin camekânla kapatılmadan önceki durumu görülmektedir (şekil 66). Bu fotoğrafta caminin bu dönemdeki iç kapısının dışa doğru açılacak şekilde yapılmış olduğu da dikkat çekmektedir.

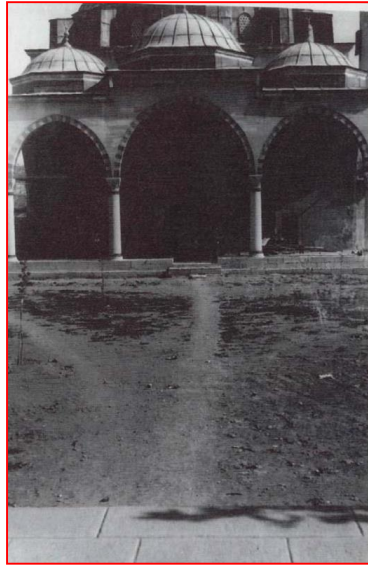

Şekil 66: Kadınlar mahfelinin camekân yapılmadan önceki görünümü (Ali Saim ÜLGEN, 1942).

Bu dönemde kullanılan alttaki pencere doğramaları, 1959 – 70 yılları arasında yapılan onarımlarda değiştirilmiştir (Ülgen, 1942, s. 221-222). Bu pencereler onarım kitabesini gösteren fotoğraflarda kısmen görülmektedir (şekil 67).

Şekil 67: 1969’da değiştirilmiş olan ahşap pencere doğramaları (VGM Arşivi).

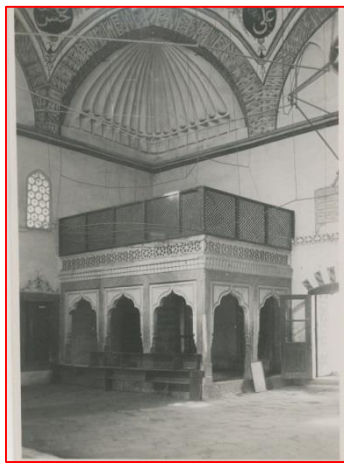
Şekil 68: Cami avlusunun zemini taş kaplanmadan önceki görünümü (VGM Arşivi).

Şekil 69: Camide zemin şap yapılmadan önce bulunan ahşap secdelikler (VGM Arşivi).

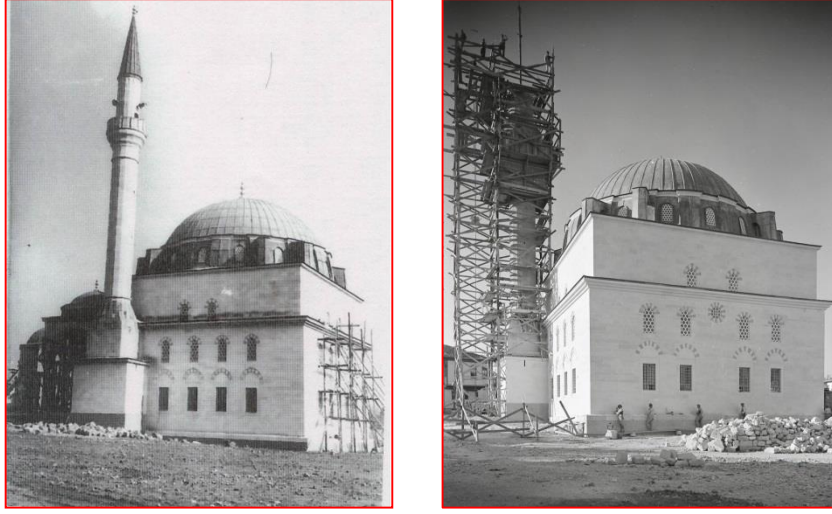
Tarihleri net olmamakla birlikte elimize geçen fotoğraflarda yaptığımız tespitlerde, ahşap kafes dışında tromp kemerleri, pandantifler, pencere alınlıkları ve içteki giriş kapısı üzerinde yer alan el yazması kitabe yenilikler yapılmıştır.

Dama motiflerinin yer aldığı kemerler yerine sadece iki renkli taş kullanılarak kemerlere hareketlilik kazandırılmıştır. Pandantiflerde yer alan madalyon çevresindeki bitkisel süslemeler ile pencere alınlıklarında yer alan 19. yy'ı yansıtan bitkisel süslemeler yerine yapının dönemini yansıttığı düşünülen süslemelere yer verilmiştir. Giriş kapısı üzerindeki el yazması kitabe tamamen kapatılmıştır.

Şekil 70: Onarım öncesi dama motifli kemer ve pandantiflerdeki süslemeler ve içte yer alan kitabe (VGM Arşivi).

7.2.2. Dördüncü Dönem Onarımlar (1970 – 2010)

Şekil 71-72: 1981’de (Boztepe, 1987) Caminin dış cephelerindeki taşların değiştirilmesi ve minare şerefesinin onarımı (VGM Arşivi).

1980’lerde dış cephelerde onarımlar yapılmıştır (şekil 71-72).

1987’de Tabiat Varlıklarını Koruma Ankara Bölge Kurulu’na Cenab-ı Ahmet Paşa Camii avlusuna bir Kur’an kursu açılması için rapor sunulmuştur, bu raporda belirtilen isteğin yerine getirilmeyeceği ve yapının avlusunda ve çevresinde bir takım düzenlemenin de Vakıflar Genel Müdürlüğü bünyesinde yapılacağı belirtilmiştir (Tabiat Varlıklarını Koruma Ankara Bölge Kurulu, 15.06.1988: 225 nolu karar).

Tabiat Varlıklarını Koruma Ankara Bölge Kurulu’na sunulan bir diğer karar, incelemenin yapıldığı tarihte (1989) cami minber giriş kapısının üzerinde yer alan kemerli mermer taçkapı üzengi seviyesinden itibaren yerinden oynadığı ve de bunun tehlike arz ettiği belirtilmiştir (24.11.1989 tarihli inceleme raporu).

Sonradan yenilenen bölümlerden biri de kalem işleridir. 1936-42 onarımında yapılan kalem işleri 1992’de üzerine alçı çekilerek yeniden yapılmıştır (şekil 69). Önceki durum şekil 70’de görülmektedir (Ülgen, 1942, s. 221-222) ¹.

Vakıflar Ankara Bölge Müdürlüğü’ne 31.05.1996’da dilekçe ile sunulan raporda caminin bakım, onarım ve diğer hususlarla ilgili incelemeler sonucu;

¹ 1940’larda yapılan kalem işleri ile ilgili olarak ÜLGİN, “cami harimindeki tezyinat, restorasyon esnasında yapılmıştır, fakat fazla mübalağalıdır” demektedir.

- Yapının acilen bakım ve onarıma ihtiyacı olduğu, özellikle harimi örten kubbe ve son cemaat yeri kubbelerinden yağmur sularının sızdığı,
- Caminin dış cephesinin sıva ve taşlarının dökülmüş olduğu, kubbenin kurşunlarının eskidiği için minare ve yapının bütününe tabii olarak yıpranma sonucu çirkin ve bakımsız görüntüsünün zaman geçirilmeden aslına uygun olarak onarılması,
- Caminin iç kısmında ise boyanın döküldüğü, mihrap, minber, pencere ve kubbelerin elden geçirilmesi ve türbelerde bakıma ihtiyaç olduğu belirtilmiştir (10.06.1996 tarihli rapor).

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Ankara Bölge Kurulu 6076 sayılı kararı, Cenab-ı Ahmet Paşa Camii'nin bozulan kurşun üst örtüsünün yine kurşun ile yenilenmesi ve alttan ısıtılmalı kalorifer tesisatı döşenmesi istemine ilişkin Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün bazı yazı ve ekleri görüşmeler sonucu, kurşun üst örtünün yine kurşun malzemeyle yenilenmesine uygun görülmüş fakat alttan ısıtılmalı kalorifer sisteminin caminin orijinal taş döşemesine zarar vereceği düşüncesi ile uygun olmadığına karar verilmiştir.

Camii içinde ısınmayı sağlayacak başka bir ısınma sisteminin Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce geliştirilip, projelendirilerek kuruma iletilmesine karar verilmiştir (10.12.1998:6076 tarihli karar).

Bir başka raporda,

- Üç kubbeden oluşan cami son cemaat yeri kubbelerinde yer alan kalem işi süslemelerin tahrip olduğu ve yer yer dökülmelerin olduğu saptanmış, ana kubbeye ise yağmur suyu sızıntılarından dolayı lekeler oluştuğu ve sıvada bozulmalar olduğu tespit edilmiştir.
- İç mekanda da yer alan pencere alınlıklarının üzerinden geçen elektrik kablolarının kalem işlerinin bir kısmında bozulmaları hızlandırdığı ,
- Pencere alınlıklarının sivri kemerlerinde çatlamaların meydana geldiği tespit edilmiştir.
- Pandantiflerde mevcut yazılarda dökülmelerin olduğu tespit edilmiştir (29.12.1998 tarihli rapor).

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Ankara Bölge Kurulu (1999) kararı gereğince Cenab-ı Ahmet Paşa Camii bahçesi ile bitişiğindeki park arasına demir parmaklık yapılmasına ve camiye dönecek olan kalorifer tesisatının uygun olduğu görülüp proje onaylanmıştır (Tabiat Varlıklarını Koruma Ankara Bölge Kurulu, 05.11.1999: 6457 nolu karar).

Sunulan bu raporların sonucunda yapıda yapılan tüm müdahale çalışmaları hakkında yazılı verilerin eksik olması nedeniyle, hangi dönemlerde yapıda ne gibi yenileme çalışmalarının yapıldığı üzerinde net bir bilgi mevcut değildir.

Yapıda kısa süre içerisinde defalarca onarım ve ekleme çalışmalarının yapılması tespit çalışmalarını zorlaştırmıştır. Bu nedenledir ki elimizdeki fotoğrafların hangi dönem onarımlara ait olduğuna dair yorumlarımızı güçleştirmiştir.

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Ankara Bölge Kurulu (2008) kararı gereğince, Ankara ili Altındağ ilçesinde bulunan tescilli Cenab-ı Ahmet Paşa Camii'ne ait rölöve, detay ve müdahale analiz projeleri ve raporun uygun olduğuna ve onaylanmasına, caminin etrafındaki izinsiz yapıların Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce yapılacak 1/200 ölçekli çevre düzenlemesi projesi doğrultusunda kaldırılmasına ilişkin Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Ankara Bölge Kurulu'nun 15.06.1988 tarih ve 225 sayılı kararının aynen geçerli olduğuna karar verilmiştir.

Bu karara bağlı olarak, Ankara ili, Altındağ ilçesinde bulunan, tescilli Cenab-ı Ahmet Paşa Camii'ne ve türbelerine ilişkin restitüsyon, restorasyon, güçlendirme projeleri ve raporlarının uygun olduğuna ve onaylanmasına, uygulamanın ilgili kurum denetiminde yapılmasına karar verilmiştir (04.07.2008:193 nolu karar)

Temelden kubbeye kadar tüm cephelerde, özellikle doğu cephesinde bulunan çatlaklara müdahale edilmiştir. Cephedeki bir takım statik sorunlar için Orta Doğu Teknik Üniversitesi İnşaat Mühendisliği Bölümü öğretim elemanlarından destek alınmıştır.

Yapının 2007'de SAYKA İnşaat Mimarlık Mühendislik Ltd.Şti. tarafından Vakıflar Ankara Bölge Müdürlüğü adına restorasyon projesi hazırlanmıştır.

Proje kapsamında, şubat 2008'de yapı ve süsleme malzemelerine yönelik bazı arkeometrik çalışmalar ODTÜ Malzeme Koruma Laboratuvarı tarafından yürütülmüştür¹.

Bu çalışmalar;

- cami iç mekanında yapılan kızılötesi ısı görüntüleme çalışmaları,
- cami sıvalarının akustik özellikleri,
- cami sıvalarının başlıca özelliklerinin belirlenmesi (fiziko-mekanik özellikler, mineralojik ve petrografik özellikler) olmuştur.

Yapının onarımına ait bazı çalışmalar sonucunda bundan sonra yapılacak, yapılması gereken çalışmalar önerilmiştir. Bu sonuçlara göre yapıda bazı nem sorunları olduğu, bunların çözümü için nem kaynaklarının belirlenmesi gereği, yapıdaki süslemelerin çeşitli onarım aşamaları geçirdiği, 1940 dönemi onarımında yeniden sıva ve süsleme yapıldığı ancak bu süslemelerin altında bazı bölgelerde daha önceki dönemlere ait süslemelerin varlığı ve ortaya çıkarılmaları için tahribatsız bazı analizlerin yapılması gereği, 1940 dönemi onarım sıvalarının geleneksel

¹ Proje yürütücüleri; Prof. Dr. Emine N. Caner-Saltık, Yrd. Doç. Dr. Ayşe Tavukçuoğlu, Arş. Gör. K. Göze Akoğlu, Arş. Gör. B. Alp Güney, Asuman Aydın, Jeoloji Yüksek Müh. Taliye Yaşar, Prof. Dr. Mehmet Çalışkan.

sıvalardan farklı olduğu ancak günümüz çimento sıvalarına benzemediği ve onlar gibi yapıda sorun yaratmadığı belirlenmiş, gereken onarımlar için 1940 dönemi onarım sıvalarının ve daha önceki döneme ait katların bileşimlerindeki hammadde özellikleri ve katkı maddeleri konusunda daha detaylı analizler yapılması gereği ortaya çıkmıştır.

Yapılan analiz sonuçlarına göre; 1940 döneminde uygulanan süslemeli sıvaların, ince sıva tabakası jips ve kalsit içermekte ve boya tabakalarını taşımaktadır. Kaba sıva tabakasında ise ana bağlayıcı olarak kalsit bulunmakta ve % 15 civarında jips de içermektedir.

1940 döneminde uygulanan süslemesiz onarım sıvası (doğu cephesi alt pencere yanı) ise ince sıva tabakası olarak jips içermekte, kaba sıva tabakası jipsiz olup ana bağlayıcı olarak kalsit içermektedir.

En alt katmanda rastlanan horasan sıvası içerdiği tuğla kırığı agregalarla ayrılmaktadır. Bu horasan sıvasının bileşiminde diğer kaba sıvalardan çok daha fazla bağlayıcı kireç kullanıldığı görülmüştür.

Cenab-ı Ahmet Paşa Camii sıvalarının özelliklerinin belirlenmesi çalışmalarından elde edilen bulgular 1940 dönemi onarım sıvalarının geleneksel sıvalardan farklı olduğu ancak günümüz çimento sıvalarına benzemediğini ve onlar gibi anıta sorun yaratmadığını ortaya çıkarmıştır.

7.3. Yapı Üzerinde Gerçekleştirilen Araştırma Rasparı

2007’de Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Ankara Bölge Kurulu’na sunulan rapor doğrultusunda, uzmanlarca yapıda bazı boya ve sıva katmanlarının araştırılmasına yönelik tespit çalışmaları yapılmıştır¹. Bu çalışmalar taş yüzeyler, sıvalı yüzeyler, ahşap ve metal elemanlar üzerinde gerçekleştirilmiş olup aşağıda kısaca özetlenmiştir:

7.3.1. Ahşap yüzeylerde yapılan raspalar

Kadınlar mahfelinde yapılan katman çalışmaları, öncelikle yüzeydeki kirliliği temizlemek için saf su ve içinde % 5’lik oranda marseiller saife (saf sabun tozu) kullanılarak yapılmıştır. Kalem işlerinin net olarak görünmesi için yüzeydeki is tabakası temizlenmiştir. Bunun sonucunda alt kat ahşap tavanında ve tavanı çevreleyen kalem işi süslemeli ahşap yüzey üzerinde yapılan boya araştırması sonucunda tek dönemden oluşan bu süslemelerin ilk döneme ait olduğu düşünülmüştür².

¹ Proje SAYKA İnşaat Mimarlık Mühendislik Ltd.Şti tarafından yürütülmüştür.

² Elif Kökdemir, Tuğba Dirican(Restorasyon ve Konservasyon Teknikeri).

Şekil 73-74: Kadınlar mahfeli tavanını çevreleyen ahşap banttaki kalem işleri. (VGM Arşivi).

Giriş kapısı üzerinde yapılan vernik ve boya katmanları araştırması sonucunda, kapı yüzeyinde, çok sayıda vernik tabakası tespit edilmiştir. Ahşabın çatlaması sonucu kapının tablalarını oluşturan dikdörtgen ve kare şeklindeki parçalar birbirinden ayrılmış ve sonraki dönemlerde bu parçaların arası kalın bir macunla gelişigüzel doldurulmuş ve bu nedenle bu parçalar özgün görünüşünden uzaklaşmıştır¹.

Kapı, ahşabın özgün cilasının tespiti için, resimde gösterilen alanda, yüzeydeki kalın vernik katmanları, bistüri ile mekanik yolla temizlenmiş ve özgün cilanın kızılımsı renkli, gomalak cila olduğu tespit edilmiştir. Ahşabın cinsinin ise kestane olduğu anlaşılmıştır.

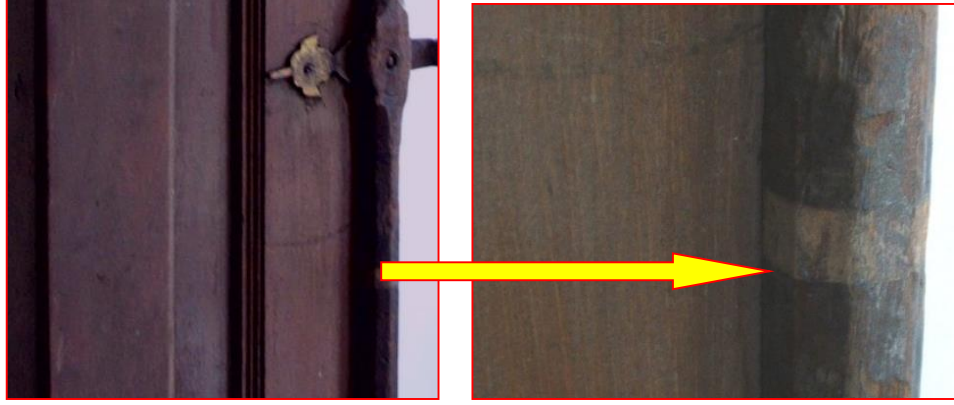

Şekil 75-76: Cami ahşap giriş kapısı ve kapıdan ayrıntı. (VGM Arşivi).

Kepenklere genel olarak bakıldığında, birkaç kepenkteki bini çıtası hariç diğer bölümlerinin modern malzeme olduğu tespit edilmiştir. Kepenlerde, çiçek biçimli metal aksesuarlar ve bini

¹ Elif Kökdemir, Tuğba Dirican(Restorasyon ve Konservasyon Teknikeri).

çıtası üzerinde yapılan araştırmada boya sökücü ve aseton ile yapılan temizlik denemesi sonucunda ahşabın özgün renginin ceviz olduğu tespit edilmiştir¹. Kapı restorasyon sonrası yenilenmiştir.

Şekil 77-78: Ahşap pencere kepenkleri ve kepenklerden ayrıntı. (VGM Arşivi).

7.3.2. Ahşap yüzeylerde yer alan metal elemanlarda yapılan raspalar

Şekil 79-80: Kepenkler üzerindeki metal aksamlar ve ayrıntı. (VGM Arşivi).

Çiçek biçimli metal aksesuarlara genel olarak bakıldığında, standart ölçülerinin olmadığı, detaylarında farklılıklar ve şekil bozuklukları görülmektedir. Bu farklılıklar metal aksesuarların el yapımı olduğunu göstermektedir.

Kepenkler üzerindeki metal aksesuarda bistüri ile mekanik yolla yapılan boya araştırması sonucunda 5 ayrı katmana ulaşılmış ve malzemesinin demir olduğu tespit edilmiştir². Restorasyon sonrasında bu elemanlar tamamen yenilenmiştir.

¹ Elif Kökdemir, Tuğba Dirican(Restorasyon ve Konservasyon Teknikeri).

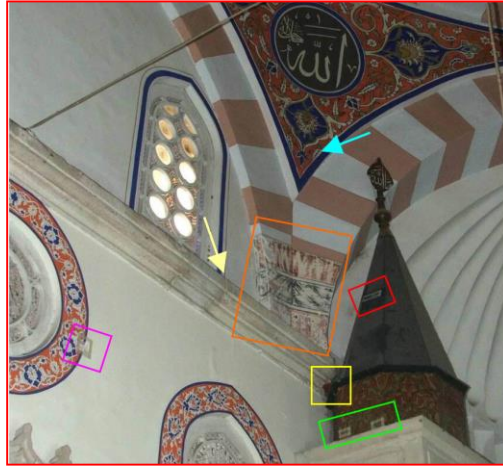
² Elif Kökdemir, Tuğba Dirican(Restorasyon ve Konservasyon Teknikeri).

- 1.vernik
- 2.altın yaldız
boya
- 3.astar
- 4.antipas

Şekil 81: Kepenk üzerindeki metal aksamdan ayrıntı. (VGM Arşivi).

Güney cephede yapılan araştırmalarda ise, boya ve sıva katmanlarının tespiti amacıyla, güney cephede; minber, kat silmesi, alt pencere, silme üzerindeki revzen, yuvarlak revzen, kemer ve pandantifte boya ve sıva araştırmaları yapılmıştır¹.

Şekil 82: Güney cephede yapılan boya araştırmalarından görüntü. (VGM Arşivi).

Minberin ahşap külahında ve sekizgen ahşap kasnakta yapılan boya araştırmaları sonucu farklı boya katmanları tespit edilmiştir. Ayrıca minberin taş gövdesinde bazı yerlerde boya kalıntıları olduğu saptanmıştır².

¹ Elif Kökdemir, Tuğba Dirican(Restorasyon ve Konservasyon Teknikeri).

² Elif Kökdemir, Tuğba Dirican(Restorasyon ve Konservasyon Teknikeri).

Şekil 83: Minber kûlahı üzerindeki boya araştırmasından ayrıntı. (VGM Arşivi).

Ahşap kûlah üzerinde yapılan boya araştırması sonucunda 7 ayrı katmana ulaşılmıştır. 5 numaralı boya katmanının ilk döneme ait olduğu ve 3 ile 5, 3 ve 2 numaralı katmanların caminin farklı dönemlerinde kullanılmış, özgün boya katmanları olabileceği düşünülmüştür.

Kûlahın altındaki sekizgen biçimli kasnakta yapılan boya araştırması sonucunda 5 katman tespit edilmiştir. 3 numaralı katmanın ilk döneme ait olduğu düşünülmektedir.

1. katmanda, yer yer motiflerin dışına taşmış ve gelişigüzel yapılmış olan boya rötuşunun sonraki dönemlerde yapılmış olduğu düşünülmektedir. 2. katmandaki vernik tabakası ise zamanla sararmış olduğundan özgün boya katmanının üzerine bir kir tabakası gibi kaplamıştır ve renklerin daha farklı görünmesine sebep olmuştur.

2. katman ise motiflerin, üzerinden verniği temizlenmiş durumdaki yani özgün halidir.

3. katmandaki yeşil renkli boya ile kûlahtaki 5. katmandaki açık yeşil renkli boyanın renginin çok benzer olması ve her iki katmanın da ahşaptan sonraki macun katmanının üzerinde olması, bu boyaların birlikte kullanılmış olduklarını göstermektedir¹.

Raspa sonucunda ortaya çıkan katmanlar,

1. kırmızı ve yeşil boya üzerinde yapılmış boya rötuşu
2. vernik
3. özgün boya katmanı
4. beyaz macun
5. ahşap

¹ Elif Kökdemir, Tuğba Dirican(Restorasyon ve Konservasyon Teknikeri).

7.3.3. Taş Yüzeylere Yapılan Raspalar

Minberin taş gövdesi üzerinde, özellikle taşın gözenek ve girintilerinde kırmızı renkli toz boya kalıntıları tespit edilmiştir. Buna göre minberin taş olan bölümünün bir dönem, kısmen ya da tamamının kırmızı boya ile boyalı olduğu anlaşılmaktadır.

Ancak bu boyalar sonraki dönemlerde taşçı tarağı ile kazınarak taş yüzeyinden temizlenmiştir. Fotoğrafa bakıldığında kazınma izleri net bir biçimde görülmektedir¹.

Şekil 84-85: Minberin taş gövdesi ve ayrıntı. (VGM Arşivi).

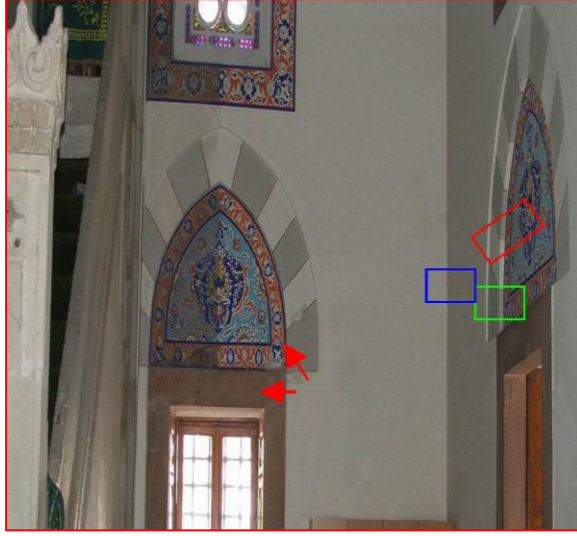
Silmenin, yalnızca külahın arkasında kalan kısmı korunmuş, kırmızı ve siyah renkli toz boya tespit edilmiştir. Bu boyanın minberde kalıntıları görülen boya ile aynı olduğu düşünülmüştür. Ancak bu boyalar minberde de olduğu gibi sonraki dönemlerde taşçı tarağı ile kazınarak taş yüzeyinden temizlendiği tespit edilmiştir.

Sonuç olarak minber ve silmenin bir dönem kırmızı ve siyah renkli boyalar ile boyalı olduğu anlaşılmaktadır².

¹ Elif Kökdemir, Tuğba Dirican(Restorasyon ve Konservasyon Teknikeri).

² Elif Kökdemir, Tuğba Dirican(Restorasyon ve Konservasyon Teknikeri).

7.3.4. Sıvalı Yüzeylere Yapılan Raspalar

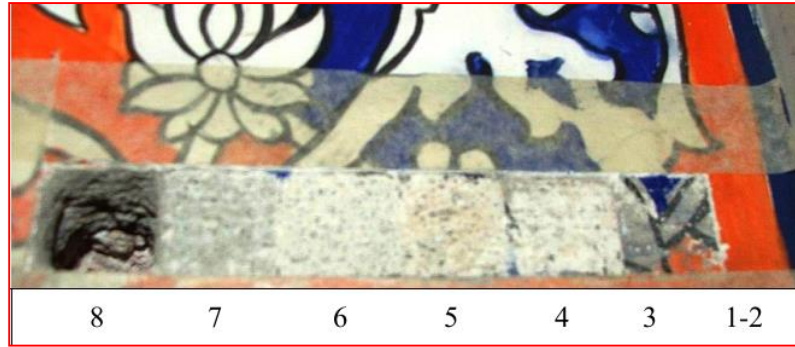
Şekil 86: Güney cephede korunan birimler. (VGM Arşivi).

Güney cephede, minberin sağındaki pencere nişi içinde, pencerenin sağındaki duvarda, pencere kemeri ve alınlığında boya ve sıva katmanları araştırılmaları yapılmıştır.

Pencere nişi içinde, yan ve üst yüzeyde yapılan araştırma sonucunda 5 katman olduğu tespit edilmiştir. Bu katmanlar tavan ve duvarda aynıdır. 3 numaralı katmanın III. Döneme ait olabileceği düşünülmektedir¹.

Duvarın pencere ile birleştiği kısımda yapılan boya araştırması sonucunda 5 katmana ulaşılmıştır. 4. ve 5. katmandaki kireç boyaların, alınlıktaki bezeme ile birlikte kullanılmış olabileceği, dolayısıyla III. Döneme ait olabileceği düşünülmüştür².

Pencere kemerinde (dama motifli kısım) yapılan boya araştırması sonucunda 5 katman tespit edilmiştir. 3 numaralı katman olan açık bej renkli kireç boyanın özgün olduğu ve III. Döneme ait olduğu düşünülmektedir.

Şekil 87: Güney cephedeki pencere alınlığı boya araştırmasından ayrıntı. (VGM Arşivi).

¹ Elif Kökdemir, Tuğba Dirican(Restorasyon ve Konservasyon Teknikeri).

² Elif Kökdemir, Tuğba Dirican(Restorasyon ve Konservasyon Teknikeri).

1. Son onarımlarda yapılan bitkisel bezemeli boya katmanı
2. Alçı
3. Bitkisel bezemeli özgün katman (III. Dönem)
4. Astar?
5. Bej renkli kireç boya
6. Astar?
7. Sıva(kireç sıva?)
8. Sıva(horasan?)
9. Taş

Pencere alınlığında (bitkisel bezemeli kısım) yapılan araştırma sonucunda 9 katman tespit edilmiştir. 3 numaralı katmanın özgün olduğu düşünülmektedir.

1992 yılında yapılan onarımda, III. Döneme ait bezemelerin üzeri alçı ile kapatılmış, bu alçı üzerine süslemeler, özgünde olduğu gibi taklit edilmiştir (IV. Dönem) ¹. Ancak güney cephede minberin sağ tarafındaki iki pencere ile batı cephedeki üst pencerede özgün katman bazı kısımlarda üzeri kapatılmadan örnek olarak bırakılmıştır. Bu örneklerde de özgün katman (III. Dönem) günümüzde de açıkça görülebilmektedir.

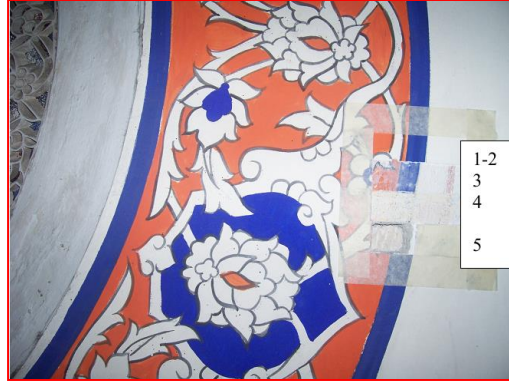
Şekil 88: Minberin sağında alınlığı bitkisel bezemeli korunan kemer, özgün katman ?, (III. Dönem).
(VGM Arşivi).

¹ Elif Kökdemir, Tuğba Dirican(Restorasyon ve Konservasyon Teknikeri).

Şekil 89: Batı cephede alınlığı bitkisel bezemeli, özgün katmandan (III. Dönem) ayrıntı.
(VGM Arşivi).

Mihrabın üstünde, silmenin altındaki yuvarlak revzeni çevreleyen kalem işi üzerinde yapılan boya araştırması sonucunda 5 katmana ulaşılmıştır. 3. katmanın özgün olduğu düşünülmektedir¹.

Şekil 90: Yuvarlak revzen (VGM Arşivi).

1. Son onarımlarda yapılan bitkisel bezemeli boya katmanı (IV. Dönem)
2. Alçı
3. Özgün katman (III. Dönem)
4. Sıva
5. Taş

Silme üzerindeki revzen

Minberin sol tarafında, silmenin üzerindeki revzende yapılan boya araştırması sonucunda 5 katman tespit edilmiştir.

3.katmandaki kırmızı bantlı boyanın özgün ve III. Döneme ait olduğu düşünülmektedir.

Ancak silme üzerindeki revzen çevresinde bitkisel bezeme yerine yalnızca kırmızı ince bir bant geçilmiştir².

1. Son onarımlarda yapılan boya katmanı (IV. Dönem)
2. Alçı
3. Özgün katman (III. Dönem)

¹ Elif Kökdemir, Tuğba Dirican(Restorasyon ve Konservasyon Teknikeri).

² Elif Kökdemir, Tuğba Dirican(Restorasyon ve Konservasyon Teknikeri).

4.Sıva

5.Taş

Pendantifte yapılan inceleme sonucunda tek dönem olduğu, ancak çivit mavi renkli motifler üzerinden boya rötuşu yapıldığı tespit edilmiştir. Pendantifteki süslemelerin III. Döneme ait olduğu düşünülmektedir.

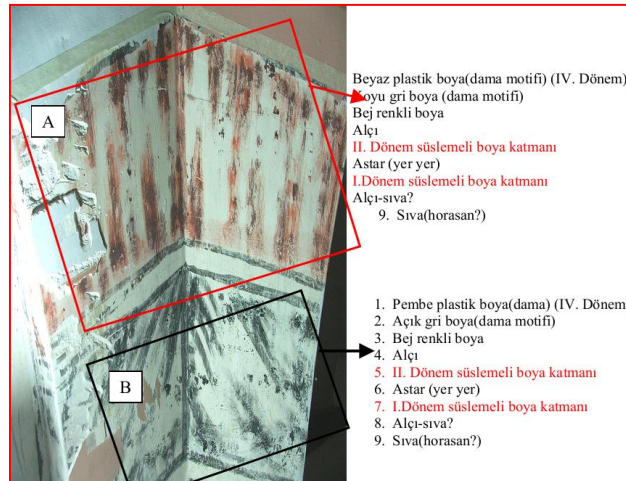

Şekil 91: Pendantif ve kemerler. (VGM Arşivi).

Güney cephede, külahın sol tarafındaki kemerde yapılan boya araştırması sonucunda 9 katman tespit edilmiştir.

Bu katmanların içinde özgün olduğu düşünülen, iki ayrı döneme ait, iki katman görülmektedir¹. Bu katmanlar fotoğrafta görülen kemerdeki dama motifinin, pembe ve beyaz olan kısmında ayrı renklerde dir.

Beyaz olan kısımdaki katmanlar ‘A’, pembe olan kısımdaki katmanlar ‘B’ altında incelenmiştir².

Şekil 92: Güney cephede, külahın sol tarafındaki kemerde yapılan boya araştırmasından ayrıntı. (VGM Arşivi).

¹ Elif Kökdemir, Tuğba Dirican(Restorasyon ve Konservasyon Teknikeri).

² Elif Kökdemir, Tuğba Dirican(Restorasyon ve Konservasyon Teknikeri).

I. Dönem:

A. Beyaz zemin üzerinde, turuncu-kırmızı, kızıl kahverengi süsleme, çevresinde siyah renkli bant.

B. Beyaz zemin üzerinde, gri, siyah renkli süsleme, çevresinde siyah renkli bant.

II. Dönem

A.Bordo, turuncu- kırmızı renkli bezeme.

B.Siyah, gri renkli bezeme.

İkinci döneme ait süslemeli katman, çok yumuşak ve altındaki katmanlardan ayrılmış durumdadır. Bunun yanı sıra üzerine uygulanan alçının da boyaya yapışmış olmasından dolayı raspa sırasında yüzeyden koparak yok olduğu için ancak kalıntıları görülebilmektedir¹

Şekil 93-94-95: II. Dönem boya katmanının kalıntıları. (VGM Arşivi).

Kemerde kullanılan süslemelerin duvarda, kemeri çevreleyen ince bir siyah bant şeklinde devam ettiği yaklaşık 4-5 cm'lik bir alanda korunmuş olan özgün sıva ve boya katmanları ile tespit edilmiştir. Ancak duvardaki sıvalar raspalandığından, süslemelerin devamlılığı ve sınırları görülememiştir.

Kubbedeki revzeni çevreleyen kalemişi üzerinde yapılan araştırmalar sonucunda 6 katman tespit edilmiştir. 2. katmanın özgün olduğu düşünülmektedir

- 1.Yalnızca süsleme çevresinde kullanılmış krem renkli boya
- 2.Gri renkli boya (süslemeler bu katman üzerindedir)
- 3.Pembe renkli ince grenli sıva
- 4.İnce grenli, gri renkli harç
- 5.Kaba sıva
- 6.Tuğla örgü

¹ Elif Kökdemir, Tuğba Dirican(Restorasyon ve Konservasyon Teknikeri).

Genel olarak değerlendirildiğinde dönemlerden biri son onarımlar sırasında yapılan süsleme olmak üzere 4 ayrı dönem olduğu tespit edilmiştir¹.

Sıva üstü süslemelerde I ve II. dönem yalnızca kemerlerde tespit edilmiş olup, III. Dönem, pencere alınlıklarında, pencere kemerlerinde, revzenlerin çevresinde, pendantifte, IV. (son onarıma ait katman) dönem ise pencere alınlıklarında, pencere kemerlerinde, revzenlerin çevresinde, net olarak görülebilmektedir. Kadınlar mahfeli tavanındaki süslemelerin ve minberdeki süsleme ve boya katmanlarının, silme ve minberin taş olan kısmındaki boyaların hangi dönemlerde kullanılmış olduğu saptanamamıştır.

Bunun yanı sıra kemerde tespit edilen I. ve II. Dönem boya katmanı muhtemelen sıvası raspanmış olduğundan pencere alınlıklarında, pencere kemerlerinde, revzenlerin çevresinde, duvarlarda ve pendantifte görülememektedir.

Yapılan tüm boya ve sıva katmanı araştırmalarında ortaya çıkan sonuçlara bakıldığında katmanların çoğunluğunun özgün dönemi yansıttığı düşünülen 3. Dönem yani Cumhuriyet döneminde yapılan onarım çalışmalarını yansıttığı görülmektedir.

7.4. Yapılan Ekleme ve Değişiklikler

Yapıdaki değişikliklerin büyük kısmı mimari elemanlarda olup bunun yanı sıra mimariye bağlı elemanlarda da yenilikler yapılmıştır. 2007 onarım dönemi kapsamında yapılan araştırmalar ve görüşmeler sonucu yapıdaki ekler ve değişiklikler şöyledir;

- Kapılar: Onarımlarda yenilenen geleneksel nitelikteki ahşap dış kapının ne zaman yapıldığı bilinmemektedir. 1887 onarımında yapılmış olabileceği düşünülmektedir².
- Ahşap pencereler / kepenkler: 1969'da ahşap pencere ve kepenkler yenilenmiştir. Önceki kepenklerin kapatılmasında kullanılan metal kancalar pencere sövelerinde görülmektedir³.
- Minber: Üzerindeki kitabeden minberin 1887-88 tarihinde yapıldığı anlaşılmaktadır (Dağlıoğlu, 1942, s. 213). Minber yapılırken güney duvarındaki taş silme kertilerek minberin külahı için yer açılmıştır. Yapılan raspalarla ortaya çıkarılan, silmenin yalnızca külahın

¹ Elif Kökdemir, Tuğba Dirican(Restorasyon ve Konservasyon Teknikeri).

² VGM arşiv bilgileri ile bu sonuca ulaşılmıştır.

³ Kökdemir E., Dirican T. (2007- Aralık), "Cenabı Ahmet Paşa Camii Boya ve Sıva Katmanı Araştırmaları", SAY-KA İnşaat Mim. Müh. Müş. ve Tic. Ltd. Şti. Yayınlanmamış Proje Raporu, ss. 1-17.

arkasında kalan (kertilmiş olan) kısmı korunmuş, yapılan boya ve sıva araştırmalarında ise kırmızı ve siyah renkli toz boya tespit edilmiştir. Bu boya minberde kalıntıları görülen boya ile aynı olduğu düşünülmüştür. Ancak bu boyalar minberde de olduğu gibi sonraki bir dönemde (1940'ta olabilir?) taşçı tarağı ile kazınarak taş yüzeyinden temizlenmiştir¹.

- Mihrap: Ankara merkez olmak üzere ilçelerini de kapsayan bölgesel bir araştırma sonucunda 56 caminin mihrabını inceleyen Bekir Eskici, Cenab-ı Ahmet Paşa Camii'nin mihrabının, klasik üsluptaki sade görüntüsü nedeniyle caminin yapıldığı döneme ait olduğunu ifade etmektedir (Eskici, 2001, s. 120).

- Kadınlar mahfeli: İlk onarım dönemlerinde mahfelde yer alan ahşap kafes onarımlarla kaldırılmıştır. Mahfelin hemen önünde metalden raflar da yapının geçirdiği onarımlar sırasında kaldırılmıştır. Ahşap tavanda yer alan kalem işlerinde ise sadece temizleme işlemi uygulanmıştır.

Taş sütunlu ve iki katlı olan kadınlar mahfelinin ikinci kat korkuluğunun altındaki taş profilin minberde de kullanılmış olması, minberde rastlanan kırmızı renkli boya kalıntılarına kadınlar mahfelinin pembe renkli taş sütunlarında da rastlanması kadınlar mahfelinin de minber gibi 19. yy'a ait olduğunu düşündürmektedir² (Başkan, 1998, s. 25).

- Yer kaplaması: 1999'dan sonraki bir tarihte kalorifer tesisatı yapılması amacıyla cami zeminine çimento esaslı şap zemin kaplaması yapılmıştır Minberin altındaki kemerli geçişin olduğu bölümün zemininde tuğla bulunmaktadır. Bunun da onarımda yapılan şap döşemeyle hemzemin olmasından anlaşılmaktadır³.

Önceki zemin kaplamasının taş olduğu 10.12.1998 tarihli ve 6076 no'lu kurul kararından anlaşılmaktadır⁴.

- Duvar yüzeyleri: Yapılan boya ve sıva katmanları araştırmalarında, güney duvarda ve minberin sağındaki pencere nişi ile aynı pencerenin yanındaki duvarda mevcut alçı üzerine

¹ Kökdemir E., Dirican T. (2007- Aralık), "Cenabı Ahmet Paşa Camii Boya ve Sıva Katmanı Araştırmaları", SAY-KA İnşaat Mim. Müh. Müş. ve Tic. Ltd. Şti. Yayımlanmamış Proje Raporu, ss. 1-17.

² Kökdemir E., Dirican T. (2007- Aralık), "Cenabı Ahmet Paşa Camii Boya ve Sıva Katmanı Araştırmaları", SAY-KA İnşaat Mim. Müh. Müş. ve Tic. Ltd. Şti. Yayımlanmamış Proje Raporu, ss. 1-17.

³ Kökdemir E., Dirican T. (2007- Aralık), "Cenabı Ahmet Paşa Camii Boya ve Sıva Katmanı Araştırmaları", SAY-KA İnşaat Mim. Müh. Müş. ve Tic. Ltd. Şti. Yayımlanmamış Proje Raporu, ss. 1-17.

⁴ T.C. Kültür Bakanlığı Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu (1998), Basılmamış 10.12.1998 tarihli ve 6076 no'lu karar, 1998, Ankara.

beyaz plastik boya tabakasının altında, 1940 onarımında yapıldığı düşünülen bej rengi kireç boyaya rastlanmıştır¹.

• Kalem işleri: Mimar Sinan Dönemi'nin bezeme anlayışını Gözde Ramazanoğlu şöyle ifade etmektedir. “Koca Sinan’da tezyin materyali çiçek, geometrik şekiller ve çinidir, ama bunların hepsine birden hâkim olan had sanatıdır” (Ramazanoğlu, 1995, s. 5). Sinan döneminde bezeme sanatlarına doğalcı yaklaşımın egemen olması ve iç mekânda bitkisel desenlerin tercih edilmesi (Erzen, 1991, s. 60) nedeniyle, Cenab-ı Ahmet Paşa Camii’nin ilk yapıldığında kalemişleri bu anlayışı yansıtıyor olmalıdır.

1936’da başlayan onarım öncesindeki kalemişlerinin Barok etkilerini yansıtan motiflerden oluştuğu bilinmektedir. Bunların 18. yüzyılın sonu veya 19. yüzyılın başında yapılmış olabileceği düşünülebilir.

Bunun da öncesinde camide yapılan boya ve sıva katmanları araştırmalarında tromplar arasındaki kemerlerde mermer taklidi bir boya katmanı çıkmıştır.

1940 onarımında mevcut kalemişleri değiştirilerek 16.yy’da olması düşünüldüğü şekilde yeniden yapılmıştır (Akok’tan aktaran Boztepe, 1987). Camide alt kottaki pencere alınlıklarında ve bu pencerelerin üstlerindeki ikinci sıra pencere bordüründe bitkisel motifli kalemişleri bulunmaktadır. 1992’de yapılmış olan bu kalemişleri 1940’ta yapılmış olan kalem işlerinin taklidi olup, alttaki kalem işlerinin üzeri alçı ile kapatıldıktan sonra yapılmıştır.

Ancak güney cephede minberin sağ tarafındaki iki pencere ile batı cephedeki üst pencerede 1940 tarihinde yapılmış kalemişlerinden bir bölüm üzeri kapatılmadan örnek olarak bırakılmıştır. Bu örneklerde, 1940 onarımında yapılmış olan katman açıkça görülebilmektedir. Benzer şekilde, silme üzerindeki revzenin çevresindeki kırmızı boya ile 1940’ta yapılmış çerçeve de 1992 onarımında alçıyla kapatılıp daha geniş bir şekilde yeniden yapılmıştır². Pandantiflerdeki kalemişleri 1940’ta yapılmış, daha sonraki onarımda çivit mavi renkli motifler üzerinden boya rötuşu yapıldığı tespit edilmiştir³.

• Minare gövdesi, külahı ve şerefe parapeti: 1940 onarımında minarenin şerefe altından yukarı kısmı yeniden yapılmıştır. Minareye, restorasyonlarda güçlendirme çalışmaları yapılmıştır.

¹ Kökdemir E., Dirican T. (2007- Aralık), “Cenabı Ahmet Paşa Camii Boya ve Sıva Katmanı Araştırmaları”, SAY-KA İnşaat Mim. Müh. Müh. ve Tic. Ltd. Şti. Yayınlanmamış Proje Raporu, ss. 1-17.

² Kökdemir E., Dirican T. (2007- Aralık), “Cenabı Ahmet Paşa Camii Boya ve Sıva Katmanı Araştırmaları”, SAY-KA İnşaat Mim. Müh. Müh. ve Tic. Ltd. Şti. Yayınlanmamış Proje Raporu, ss. 1-17.

³ Kökdemir E., Dirican T. (2007- Aralık), “Cenabı Ahmet Paşa Camii Boya ve Sıva Katmanı Araştırmaları”, SAY-KA İnşaat Mim. Müh. Müh. ve Tic. Ltd. Şti. Yayınlanmamış Proje Raporu, ss. 1-17.

- Son cemaat yeri sütun başlıkları: 1940 onarımında sütun başlıkları değiştirilmiştir. Sütun başlıklarında yer alan bitkisel motiflerinin ise ilk dönemi yansıttığı düşünülmektedir.
- Çatı kaplaması: İklim ve çevre koşulları nedeniyle onarımlarda defalarca yenilenen kubbenin kurşun kaplaması son olarak 1998 tarihli bir kurul kararı ile yenilenmiştir¹.

Boya ve sıva katmanı araştırmalarının sonucunda, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Ankara Bölge Kurulu (2010) kararı gereğince,

Yenileme alanı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Ankara Bölge Kurulu'nun 04.07.2008 gün ve 193 sayılı karar ile restorasyonu devam eden camiye ilişkin Vakıflar Genel Müdürlüğü uzmanlarınca yeni veriler doğrultusunda hazırlanan raporda,

- Giriş kapısı üzerinde tespit edilen kalem işi kitabenin korunmasının uygun olduğuna,

Şekil 96-97: Giriş kapısının içte yer alan el yazması kitabesi bu onarımlarla ortaya çıkarılmıştır.(VGM Arşivi).

- Kalem işlerinin ortaya çıkarılması amacıyla raspa yapılabileceğine,
- Cami harım kısmındaki mevcut döşemenin ahşap ile kaplanabileceğine, ancak orijinal tuğla döşemenin 1m²'lik bölümünün caminin uygun bir yerinde üzeri görülebilecek şekilde cam vs malzeme ile muhafaza edilerek korunabileceğine,

¹ T.C. Kültür Bakanlığı Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu (1998), Basılmamış 10.12.1998 tarihli ve 6076 no'lu karar, 1998, Ankara. (Bu belge, Ulus Tarihi Kent Yenileme Alanı Koruma Kurulu arşivinden alınmıştır).

Şekil 98: Yapının korunan ilk dönem tuğla döşemesi. (2014).

- Pencere kenarlarının raspa yapılabileceğinin,
- Cami giriş kapısı iç cephesinde özgün halinin tespitine yönelik araştırma yapılmasına,

Raspa ve araştırma sonucunun yeni verilere göre ilgili kuruma iletilmesine karar verilmiştir (09.04.2010:4995 nolu karar).

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Ankara Bölge Kurulu (2010) kararı gereğince,

Ankara ili, Altındağ ilçesinde restorasyonu devam eden tescilli Cenab-ı Ahmet Paşa Camii ve Türbesi ile Azımi Hacı Esat Türbesi'ne ilişkin yeni veriler doğrultusunda hazırlanan kontrollük raporunun değerlendirilmesine ilişkin Vakıflar Ankara Bölge Müdürlüğü'nün 07.06.2010 gün ve 5493 sayılı yazısı ve ekleri okunup incelenmiş, yapılan görüşmeler ve Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Ankara Bölge Kurulu'nun 17.06.2010'da yerinde yapılan incelemeler sonucunda;

Yenileme alanı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Ankara Bölge Kurulu'nun 04.07.2008 gün ve 193 sayılı kararı ile restorasyonu devam eden cami ve türbelere ilişkin konunun ilgili kurulun yerinde yapacağı inceleme sonrası değerlendirilebileceğine karar verilmiştir (17.06.2010:5135 nolu karar).

Cenab-ı Ahmet Paşa Camisi'nde,

- Cami cepheleri ve minaredeki çimentolu onarımların sökülmesinin ortaya çıkan taş bozulmalardan 5 cm derinliğinden fazla olan taşlarda çürütme yapılmasının, diğerlerinin (5 cm.den az olanlarda) ise mevcut taş pirinci hidrolik kireç karışımı ile elde edilecek harçla tamamlama yapılmasının,
- Giriş taç kapıdaki ve iki yanında bulunan nişlerdeki sarkıtların tamamlanmasının,
- İç mekanda onarım kitabesinin canlandırılmasının,
- İç mekanda alt kat pencere kemerlerinin, ana kemerlerdeki renk tonları ile belirginleştirilmesinin,

Şekil 99: 2007 onarımı
(VGM Arşivi)

Şekil 100: 2010 onarımı
(2014)

- İç mekânlarda alt kat pencerelerden kuzey cephede bulunan iki tanesinin aynalıklarındaki mevcut kalem işlerinin kaldırılarak, camiye ait eski fotoğraflarda görülen 19. yy barok etkilerini yansıtan kalem işlerinin yapılmasının,

Şekil 101-102: Barok dönemi yansıtan kalem işleri (VGM Arşivi).

Şekil 103: Son onarımda yeniden canlandırılan barok kalem işleri. (2014).

- Orta ve üst (kasnak) pencereler ile fil gözü penceresinin etrafındaki kalem işlerinin çerçevesinin dışında tüm kalem işlerinin kaldırılmasının (batı cephe mahfele yakın olan birer pencere dışında),

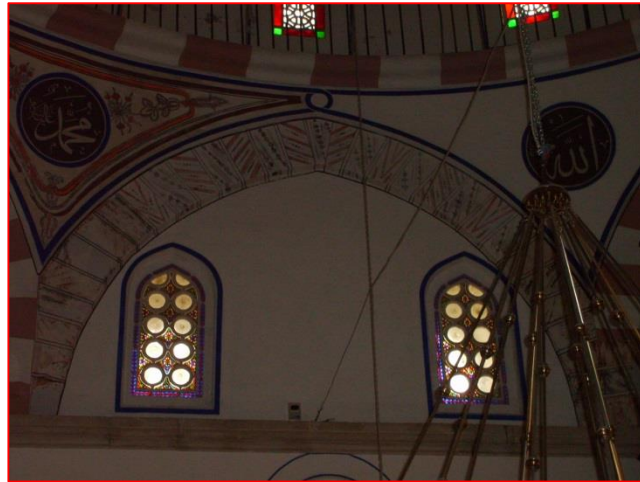
Şekil 104: 2007 onarımı (VGM Arşivi).

Şekil 105: 2010 onarımı (2014).

Şekil 106-107: 2010 onarımında orta ve üst kasnak pencereler ile fil gözü penceresinin etrafındaki kalemişleri kapatılmıştır. (2014).

- Pandantiflerdeki sonradan yapılmış yazı panolar dışında bütün desenlerin kapatılması (batı cephede mahfele yakın olan pencereleri takip eden dilim dışında),

Şekil 108-109: Barok dönemi yansıtan pandantifteki kalemişleri ve dama motifli kemerler ve 2010 onarımı, (VGM Arşivi), (2014).

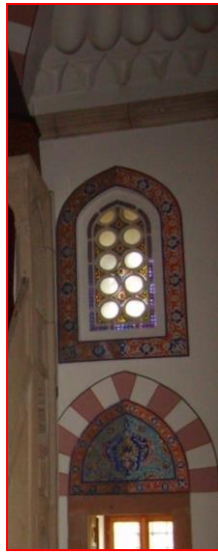

Şekil 110-111: Son dönem onarımlarla kalem işleri madalyondaki yazılar hariç kapatılmıştır. (VGM Arşivi).

Şekil 112: Son dönem onarımlarla kalem işleri madalyondaki yazılar hariç kapatılmıştır. (VGM Arşivi).

- Batı cephesi mahfele yakın olan bölümde, pencereleri de kapsayan bir dilimde kubbeye kadar mevcut süslemelerin korunmasının,

Şekil 113: Kubbeye kadar korunan mevcut süslemeler. (2014).

- Kubbede ortaya çıkan yıldız motifleri ile kubbe göbeğinin etrafında ortaya çıkan palmetlerin olduğu gibi korunmasının,

Şekil 114-115: Kubbede ortaya çıkan yıldız motifleri ile kubbe göbeğinin etrafında ortaya çıkan palmetler. (VGM Arşivi), (2014).

- Cami iç duvarlarındaki mevcut sıvanın korunup, raspa yapılan yerlerde yeniden orijinali gibi sıva yapılmasının,
- Kubbedeki kalem işlerinde raspa yapılan bölümlerin tamamlanmasının,
- Çatlakların da hidrolik kireç harç ile doldurulmasının, uygun olduğuna karar verilmiştir (02.07.2010:5199 nolu karar).

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Ankara Bölge Kurulu (2010) kararı gereğince,

Restorasyonu devam eden tescilli Cenab-ı Ahmet Paşa Camii, Cenab-ı Ahmet Paşa Türbesi ve Azımı Hacı Esat Türbesi'nin cephe temizliğine ait konunun değerlendirilmesi talebine ilişkin Ankara Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün 06.08.2010 gün ve 7142 sayılı yazısı okunup, ekleri incelenmiş ve bunun sonucunda; tescilli Cenab-ı Ahmet Paşa Camii, türbe ve Azımı Hacı Esat Türbesi'nin dış cephe temizliğinin Vakıflar Genel Müdürlüğü uzmanlarınca hazırlanmış rapor doğrultusunda sodyum bi karbonat kullanılarak granül püskürtme yöntemi ile yapılmasının uygun olduğuna karar verilmiştir (20.08.2010:5321 nolu karar).

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Ankara Bölge Kurulu (2012) kararı gereğince,

Kültür varlığı olarak tescilli Cenab-ı Ahmet Paşa Camii'nin kış şartlarından dolayı kubbe kasnağı dış pencereleri ve kurşunları ile son cemaat bölümünde bozulan taş döşemelerinin yenilenmesi ile son cemaat bölümüne ayakkabılık yapılması talebine ilişkin Vakıflar Ankara Bölge Müdürlüğü'nün 09.07.2012 gün ile 5158 sayılı yazısı eki, rapor ve ekler incelenmiş ve yapılan görüşmeler sonucunda;

Ankara ili Altındağ ilçesi, Ulucanlar Caddesi üzerinde bulunan ve restorasyonu devam eden Cenab-ı Ahmet Paşa Camii'nin kış şartlarından dolayı bozulan kubbe kasnağının dış

pencereleri, kurşunları ve son cemaat yerinde bozulan taş döşemelerin aynı malzeme ve teknikle özgün doku ve karakterini bozmadan ve değiştirmeden yenilenmesinin, ayrıca son cemaat yerinde ihtiyaç olduğu anlaşılan taş ayakcabılığın yapılmasının uygun olduğuna karar verilmiştir (11.07.2012: 859 nolu karar).

Yapılan son restorasyonda, sökme, temizlik, sıva tamirleri ve badana, ahşap ve metal elemanlarda konservasyon, montaj ve kalemişlerinde yenileme gibi çalışmalara yer verilmiştir.

- Duvarlardaki plastik boyanın raspanması,
- Minber, mihrap ve sövelerde uyumsuz derz ve onarımların sökülmesi,
- İç kapı kanadı ve kasasının sökülmesi,
- Isıtma ve elektrik tesisatının sökülmesi,
- Şap döşemenin kaldırılması gibi söküm işlemleri yapılmaya karar verilmiştir.

Temizleme işlemleri ise şu şekilde,

- Minber, mihrap, pencere sövelerinde ve revzenlerin temizleme işleminin yanısıra
- Kasnak kotunda çatlağın geçtiği pencere altında tuz temizliği yapılmaya karar verilmiştir.

Sıva ve badana işlemleri,

- Kabarmış veya arkası boşalmış sıvalara enjeksiyon ile sağlamlaştırma yapılması,
- Sıvalardaki kayıp alanların kireç harcı ile dolgulanması,
- Elektrik tesisatı döşenmesi sırasında duvarlarda oluşan yapısal hasarların tamir edilmesi,
- Raspalanan plastik boya yerine alçı ile tesviye yapıldıktan sonra kireç badana yapılması,

Ahşap ve metal birimlerin konservasyonu;

Şekil 116: Ahşap pencere kepenklerinin son hali. (2014).

- Kepenklerdeki vernik tabakasının sökülmesi, çatlak ve kayıpların dolgulanması ve gomalak cila ile cilalanması,
- Kepenklerdeki metal aksam üzerindeki vernik ve boya tabakasının sökülmesi, metallerin konservasyonunun yapılması,
- Pencere svelerindeki eski kepenklere ait demir kanca ve kurşunların temizlik ve konservasyonunun yapılması.
- Elektrik tesisatının döşenmesi,
- Sökülen iç kapı yerine detaylardaki gibi kapı yapılmasına karar verilmiştir.
- Bunların yanısıra aydınlatma ve ses cihazı işlemleri yapılmıştır.

Kadınlar mahfelinde yapılacak işlemler;

- Kuzey ve batı duvarında boya raspası yapılması,
- Elektrik tesisatının sökülmesi,
- Şap döşemenin yapılması,
- Mevcut camekanın kaldırılması,
- Kadınlar mahfelinin taş olan zeylerinin temizliğinin yapılması,
- Svelerin temizliğinin yapılması,
- Kabarmış veya arkası boşalmış sıvalara enjeksiyonla sağlamlaştırma yapılması,
- Elektrik tesisatının döşenmesi sırasında duvarda oluşan yapısal hasarların tamir edilmesi,
- Raspalanan plastik boya yerine alçı ve tesviye yapıldıktan sonra kireç badana yapılması,
- Taş zeylerde görülen deliklerin kireç harcı ile plastik onarım yapılması,
- Camekan kaldırıldıktan sonra taş sütunların zeyinde ortaya çıkabilecek çivi ve vida deliklerin kapatılması için kireç harçla plastik onarım yapılması,

Ahşap ve metal elemanlarda ise;

- Kepenklerdeki vernik tabakasının sökülmesi, çatlak ve kayıpların dolgulanması ve gomalak cila ile cilalanması,
- Kepenklerde metal aksam üzerindeki boya ve vernik tabakasının sökülmesi metallerin konservasyonunun yapılması,
- Pencere svelerindeki eski kepenklere ait demir kanca ve kurşunların temizlik ve konservasyonunun yapılması,

Şekil 117: Kepenklerde bulunan metal aksamaların son hali. (2014).

- Parmaklıklardaki boyanın sökülmesi ve gomalak cila ile cilalanması,
- Kadınlar mahfeli tavanındaki süslemeli ahşap tavanda restorasyon raporunda belirtilen bölümlerde temizlik yapılması,
- Kadınlar mahfelindeki sökülen camekan yerine detaylardaki gibi storlu perde takılması,

Şekil 118: Son onarımda kadınlar mahfeline takılan stor perde. (2014).

- Montaj ve aydınlatmanın yapılması,

Koridor ve merdivende uygulanacak işlemler ise şöyle belirtilmiştir.

- Sökümlere bağlı olarak boya raspaasının yapılması,
- Elektrik tesisatının kurulması,
- Mevcut halı kaplamanın sökülmesi,
- Ahşap döşeme kaplamasının temizlenmesi,
- Kabarmış veya arkası boşalmış sıvalara enjeksiyonla sağlamlaştırma yapılması,
- Elektrik tesisatının döşenmesi sırasında duvarda oluşan yapısal hasarların tamir edilmesi,
- Raspalanan plastik boya yerine alçı ile tesviye yapıldıktan sonra kireç badana yapılması,
- Montaj ve aydınlatmanın yapılması,

Kadınlar mahfelinin 1. katında uygulanacak işlemler;

- Demir perde askının sökülmesi,
- Elektrik tesisatının sökülmesi,
- Taş korkuluğun temizliğinin yapılması,
- Elektrik tesisatının döşenmesi sırasında duvarda oluşan yapısal hasarların tamir edilmesi,
- Ahşap eleman konservasyonu
- Ahşap zemin döşemenin empenyelenmesi,

Minare girişinde merdivenlerde uygulanacak işler;

- Elektrik tesisatının sökülmesi,
- Çatıya ve şerefeye çıkan kapıların ve cam pencerelerin sökülmesi,
- Merdivenlerin temizliğinin yapılması,
- Elektrik tesisatının döşenmesi sırasında duvarlarda oluşan yapısal hasarların tamir edilmesi,
- Koridordan minare merdivenlerine açılan özgün ahşap kapı kanadının ve kasasının vernik tabakasının sökülmesi, empenyelenmesi, çatlak ve kayıpların dolgulanması ve gomalak cila ile cilalanması,
- Çatıya ve şerefeye çıkan mevcut kapıların ahşap kapılarla yenilenmesi ve pencerelere tel takılması,
- Montaj ve aydınlatmanın yapılması,
- Mevcut döşeme kaldırılması sonrasında çıkacak duruma göre yapılacak uygulamaya karar verilecektir.
- Özgün döşeme çıkarsa belgelenecek, özgün döşemeyi korumaya yönelik müdahaleler alınacaktır¹.

2008’de projesi çizilip onarımı süren yapının 2010’da feshedilmesi ile bir süre onarıma ara verilmiştir. 2011’de yeniden ihale edilen yapının onarımı 2011’in son aylarında tamamlanmıştır.

Son onarım projesinde görevli mimarlardan Filiz Karakuş² ile yapılan görüşme sonucunda şu bilgiler elde edilmiştir.

Zeminin özellikle güneydoğu ve batı duvarı boyunca tüm çevresi açılıp 30-50 cm aks aralığına kazıklar çakılarak, temel güçlendirme çalışmaları yapılmıştır.

¹ VGM Arşivi.

² Vakıflar Ankara Bölge Müdürlüğü, Mimar.

Dış cephedeki çimento kalıntıları sodyum bikarbonat püskürtülerek temizlenmiş ve çimentodan kaynaklı tuz temizliği yapılmıştır. Eksik yerler de horasan harcı ile tamamlanmıştır. Dış cephede taşlara 3 kat paraloid U70Q koruması yapılmıştır. İçteki taş elemanlarda ise AB57 (malzeme) ile temizlik yapılmıştır.

Kalemişlerinde eskisi bir hat korunmuş, alttaki pencere alınlıkları hariç diğerleri kaldırılmıştır. Kuzey cephe alınlıklarındaki kalemişleri de kaldırılıp ilk dönem olduğu düşünülen motifler yapılmıştır.

Mihrabın solunda orijinal tuğla döşeme sergilenmiştir.

Kubbede karbon elyaf sarım yapıp yeniden kurşun örtüyle örtülmüştür.

Ahşap elemanlarda yağlıboya temizliği yapılmış. Kurt yeniği tespit edilen birimlerde ise enjeksiyonla yapılan temizliğin ardından ilaçlama işlemi uygulanmıştır. Ahşap yüzeylere gomalak cila ile yenileme işlemi gerçekleştirilmiştir. Ahşap olan giriş kapısı yerinden sökülüp atölyeye gönderilmiş ve kündeakariler yenilenip ahşap koruyucu sürüldükten sonra yerine monte edilmiştir. Yerden ısıtma sistemi korunmuştur.

BÖLÜM VIII

8. SONUÇ VE ÖNERİLER

8.1. Sonuç

Yapının, 19. yüzyılın başlarından günümüze değin geçirdiği tüm onarım ve yenileme çalışmaları ile hangi birimlerinde ne gibi değişikliklere maruz kaldığına ilişkin tespitlerimizi ana hatlarıyla aşağıdaki şekilde değerlendirmek mümkündür.

Yapının dış cephesinde meydana gelen değişiklikler;

1. Zamanla tahrip olan yapının cephelerinde ve minaresinde sağlamlaştırma çalışmaları yapılmıştır.
2. Kurşun olan kubbenin kurşunları yenilenmiştir.
3. Zamanla meydana gelen tahribatla taçkapıda eksik birimler tamamlanmıştır.
4. Yapılan onarımlar pencere alınlıklarına kitabe şeklinde nakşedilmiştir.
5. Son cemaat yeri sütun başlıkları yenilenmiştir.
6. Son cemaat yerine ayakkabılık eklenmiştir.

Yapının iç cephelerinde ve kubbede yapılan değişiklikler;

1. Yapının cephelerine içten çatlak olan birimlerde sağlamlaştırma işlemleri uygulanmıştır. Kubbeden zemine kadar olan çatlaklar doldurularak sağlamlaştırılmıştır. Yapı, defalarca boya, badana işlemlerinden geçmiştir.
2. Kubbede bulunan kalemişleri üzerinde pek işlem yapılmamış gibi görünse de bazı bölümlerdeki kalemişleri, yapılan raspalar sonucu tekrar günyüzüne çıkarılmıştır.
3. Pandantiflerin yüzeylerinde bulunan madalyon çevresinde bitkisel ve rumi motifli kalem işleri farklı onarım dönemlerinde farklı işlemler görmüştür.
4. Cephelerde iki sıra halinde olan pencerelerden üst sırada yer alan pencereler, içleri bitkisel ve rumi motiflerle süslü ince bordürlerle çevrilidir. Alınlıklarında ise barok

özellikleri yansıtan kalem işleri ve bitkisel ve rumi motifli kalem işleri defalarca işlemlerden geçmiştir.

5. Güney cephede mihrabın hemen üstünde bulunan fil gözü pencere de aynı işlemlere maruz kalmıştır.
6. Mihrap, minber ve kadınlar mahfeli özellikleri ve kullanılan malzeme dikkate alındığında aynı dönemi yansıttığı düşünülmüş, günümüze kadar çok işlem görmemişlerdir. Kadınlar mahfeli farklı dönemlerde yapılan onarım çalışmalarında bazı değişikliklere maruz kalmıştır. 1940 onarımlarıyla ahşap kafes kaldırılmış. Ahşap tavanda yer alan bitkisel motifli kalem işlerinde sadece temizleme işlemleri uygulanmıştır.
7. Demirden pencere korkulukları ise boya işlemlerinden geçmiştir.
8. Giriş kapısı üzerinde yer alan kitabe, onarım dönemlerinde bir çok kez üzeri boya-badana işlemleri ile kapatılmıştır.
9. Yapının çift kanatlı ahşap kapısının hangi dönemden kaldığı net olarak bilinmemekte olup, malzeme dikkate alındığında kündekarilerin zamanla yenilendiği ve de ahşabın verniklendiği düşünülmektedir.
10. Önceki dönemler içte de ikinci bir kapının bulunduğu kaynaklardan öğrenilmiş olup şu an mevcut değildir.

Son dönem onarımlarını ise şu şekilde özetleyebiliriz:

1. Caminin dış cephesinde sağlamlaştırma ve temizlik çalışmaları yapılmıştır. Cephelerde ve kubbede yer alan çatlaklar sağlamlaştırılmıştır.
2. Kurşun kaplama olan kubbenin kurşunları ile kış şartlarından dolayı bozulan kubbe kasnağının dış pencereleri yenilenmiştir.
3. İçte kubbede yer alan kalemleri temizleme ve boyama işlemlerinden geçirilmiş; raspalarda ortaya çıkarılan yıldız motiflerinin özgün döneme ait olduğu düşünülmüş ve olduğu gibi bırakılmıştır.
4. Kubbe eteği ve kasnağında yer alan pencereler sadece konturlarla belirginleştirilmiş ve süslemelerin üzeri kapatılmıştır. Cephelerde iki sıra halinde yer alan pencerelerden üst kattakilerdeki tüm kalem işleri kapatılmış, pencereler sadece konturlarla belirginleştirilmiş, pencereler alçı şebekeli ve vitraylı olarak düzenlenmiştir. Alt kat pencerelerde ise kuzey cephedekiler hariç özgün olduğu düşünülen süslemeler tekrarlanmıştır.

5. Kuzey cephedeki pencere alınlıklarında ise 1940 onarımıyla yeniden canlandırılan barok dönemi yansıtan kalem işlerine yer verilmiştir. Pandantiflerde madalyonlar içerisindeki yazıların dışında kalem işleri kapatılmıştır. Örnek olması açısından minberin üzerinde yer alan kemer ve minberin sağındaki pandantifin kalem işlerine dokunulmamıştır. Buradaki kalem işleri örnek olarak sergilenmektedir. Mihrap üzerinde yer alan fil gözü penceredeki kalem işleri de alçıyla kapatılıp sadece konturları belirginleştirilmiştir.
6. Alçı şebekeli pencere camları değiştirilmiştir.
7. Özgün dönemi yansıttığı düşünülen, mihrapta yer alan kalem işleri¹ çeşitli dönemlerdeki onarımlarla değiştirilmiş ve şuan beş kenarlı sade mihrab şeklindedir.
8. Kuzeydoğuda yer alan kadınlar mahfeli çeşitli dönemlerde farklı işlemler görmüştür. Tavan ve duvarın birleştiği ahşap bordürde yer alan bitkisel motifli kalem işleri temizlenerek korunmuştur ve ahşap tavandaki çıtaların renk düzenlemeleri yapılmış, açıklıklara ise stor perdeler takılmıştır.
9. Dönemin onarımları hakkında bilgi veren içte giriş kapısı üzerindeki el yazması kitabe korunmuştur.
10. Farklı dönemlerde onarım geçiren yapıda, meydana gelen bir çok değişikliğin yanı sıra, özgün şeklini büyük ölçüde koruyan kısım daha çok yapının dış cephesi olmuştur. Önceki onarımlarda önerilen ve yapının tuğla döşemesine zarar vereceği düşünüldüğü için reddedilen fakat daha sonraları yapılmasına karar verilen yerden ısıtmalı sistem hala kullanılmakta olup orijinal tuğla döşeme mihrabın solunda cam örtüyle korunup sergilenmektedir.
11. Taçkapıda yer alan yapım kitabesi ve taçkapının iki yanında yer alan pencere alınlıklarındaki onarım kitabeleri günümüze korunarak gelmiştir.
12. Son cemaat yeri kubbelerindeki kalemişleri hakkında yapılan onarımlarda ne gibi çalışmalar yapıldığı üzerinde herhangi bir bilgi yer almamakta olup renk ve motif özelliklerine bakılarak özgün dönemi yansıttığı düşünülmektedir.
13. 2007 onarım döneminde korunan pencere kepenklerindeki bitkisel desenli metal aksesuarlar 2010 onarımlarıyla tamamen yenilenmiştir.
14. Son cemaat yeri kubbelerini taşıyan sütunlar olduğu gibi korunmuştur fakat sütun başlıkları onarımlarda yenilenmiştir.

¹ Elimizde tarihi belli olmayan bir fotoğraf bulunmaktadır.

15. Ayrıca son cemaat yerinde ihtiyaç olduğu gerekçesiyle ayakkabılık yapılmıştır.

8.2. Öneriler

Anadolu'nun binlerce yıllık tarihinden gelen çeşitli uygarlıkların kültür mirasıyla, kendi öz değerlerini birleştirerek zengin bir mozaik oluşturan geleneksel el sanatları ve mimarlık ürünleri, toplumun geçmişteki yaşayış biçimlerini, duygu ve düşüncelerini, sanat anlayışını bizlere aktaran önemli kültür değerleridir. 16. yy klasik Osmanlı mimarisi tarzında yapılmış, döneminin başarılı örneklerinden biri olan Cenab-ı Ahmet Paşa Camii çeşitli devirlerde geçirdiği onarımlar ile mimari bütünlüğünü büyük ölçüde koruyarak bugüne ulaşmıştır. Bununla birlikte yapı, malzeme ve süslemelerinin gerek doğa şartları, gerekse bakımsızlık, hatalı onarım ve eklemeler vb. nedenler ile değişikliğe ve tahribata uğradığı saptanmıştır. Yapı üzerinde meydana gelen bu değişiklikler ve özgün unsurlarının belgelenmesi, gelecek kuşaklara aktarılması ve korunması bakımından önemlidir.

Ankara'daki cami ve mescitler genelde kerpiçten yapılmış olmaları nedeniyle dıştan ilk bakışta sade yapılar gibi algılanmalarına karşılık; iç mekânlarındaki geleneksel ahşap kuruluşları ve alçı mihrapları ile zenginliğe sahiptir. Geleneksel tarzdaki bu tip Ankara camilerinin bazılarındaki ahşap üzerine çeşitli tekniklerde yapılmış kalem işi süslemeleri önemlidir (Tuncer, 1979, s. 155).

Cenab-ı Ahmet Paşa Camii ise bu genel değerlendirmenin dışında tutulabilecek niteliklere sahiptir. Cami, tek kubbeli harim ve revaklı son cemaat yeri ile klasik Osmanlı üslubunu gösteren özellikleri; mermerden yapılmış minber ve mihrabıyla Ankara'daki diğer yapılardan ayrılmaktadır.

Caminin Cumhuriyet öncesi ve Cumhuriyet döneminde yapılan birtakım onarımlarla günümüze kadar ayakta kalması sağlanmıştır. Ancak, önceki bölümlerde de belirtildiği gibi, yapının özellikle özgün süslemelerine ait bir takım izlerin bu onarımlarla yok edildiği, hatalı ve yanlış uygulamalarla özgün malzemelerine zarar verildiği anlaşılmıştır. Kalem işi süslemelerin her defasında müdahaleye maruz kalması bunların büyük ölçüde yenilenmesi ve değiştirilmesine yol açmıştır.

Oysa modern restorasyon ilkeleri bakımından yapı ve süsleme unsurlarının olabildiğince özgün biçimleriyle korunup yaşatılması, onların tarihsel ve kültürel değerlerinin zedelenmemesi için önem arz etmektedir.

Süsleme unsurlarının motif, kompozisyon özelliklerinin korunarak, değiştirilmeden günümüze ulaştırılması sanat eğitiminin gelişmesi ve zenginleşmesinde rol oynamaktadır.

Toplum, kültürel varlıklarından, tarih sürecinden, gelenek ve göreneklerinden uzaklaştıkça gelişip ilerlemesi, zenginleşmesi geçmişine sahip çıkması zorlaşmaktadır. O nedenle ki milli kültürümüzün bir parçası olan bu geleneksel dini mimari ürününün korunması ve değerinin bilinmesi için genel bir bilinç oluşturulmalıdır.

Koruma konusunda yeterli bilinç henüz Türk toplumuna aşılabilmiş değildir. Bunun yanı sıra koruma konusunda yeterli düzeyde uzman bulunmamaktadır. Son yıllarda üniversitelere bağlı bazı bölümler bu alanda uzman yetiştirmek için eğitim programlarını başlatmış bulunmakla birlikte henüz ihtiyacı karşılayamamaktadır. Bu sebeple alandaki uzman sorununu çözmek için dört yıllık eğitim veren fakültelerin koruma ve onarım bölümlerinin sayılarının arttırılması ve desteklenmesi kültür varlıklarımızın çağdaş ilkeler doğrultusunda korunmaları ve geleceğe güvenle aktarılmaları için büyük önem arz etmektedir.

Yapıya ait her türlü yazılı ve görsel materyalin hem tarihi ve sanatsal araştırmalar için hem de bundan sonraki koruma ve onarım uygulamaları için kullanılabileceği göz önünde bulundurularak, yetkililer tarafından sistematik bir şekilde korunup saklanmaları sağlanmalıdır.

Cami üzerinde bundan sonra yapılacak her türlü restorasyon uygulamaları bilimsel esaslara uygun olarak yapılmalı, çalışmalar mutlaka konunun uzmanlarından destek alınarak denetlenmelidir.

KAYNAKÇA

- Akgün, N. (1996). *Burası Ankara*. Ankara: Ankara Kulübü.
- Aktüre, S. (1981). *19.Yüzyıl sonunda Anadolu kenti, Ankara, "Osmanlı Döneminde Ankara'nın ticaret merkezi hanlar bölgesi*. Ankara: Ankara Mimarlar Odası.
- Akyurt, Y. (1942). *Türk İslam Kitabeleri I. Kısım*. Ankara: Ankara kitabeleri.
- Ankara Cenab-ı Ahmed Paşa Camii. 12 Mart 2013 tarihinde <http://wowturkey.com/forum/viewtopic.php?p=230450>. sayfasından erişilmiştir.
- Anonim, 438 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri (937/1530) I. (1993). Ankara: BDAGM.
- Bakırer, Ö. (1973). Vakfiyelerde binaların tamirâtı ile ilgili şartlar ve bunlara uyulması. *Vakıflar Dergisi*, 113-126.
- Bakırer , Ö. (1976). *Ankara Kalesi duvarları üzerindeki belge ve bilgiler*. Ankara: Tarih İçinde Ankara II.
- Bakırer Ö. & Madran. E. (1984). Ankara kent merkezinde özellikle hanlar ve bedestenin ortaya çıkışı ve gelişimi. *Tarih içinde Ankara, 1981 seminer bildirileri*. Ankara: ODTÜ.
- Bakırer, Ö. (2001). *Onüç ve ondördüncü yüzyıllarda Anadolu mihrapları*. Ankara: TTK.
- Baltacıoğlu, İ. H. (1971). *Türk plastik sanatları Türk bezemesi*. Ankara: MEB.
- Başkan, S. (1998). *Cenab-ı Ahmet Paşa Camii*. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Birol, A. & Derman, Ç. (1995). *Türk tezmini sanatında motifler*. İstanbul: Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı.

- Boztepe, M. (1987). *A Microclimatic Investigation In Relation To The State Of Preservation Of Wall Paintings in Cenabi Ahmet Pasa Mosque*. Yüksek Lisans Tezi, ODTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Cangır, A. (2007). *Cumhuriyetin başkenti*. Ankara: Ankara Üniversitesi Kültür ve Sanat.
- Çınar, H. & Gümüşçü, O. (2002). *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Çubuk Kazası*. Ankara.
- Dağlıoğlu, H. (1942). Ankara'da Cenab-ı Ahmet Paşa Camii ve Cenab-ı Ahmet Paşa. *Vakıflar Dergisi*, II, 213-219.
- Darkot, B. (1950). Ankara. *İslam Ansiklopedisi*, I.
- Demiriz, Y. (1979). *Erken Devir Osmanlı mimarisinde süsleme*. İstanbul: Kültür Bakanlığı.
- Dernschwam, H. Y. (1987). *İstanbul ve Anadolu'ya seyahat günlüğü*. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Erdoğan, A. (2004). *Unutulan şehir Ankara*. Ankara: Akçağ.
- Erdoğan, A. & Günel, G. & Kılıcı, A. (2007). *Osmanlı'da Ankara*. Ankara: Tasarım&Baskı.
- Erdoğan, Ş. (1965). *Ankaram*. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Erdoğan, Ş. (1999). *Ankara'nın tarihi semt isimleri ve öyküleri*. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Ergenç, Ö. (1990). XI. yy'da Ankara. *Ankara Dergisi*, Ekim.
- Ergenç, Ö. (1992). Ankara'nın tarihine ilişkin belgeler. *Ankara Dergisi*, Ocak, 14.
- Erzen, J. (1991). *Mimar Sinan camii ve külliyesi*. Ankara: ODTÜ.
- Eskici, B. (2002). *Ankara Mihrabları*. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Eskici, B. (2006). Ankara mihrapları üzerine bir değerlendirme. *Ankara'da Türk İslam dönemi paneli* (s. 10-16). Ankara: TMMOB.
- Evliya, Ç., (Yücel Dağlı, çev). (2005). *Seyahatname*. İstanbul: Yapı Kredi.
- Eyice, S. (1972). Ankara'nın Eski Bir Resmi. *Atatürk Konferansları IV*.(63-68). Ankara: TTK.

- Göğünç, N. (1967). Onaltıncı yüzyılda Ankara. *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, I/1, 73.
- Kalfazade, S. (1993). Cenabi Ahmet Paşa Camii. *TDV İslam Ansiklopedisi*, 7.
- Kazıcı, Z. (1991). Ahilik. *TDV İslam Ansiklopedisi*, I.
- Kılıcı, A. (1998). *Ankara'nın tarihi yapıları*. Ankara: Altındağ Belediyesi.
- Konyalı, İ. H. (1978). *Ankara camileri*. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Kökdemir, E., & Dirican, T. (2007). *Cenab-ı Ahmet Paşa Camii boya ve sıva katmanları araştırmaları*. Ankara: Yayımlanmamış restorasyon projesi.
- Kuran, A. (1986). *Mimar Sinan*. İstanbul: Ara Güler-Mustafa Niksarlı Hürriyet Vakfı.
- Mambury, E. (1933). *The Guide Touristique Ankara*. İstanbul: B.Y.Y.
- Meriç, R. M. (1965). *Mimar Sinan, hayatı, eserleri*. Ankara: I. Mimar Sinan'ın Hayatına Eserlerine Dair Metinler.
- Muallim, C. (1932). *Zeyl-i ala fasl'ıl el- ahiyyet'il feteyan'it türkiye fi rihlanbuat-i İbni Batuta*. İstanbul.
- Ongan, H. (1962). Ankara şer'îye mahkemesi sicillerinde kayıtlı vakfiyeler. *Vakıflar Dergisi*, V, 213-221.
- Ongan, H. (1974). *Ankara'nın iki numaralı şer'îye sicili*. Ankara: TTK.
- Öney, G. (1971). *Ankara'da Türk devri dini ve sosyal yapıları*. Ankara: DTCF.
- Özcan, A. (1988). *Mimar Sinan'a siparişte bulunanlar*. İstanbul: Mimarbaşı Koca Sinan Yaşadığı Çağ ve Eserleri I.
- Özdemir, R. (1986, 1998). *XIX. yy'ın ilk yarısında Ankara*. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Öztürk, N. (1987). *Vakıflar, çerçevesinde Hacı Bayram Zaviyesi'nde sosyal ve kültürel hayat*. Ankara: VGM.
- Peker, A. U. (2007). Ankara Cenabi Ahmet Paşa Külliyesi. *Tasarım Merkezi Dergisi*, 5, 20-23.
- Perrot, G. (1994). *Ankara'da üç ay*. Ankara: İstanbul.

- Ramazanoğlu, G. (1995). *Mimar Sinan'da tezyinat anlayışı*. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Reyhanlı, T. (1976). Osmanlı mimarisinde imaret: Külliye üzerine notlar. *Türk Kültürü Araştırmaları*, XV, 1-2.
- Sağdıç, O. (1991). *Bir zamanlar Ankara*. Ankara: Büyükşehir Belediyesi.
- Seyyah Kandemir. (1932.). *Ankara Vilayeti*. Ankara: Türk Maarif Cemiyeti.
- Sözen, M., & Tanyeli, U. (1992). *Sanat kavram ve terimler sözlüğü*. İstanbul: Remzi.
- Şura'yı Devlet Nezaret-İ Evkaf-ı Hümayun Masarifât İdare-İ Umumiyesi. (1887, 01, 15). *Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü*. Ankara, 1071, 80243: İ.D.H.
- T.C. Başvekalet Kararlar Müdürlüğü. (1937, 11, 23). *Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi*. Ankara, 2/7720, 30.18.1.2.: 80.96.8.
- T.C. Başvekalet Kararlar İdaresi Müdürlüğü. (Tarih Yok). *Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi*. Ankara, 8988.
- Tuncer, O. C. (1979). Selçuklularda ahşap örtü, *Ulusal Kültür*, 6, 155.
- Tuncer, M. (1998). Ankara'da tarihsel çevrenin korunmasına yönelik politikalar. *Tarih İçinde Ankara II*. Ankara: ODTÜ.
- Turan, Ş. (1992). Osmanlı Dönemi Ankara'sı, Ankara konuşmaları. *Ankara Mimarlar Odası*. Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü.
- Ülgen, A. S. (1942). Ankara'da Cenab-ı Ahmet Paşa Camii ve Türbeleri. *Vakıflar Dergisi*, II, 221-222.
- Yazıcı, M. (1968). Ankara'da Yeni Camii (Semahane, Ahmediye). *Ankara Sanat Dergisi*. Yıl 3.

GÖZLEM FORMLARI

FOTOĞRAF 1

ÖRNEK NO: 1

FOTOĞRAF NO: 1

ÜRÜNÜN TÜRÜ: PANDANTİF

ÜRÜNÜN BULUNDUĞU CAMİ: CENAB-I AHMET PAŞA CAMİİ

ONARIM DURUMU: ONARIM GÖRMÜŞTÜR

İNCELEME TARİHİ: 12.03.2013

ÜRÜNÜN BOYUTLARI: ÖLÇÜLEMEDİ

KULLANILAN TEKNİK: ALÇI ÜZERİNE KALEM İŞİ SÜSLEME

KULLANILAN RENK: KIRMIZI, MAVİ, BEYAZ, SARI

FİĞÜRLÜ BEZEME: YOK

GEOMETRİK BEZEME: YOK

BİTKİSEL BEZEME: VAR

YAZILI BEZEME: VAR

KOMPOZİSYON ÖZELLİKLERİ: Trompların aralarındaki pendantif yüzeylerde merkezden dağılan bitkisel süslemeler yer almaktadır. Ortada madalyon içerisinde, her birinde birer olmak üzere dört halifenin isimlerini içeren yazılar bulunmaktadır. Bunu çevreleyen üç tane tepelikli simetrik rumi motifinin içerisinde hatayi ile goncagül ve yaprak motifleri yer almaktadır.

FOTOĞRAF 2

ÖRNEK NO: 2

FOTOĞRAF NO: 2

ÜRÜNÜN TÜRÜ: PENCERE ALINLIĞI

ÜRÜNÜN BULUNDUĞU CAMİ: CENAB-I AHMET PAŞA CAMİİ

ONARIM DURUMU: ONARIM GÖRMÜŞTÜR

İNCELEME TARİHİ: 12.03.2013

ÜRÜNÜN BOYUTLARI: ÖLÇÜLEMEDİ

KULLANILAN TEKNİK: ALÇI ÜZERİNE KALEM İŞİ SÜSLEME

KULLANILAN RENK: KIRMIZI, MAVİ, AÇIK MAVİ, BEYAZ, SARI, YEŞİL

FİĞÜRLÜ BEZEME: YOK

GEOMETRİK BEZEME: YOK

BİTKİSEL BEZEME: VAR

YAZILI BEZEME: YOK

KOMPOZİSYON ÖZELLİKLERİ: Sivri kemerli pencere alınlıkları, mavi zemin üzerine bitkisel ve rumi motiflerle süslüdür. Kemerini çevreleyen bordürde kırmızı zemin üzerine Hatayilerle iki iplik kullanılarak S kıvrımları verilmiştir. Kemer alınlığındaki motiflerde ise mavi zemin üzerine simetrik $\frac{1}{2}$ ölçüsü ile zemin üzerine mavi kullanılmıştır. İki duvar arasında rumi, içinde hatayı ile bağlantılı ruminin kanatları ve ara bağlantıda ise Goncagül motifleri yer almaktadır. Sarı, mavi ve kırmızı ile iki duvar kenarında ise yarım pençerle süslenmiştir.

GÖZLEM FORM ÖRNEĞİ

ÖRNEK NO:

FOTOĞRAF NO:

ÜRÜNÜN TÜRÜ:

ÜRÜNÜN BULUNDUĞU CAMİ:

ONARIM DURUMU:

İNCELEME TARİHİ:

ÜRÜNÜN BOYUTLARI:

KULLANILAN TEKNİK:

KULLANILAN RENK:

FİGÜRLÜ BEZEME:

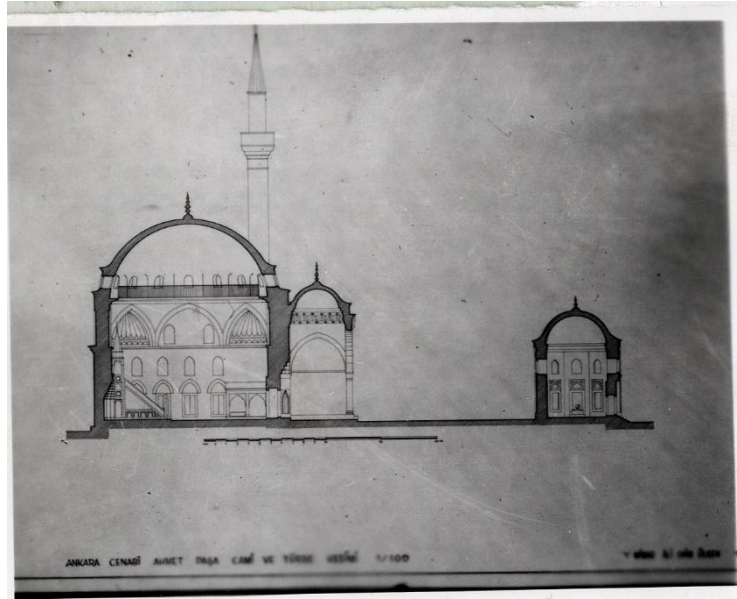
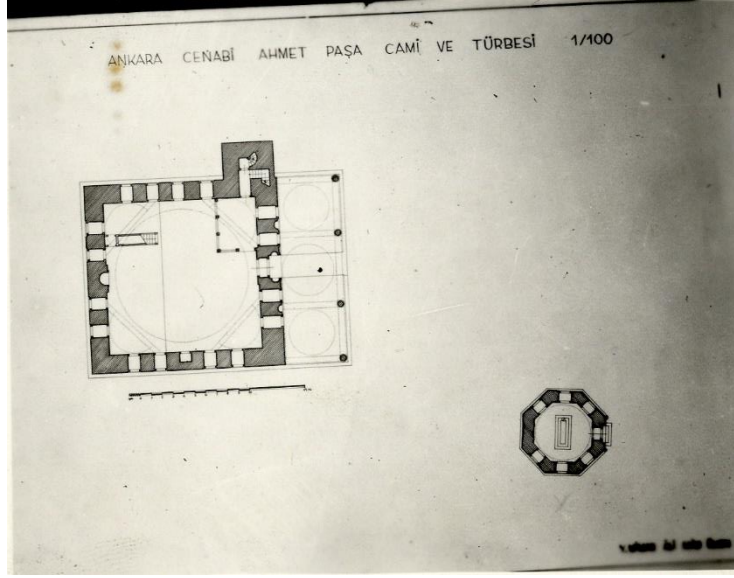
GEOMETRİK BEZEME:

BİTKİSEL BEZEME:

YAZILI BEZEME:

KOMPOZİSYON ÖZELLİKLERİ:

PLAN VE FOTOĞRAFLAR

T.C.
ALTINDAĞ KAYMAKAMLIĞI
İlçe Müftülüğü

Sayı : 86551772-215.06-88
Konu : İnceleme talebi

22/05/2013

KAYMAKAMLIK MAKAMINA
ALTINDAĞ

İlgi : a) Diyanet İşleri Başkanlığınca İdare Olunan Cami ve Mescitlerdeki Teberrukat Eşyası Hakkında Yönetmelik.
b) 17/05/2013 tarihli dilekçe.

İlgi (b) dilekçe ile, Gazi Üniversitesi Geleneksel Türk El Sanatları Eğitimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi Süheyla DİKİLİ'nin "Cenab-ı Ahmet Paşa Camii Restorasyon Aşamaları ve Süsleme Programı" adlı tez konusu kapsamında İlçemiz Yeni Cenab-ı Ahmet Paşa Camii'nde inceleme yapmak için izin verilmesi talep edilmektedir.

İlgi (a) yönetmeliğin değişik 12.maddesi gereğince, söz konusu camide bulunan eserlere hiçbir şekilde zarar vermemek kaydıyla, anılan cami görevlilerinin nezaretinde ve ibadet saatleri dışında mezkur camide Haziran-Temmuz ve Ağustos 2013 aylarında inceleme yapmak üzere adı geçene izin verilmesini olurlarınıza arz ederim.

Şükrü KABUKÇU
İlçe Müftüsü

OLUR
...../05/2013

Ali Fuat TÜRKEL
Altındağ Kaymakamı

DAĞITIM :

- Süheyla DİKİLİ
- G.Ü.Geleneksel Türk El Sanatları Eğitimi
- Anabilim Dalı Öğrencisi
- İlgili Cami Görevlilerine

R A P O R :

Ankara İli,Altındağ ilçesinde bulunan,Mülkiyeti Vakıflar Genel Müdürlüğüne ait Cenab-ı Ahmet paşa Camii yerinde incelenmiş olup;

3 Kubbeden oluşan Camii son cemaat mahallindeki kalemliği bezemeler tahribata uğramış,yer yer dökülmeler olmuştur.Camii içinde ara kubbele yağmur suyu sızıntılarından dolayı lekeler ve sıvada bozulmalar oluşmuştur.

Yine iç mekanda pencere üstü aynalarındaki kalemliği bezemelerin bir bölümünde bozulmalar baş göstermiş ve bu aynaların üzerinden geçen elektrik kabloları tahribatı kolaylaştırmaktadır.

Pencere aynalarını çevreleyen somaki taklidi kenarlarında çatlamalar olmuştur.Pandantiflerdeki mevcut yazılarda dökülmeler tesbit edilmiştir.

Bilgilerinize arz ederim.29.12.1998

Eserin Adı

CENÂBÎ AHMED PAŞA TÛRBESİ

Ait Olduğu Vakıf

Cenâbî Ahmed Paşa vakfı.

Kim Tarafından Yaptırıldığı

Anadolu beylerbeyi Cenâbî Ahmed Paşa tarafından, 1565 / 66 yılında yaptırılmıştır.

Eseri Yapan Mimar veya

Ustanın Adı

Mimar Sinan veya onun kalfalarından birisi tarafından yapılmıştır.

Eserin Özellikleri

Türbe, kesme taştan sekizgen gövdeli, kubbeli, klasik Osmanlı üslûbunda kâgir bir yapıdır.

Eserin Gördüğü Onarımlar

1814 ve 1999 yıllarında onarım görmüştür.

Eserin Adı

Yeni, Mevlevîhâne veya Hayalî
Ahmet Paşa Camii olarak da bilinen
eserin diğer adı CENÂBÎ AHMED
PAŞA CAMİİ'dir.

Ait Olduğu Vakıf

Cenâbî Ahmed Paşa vakfı.

Kim Tarafından Yaptırıldığı

Anadolu beylerbeyi Cenâbî Ahmed
Paşa tarafından, 1565 / 66 yılında
yaptırılmıştır.

**Eseri Yapan Mimar veya
Ustanın Adı**

Mimar Sinan tarafından yapılmıştır.

Eserin Özellikleri

Kare planlı, tek kubbeli cami kesme
taştan yapılmıştır. Mermer
stalaktitli mihrap, sade bir işçiliğe
sahiptir. Kubbenin içi ve
pencerelerin üzeri kalem işi
bezemelerle süslüdür. Üç kubbeli
son cemaat yeri ve onun batısında
yer alan minaresi ile klasik Osmanlı
mimarisinin Ankara'daki tek
örneğidir.

Eserin Gördüğü Onarımlar

1802, 1887, 1940, 1959 ve 1970
yıllarında onarım görmüştür.

RAPOR

gemiz Yeni (Cenab-ı Ahmet Paşa) Câmî-i'nin bakım-onarım ve diğer hususları ile ilgili 31/05/1996 tarihinde yerinde yaptığım incelemeye göre tesbit ettiğim önemli hususlar şunlardır:

1-Tarihi ve manevi değere haiz olan bu eserin, acilen bakım ve onarıma ihtiyacı vardır. Zira: Kubbelerden yağmur suları sızmakta (son cemaat mahallinin açık ve giriş bölümündeki kubbelerden su sızması nedeniyle) yaz ve kış aylarında cemaatin namaz kılabilmesi için son cemaat kısmının uygun bir şekilde cemakanla kapatılması gerekmektedir.

2-Câminin dış kısmı: Sıva ve taşları dökülmüş, kurşunları eskimiş, minare ve câmi tabii olarak yıpranma sonucu bakımsız ve çirkin bir görünüm arz etmiştir. Bu nedenle tarihi ve estetik durumu bozmadan ağına uygun olarak (gaha fazla geçiktirilmeden) onarımı icabetmektedir.

3-Câminin iç kısmı ise ~~Badana~~-Boya istemekte, mihrap, minber ve pencerelerle kubbelerin elden geçirilmesi ile türbelerin bakımına önemle ihtiyaç vardır.

4-Vakıflar Genel Müdürlüğünce, Müftülüğümüze tahsis edilen bu tarihi yerin konumuna uygun bir vaziyet planı çerçevesinde (eğitim-kültür ve hizmet amaçlı, konferans salonu, kütüphane, Kur'an Kursu, lojman ve Müftülük binası, Din Eğitimi Merkezi gibi) yapılmasına ciddi olarak zaruret vardır. Çünkü burası Altındağa hizmet verebilmek için çok müsaittir. Tarihi, kültürel ve yerleşim açısı bakımından, ulaşım dahil stratejik ehemmiyete haizdir. Bütünlük içerisinde ele alınmasını ve tatbikata geçirilmesini (resmen yetkili mercilere) intikal ettirilmesi düşünülmesi arz ederim.

Ayrıca dışarıya serilen ve çok kirli olduğu belirtilen halıların ihtiyaç fazlası mezkûr câminin eski halıları olduğunu bilgilerinize sunar, ihtiyacı olan başka câmilere verilebilmesi için gerekli emir ve talimatlarınızın ilgililere iletilmesini, belirtir, kanaatimi arz ederim. 10/06/1996

Ahmet ÇAKMAK

06.01.017

T.C
KÜLTÜR BAKANLIĞI
ANKARA KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI
KORUMA KURULU

K A R A R

Toplantı Tarihi ve No. : 16.11.1993 272
Karar Tarihi ve No : 16.11.1993 3277

Toplantı Yeri
ANKARA

Ankara İli,Altındağ İlçesi,Ulucanlar Cad. Cenabı Ahmet Paşa (yeni) Cami'ye ilişkin H.Çetin İnşakdere'nin tarihsiz başvurusu okundu,ekleri incelendi,yapılan görüşmeler sonunda;

Ankara İli,Altındağ İlçesi,Ulucanlar Caddesi Cenabı Ahmet Paşa (yeni) Cami avlusunda bulunan türbenin temizlenerek depo olarak kullanılmamasına

Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulunun 15.6.1988 gün ve 225 sayılı karar ile Cenabı Ahmet Paşa Caminin tarihi ve mimari değeri nedeni ile bahçe sınırları içinde,izinsiz yapıların (kuran kursu binası ile kuzey doğusunda bulunan dükkanların) Vakıflar Genel Müdürlüğünce yapılacak 1/200 ölçekli çevre düzenlemesi projesi doğrultusunda kaldırılmasına denildiği halde kaldırılmadığının anlaşıldığına, karar gereği yıkım işlemini gerçekleştirmeyen Yeni Cami koruma ve etrafını güzelleştirme Derneği Başkanlığı ve ilgili Belediyesi hakkında Valilikçe yasal soruşturma açılmasına sonucundan Kurulumuza bilgi verilmesine.

Yıkım işleminden sonra Vakıflar Genel Müdürlüğünce hazırlanacak çevre düzenleme projesinin Kurulumuza gönderilmesine karar verildi.

AA GÜNEL.

Gökçe GÜNEL
Gökçe GÜNEL
Müdür

BAŞKAN
Prof.Dr.Gönül TANKUT

İMZA

BAŞKAN YARDIMCISI
Filiz OĞUZ

İMZA

ÜYE
Prof.Dr.Günsel RENDA

İMZA

ÜYE
Doç.Dr.Ahmet TIRPAN

İMZA

ÜYE
Prof.Dr.Mete TAPAN

İMZA

ÜYE
Necide DESTİCİ
VGM Tem.
(Bulunmadı)

ÜYE
Necdet BEŞBAŞ
Altındağ Bld.Bşk.Tem.

İMZA

ÜYE

ALTINDAĞ KAYMAKAMLIGI
İlçe Müftülüğü

S A Y I : B.02.1.DİB.4.06.23.00 -811-1158
KONU : Yeni (Cenab-ı Ahmet Paşa)
Camii'nin onarımı

- 4 / Temmuz / 1996

1996

VAKIFLAR BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜNE
ANKARA

İLGİ: Yeni (Cenab-ı Ahmet Paşa) Cami Derneğine ait 24/05/1996
tarihli dilekçe.

Mülkiyeti Vakıflar Genel Müdürlüğüne ait ilçemiz Yeni
(Cenab-ı Ahmet Paşa) Camii ve minaresinin bakım ve onarıma
ihtiyacı olduğu ve son cemaat mahallinin camekan ile kapatılması
talebine dair ilgi dilekçe ve eki inceleme raporu ilisikte
sunulmuştur.

İlçemiz Muftuluğu Murakıplığınca mahallinde yapılan
incelemede; caminin giriş bölümünde bulunan kubbelerden su
sızdığı, iç kısmının badana ve boya ihtiyacının bulunduğu, kubbe,
mihrap ve minberin onarımının yapılması gerektiği, cami
minaresinin kursunlarının eskidiği, sıva ve taşlarının döküldüğü
tesbit edilmistir.

Eski eser olan anılan caminin idareniz elemanlarınca
incelenerek gerekli bakım ve onarımının acilen yapılması
hususunda,

Gereğini arz ederim.

T.C.
KÜLTÜR BAKANLIĞI
ANKARA KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI
KORUMA KURULU
KARAR

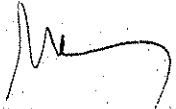
Toplantı Tarihi ve No: 10.12.1998 480
Karar Tarihi ve No : 10.12.1998 6076

Toplantı Yeri
ANKARA

ANKARA İli, Altındağ İlçesinde bulunan tescilli Cenab-ı Ahmet Paşa Camiinin bozulan kurşun üst örtüsünün yine kurşun ile yenilenmesi ve alttan ısıtmalı kalorifer tesisatı döşenmesi istemine ilişkin Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün 27.7.1993 gün ve B.02.1.VGM.1-02.00/03-1998/7253 sayılı ve 17.9.1998 gün ve B.02.1.VGM.1.02.00/03-1998/8924 sayılı yazıları okundu, ekleri incelendi, yapılan görüşmeler sonunda;

Ankara İli, Altındağ İlçesinde bulunan tescilli Cenab-ı Ahmet Paşa Camiinin bozulan kurşun üst örtüsünün yine kurşun malzeme ile yenilenmesinin uygun olduğuna, Ancak; alttan ısıtmalı kalorifer sisteminin caminin orijinal taş döşemesine zarar vereceği düşüncesi ile uygun olmadığından reddine,

Cami içinde ısınmayı sağlayacak başka bir ısıtma tesisatının (sistemin) Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce geliştirilip, projelendirilerek Kurulumuza iletilmesine karar verildi.

Gökçe GÜNEL
Müdür

BAŞKAN
Prof.Dr.H.Örcün BARIŞTA

ÜYE
Prof.Dr. Veli SEVİN
Bulunmadı

ÜYE
Ahmet Öner KÖSE
Altındağ Bel.Baş.Tem

ÜYE
Prof.Dr.Şule KARAASLAN

ÜYE
Mikremin BALCI
Vakıflar Genel Müd.Tem.

BAŞKAN YARDIMCISI
Yurdanur YERLİKAYA

ÜYE
Loç.Dr. Suna GÜVEN

ÜYE

T.C.
KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
ANKARA YENİLEME ALANI KÜLTÜR ve TABİAT VARLIKLARINI
KORUMA BÖLGE KURULU
KARAR

Toplantı Tarihi ve No : 25.04.2008-23
Karar Tarihi ve No : 25.04.2008/146

Toplantı Yeri: ANKARA

Ankara İli, Altındağ İlçesi, 596 adaya kayıtlı, Koruma Kurulumuzun 17.05.2007 gün ve 25 sayılı kararı ile onaylanan 1/1000 ölçekli koruma amaçlı uygulama imar planında dini tesis alanı olan bölge içerisinde gösterilen, kentsel sit alanı içerisinde yer alan, tescilli Cenab-ı Ahmet Paşa Camii'ne ait rölöve, detay ve müdahale analiz projelerinin Kurulda görüşülerek, uygulamaya esas kurul kararının alınması hususundaki Ankara Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün 21.04.2008 tarih ve 04135 sayılı yazısı, Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 15.06.1988 tarih ve 225 sayılı ile 16.11.1993 tarih ve 3277 sayılı Kararları, Müdürlüğümüzün 24.04.2008 tarih ve 358 sayılı Uzman Raporu okundu; projeler, ekleri ve dosyası incelendi. Yapılan görüşmeler sonucunda;

Ankara İli, Altındağ İlçesinde bulunan tescilli Cenab-ı Ahmet Paşa Camii'ne ait rölöve, detay ve müdahale analiz projeleri ve raporun uygun olduğuna ve onaylanmasına, caminin etrafındaki izinsiz yapıların Vakıflar Genel Müdürlüğünce yapılacak 1/200 ölçekli çevre düzenlemesi projesi doğrultusunda kaldırılmasına ilişkin Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 15.6.1988 tarih ve 225 sayılı Kararının aynen geçerli olduğuna karar verildi.

ASLI GİBİDİR

Mustafa KAYMAK

Müdür

BAŞKAN
Yakup ERİKEL
(İmza)

BAŞKAN YARDIMCISI
Ali KILCI
(İmza)

ÜYE
Doç. Dr. Aydan BALAMİR
(İmza)

ÜYE
Yrd. Doç. Dr. M. Rıfat AKBULUT
(İmza)

ÜYE
M. Cemalettin SATOĞLU
(İmza)

ÜYE
Hayri ERİŞ
(İmza)

ÜYE
Mücahit ARSLAN
(İmza)

TEMSİLCİ ÜYE
Yunus ALUÇ
Büyükşehir Bld. Tems.
(İmza)

TEMSİLCİ ÜYE
Teoman ARSLAN
Altındağ Bld. Tems.
(İmza)

TEMSİLCİ ÜYE
Aslı APAYDIN ÖZDEMİR
Vakıflar Bölge Müd. Tems.
(İmza)

TEMSİLCİ ÜYE

T.C.
KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
ANKARA YENİLEME ALANI KÜLTÜR ve TABİAT VARLIKLARINI
KORUMA BÖLGE KURULU
KARAR

Toplantı Tarihi ve No : 04.07.2008-28
Karar Tarihi ve No : 04.07.2008/193

Toplantı Yeri: ANKARA

06.001.1

Ankara İli, Altındağ İlçesi'nde, Koruma Kurulumuzun 17.05.2007 gün ve 25 sayılı kararı ile onaylanan 1/1000 ölçekli koruma amaçlı uygulama imar planında dini tesis alanı olarak gösterilen, kentsel sit alanı içerisinde, tescilli, Cenabı Ahmet Paşa Camii ve Türbelerine ait restitüsyon projeleri ve raporu, restorasyon projeleri ve raporu, güçlendirme projesi ve raporunun görüşülmesi hususundaki Ankara Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün 26.05.2008 tarih ve 05072 sayılı yazısı, Kurulumuzun 25.04.2008 tarih ve 146 sayılı Kararı, Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 15.06.1988 tarih ve 225 sayılı Kararı, Müdürlüğümüzün 23.06.2008 tarih ve 548 sayılı dosya inceleme raporu okundu, projeler ve dosyası incelendi. Yapılan görüşmeler sonucunda;

Ankara İli, Altındağ İlçesi'nde bulunan, tescilli, Cenabı Ahmet Paşa Camii'ne ve Türbelerine ait restitüsyon, restorasyon, güçlendirme projeleri ve raporlarının uygun olduğuna ve onaylanmasına, uygulamanın ilgili Kurum denetiminde yapılmasına karar verildi.

ASLI GİRİDİR
Mustafa KAYMAK
Müdür

BAŞKAN
Yakup ERİKEL
(İmza)

BAŞKAN YARDIMCISI
Ali KILCI
(İmza)

ÜYE
Doç. Dr. Aydan BALAMİR
(İmza)

ÜYE
Yrd. Doç. Dr. M. Rifat AKBULUT
(İmza)

ÜYE
M. Cemalettin SATOĞLU
(İmza)

ÜYE
Hayri ERİŞ
(İmza)

ÜYE
Mücahit ARSLAN
(İmza)

TEMSİLCİ ÜYE
Yunus ALUÇ
Büyükşehir Bld. Tems.
(Bulunmadı)

TEMSİLCİ ÜYE
Teoman ARSLAN
Altındağ Bld. Tems.
(İmza)

TEMSİLCİ ÜYE
Aslı Apaydın ÖZDEMİR
Ankara Vakıflar Böl. Müd. Tems.
(İmza)

TEMSİLCİ ÜYE

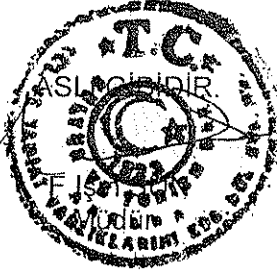
T.C.
KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
ANKARA KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI
KORUMA BÖLGE KURULU
KARAR

Toplantı Tarihi ve No: 17/6/2010 264
Karar Tarihi ve No : 17/6/2010 5135

Toplantı Yeri
ANKARA

Ankara İli, Altındağ İlçesinde restorasyonu devam eden tescilli Cenab-ı Ahmet Paşa Cami ve Türbesi ile Azmi Hacı Esat Türbesine ilişkin yeni veriler doğrultusunda hazırlanan kontrollük raporunun değerlendirilmesi isteğine ilişkin Ankara Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün 07.06.2010 gün ve 5493 sayılı yazısı okundu, ekleri incelendi, yapılan görüşmeler sonunda;

Ankara İli, Altındağ İlçesinde bulunan, Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun 12.04.1980 gün ve A-2167 sayılı kararı ile tescilli olan ve Ankara Yenileme Alanı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulunun 04.07.2008 gün ve 193 sayılı kararı ile restorasyonu devam eden cami ve türbelere ilişkin konunun Kurulumuzun yerinde yapacağı inceleme sonrası değerlendirilebileceğine karar verildi.

BAŞKAN
Ark.M.Akif IŞIK

BAŞKAN YARDIMCISI
Prof.Dr.Hakkı ACUN

ÜYE
Y.Mim.Ismail TOKER

İMZA

İMZA

İMZA

ÜYE
Mim.Hayati BİNLER

ÜYE
Yrd.Doç.Dr.Nevin TURGUT GÜLTEKİN

ÜYE
Av.Mehmet DOĞAN

ÜYE
Y.Şeh.Pl.n.Y. Erdal KAYAPINAR

İMZA

İMZA

İMZA

İMZA

ÜYE
Parslan EKİNCİ
İndiğ Bld.Bşk.Tem.
ZA

ÜYE
Teoman M.ARSLAN
Ankara Büyükşehir Bld.Bşk.Tem.
İMZA

ÜYE
Aslı APAYDIN ÖZDEMİR
Ankara Vakıflar Böl.Müd.Tem.
İMZA

ÜYE

T.C.
KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
ANKARA KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI
KORUMA BÖLGE KURULU
KARAR

Toplantı Tarihi ve No: 2/7/2010 267
Karar Tarihi ve No : 2/7/2010 5199

Toplantı Yeri
ANKARA

-2-

Cenab-ı Ahmet Paşa Camisinde:

- Cami cepheleri ve minaredeki çimentolu onarımların sökülmesinin ortaya çıkan taş bozulmalardan 5 cm. derinliğinden fazla olan taşlarda çürütme yapılmasının, diğerlerinde (5 cm.den az olanlarda) ise mevcut taş pirinci hidrolik kireç karışımı ile elde edilecek harçla tamamlama yapılmasının,
 - Giriş taç kapıdaki ve iki yanında bulunan nişlerdeki sarkıtların tamamlanmasının,
 - İç mekandaki onarım kitabesinin canlandırılmasının,
 - İç mekanda; alt kat pencere kemerlerinin, ana kemerlerdeki renk tonları ile belirginleştirilmesinin,
 - İç mekanda; alt pencerelerden kuzey cephede bulunan iki tanesinin aynalıklarındaki mevcut kalem işlerinin kaldırılarak, camiye ait eski fotoğraflarda görülen 19.yy Barok etkilerini yansıtan kalem işlerinin yapılmasının,
 - Orta ve üst (kasnak) pencereler ile fil gözü penceresinin etrafındaki kalem işlerinin çerçevesinin bırakılıp, içindeki kalem işlerinin kaldırılmasının (batı cephe mahfele yakın olan birer pencere dışında),
 - Pendantiflerdeki sonradan yapılmış yazı panolar dışında bütün desenlerin kaldırılmasının (batı cephede mahfele yakın olan pencereleri takip eden dilim dışında)
 - Batı cephesi mahfele yakın olan bölümde, pencereleri de kapsayan bir dilimde kubbeye kadar mevcut süslemelerin korunmasının,
 - Kubbeye ortaya çıkan yıldız motifleri ile kubbe göbeğinin etrafında ortaya çıkan Palmeterlerin olduğu gibi korunmasının,
 - Cami iç duvarlarındaki mevcut sıvanın korunup, raspa yapılan yerlerde yeniden orijinali gibi sıva yapılmasının,
 - Kubbedeki kalem işlerinde raspa yapılan bölümlerin tamamlanmasının,
 - Çatlakların da hidrolik kireç harç ile doldurulmasının,
- Uygun olduğuna, uygulama sonrası fotoğraflarının dosyasına konulmak üzere Kurul Müdürlüğüne iletilmesine karar verildi.

BAŞKAN
Ark.M.Akif İŞİK

BAŞKAN YARDIMCISI
Prof.Dr.Hakkı ACUN

ÜYE

Y.Mim.İsmail TOKER

İMZA

İMZA

İMZA

ÜYE

Yrd.Doç.Dr.Nevin TURGUT GÜLTEKİN

İMZA

ÜYE

Av.Mehmet DOĞAN

İMZA

ÜYE

Y.Şeh.Pl.n.Y. Erdal KAYAPINAR

İMZA

ÜYE

Yrd.Doç.Dr.M.Emin BAŞAR

İMZA

ÜYE

İlparislan EKİNCİ
Altındağ Bld.Bşk.Tem.
İmzalandı

ÜYE

Teoman M.ARSLAN
Ankara Büyükşehir Bld.Bşk.Tem.
İMZA

ÜYE

Aslı APAYDIN ÖZDEMİR
Ankara Vakıflar Böl.Müd.Tem.
İMZA

ÜYE

T.C.
KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
ANKARA KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI
KORUMA BÖLGE KURULU
KARAR

Toplantı Tarihi ve No: 2/7/2010 267
Karar Tarihi ve No : 2/7/2010 5199

Toplantı Yeri
ANKARA

Ankara İli, Altındağ İlçesinde restorasyonu devam eden tescilli Cenab-ı Ahmet Paşa Cami ve Türbesi ile Azmi Hacı Esat Türbesine ilişkin yeni veriler doğrultusunda hazırlanan kontrollük raporunun değerlendirilmesi isteğine ilişkin Ankara Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün 07.06.2010 gün ve 5493 sayılı yazısı okundu, ekleri incelendi, yapılan görüşmeler ve Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 17.06.2010 tarihinde yerinde yaptığı inceleme sonunda;

Ankara İli, Altındağ İlçesinde bulunan, Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun 12.04.1980 gün ve A-2167 sayılı kararı ile tescilli olan ve Ankara Yenileme Alanı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulunun 04.07.2008 gün ve 193 sayılı kararı ile restorasyonu devam eden cami ve türbelere ilişkin Kurulumuzun yerinde yaptığı inceleme sonunda;

Cenab-ı Ahmet Paşa Türbesinde:

- Avluda bulunan orijinal taş âlem üzerinde eksik olan hilal bölümünün tamamlanarak türbe kubbesine yerleştirilmesinin,
- Cephelerdeki taş bozulmalardan 5 cm. derinliğinden fazla olan taşlardan çürütme yapılmasının, diğerlerinde (5 cm. az olanlarda) ise mevcut taş pirinci hidrolik kireç karışımı ile elde edilecek harçla tamamlama yapılmasının,
- Türbe iç duvarlarında sıva raspası yapılan yerlerin tekrar orijinali gibi sıvanmasının,
- Alçı içliklerin etrafına yüzeyden içlikleri ayırt etmek için yerinde gösterilen örnekteki gibi kiremit rengi çerçeve çizilmesinin,
- Orijinal kalem işlerinin temizlenerek konservasyonunun yapılmasının,

Azmi Hacı Esat Türbesinde:

- Alemin yerine konulan çatıdaki elektrik direğinin kaldırılıp, yerine âlem konulmasının,
- Türbe iç duvarlarında sıva raspası yapılan yerlerin aynı malzeme ile tekrar sıvanmasının,
- İçte ahşap üzerine yapılmış kalem işlerinde temizlik sonrası ortaya çıkan silik bölümlerden bir bölümünün örnek olarak muhafaza edilerek aynı malzeme ile canlandırılmasına, temizlik sonrası üzerine koruyucu gomalak cila yapılmasının,
- Ahşap tavanın orijinaline uygun olarak yenilenmesinin,

BAŞKAN
Ark.M.Akif İŞİK

BAŞKAN YARDIMCISI
Prof.Dr.Hakkı ACUN

ÜYE
Y.Mim.İsmail TOKER

İMZA

İMZA

İMZA

ÜYE

ÜYE

ÜYE

ÜYE

Yrd.Doç.Dr.Nevin TURGUT GÜLTEKİN

Av.Mehmet DOĞAN

Y.Şeh.Plh.Y. Erdal KAYAPINAR

Yrd.Doç.Dr.M.Emin BAŞAR

İMZA

İMZA

İMZA

İMZA

ÜYE

ÜYE

ÜYE

ÜYE

İlç. Başkanı EKİNCİ
Altındağ Bld.Bşk.Tem.
bulunmadı

Teoman M.ARSLAN
Ankara Büyükşehir Bld.Bşk.Tem.
İMZA

Aslı APAYDIN ÖZDEMİR
Ankara Vakıflar Böl.Müd.Tem.
İMZA

GAZİ GELECEKTİR...